

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav bohemistiky pro cizince a komunikaci neslyšících

Bakalářská práce

Šárka Dvořáčková

Problematika českých neslyšících pohledem psychologů

Issues of Czech deaf people from the point of view of psychologists

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Kateřině Holubové za věcné poznámky a připomínky, které mi velmi pomohly při psaní práce. Její trpělivost a ochota vždy poskytnout pomoc a odborné vedení byly pro mě neocenitelné. Důkladné a pečlivé připomínky mě motivovaly k tomu, abych se na problematiku dívala z různých úhlů pohledu. Velmi si vážím jejího času, který mi věnovala, a jejího profesionálního přístupu. Také děkuji doc. PhDr. Ireně Vaňkové, CSc., Ph.D. za konzultace a připomínky k práci. Dále bych chtěla poděkovat Bc. et Bc. Kristýně Šimralové za hodiny konzultací a první recenzi bakalářské práce. Mé díky patří také všem respondentům, kteří se účastnili výzkumu a věnovali mi svůj čas.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. 7. 2024

Šárka Dvořáčková

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je problematika českých neslyšících pohledem psychologů. V práci je popsána komunita Neslyšících jako jazyková a kulturní menšina, její pravidla a zvyky. V další části práce se věnuji možnostem psychologické intervence u českých Neslyšících a u Neslyšících v zahraničí. V závěru teoretické části se zaměřuji na vzdělávací systémy psychologů o problematice neslyšících v České republice i v zahraničí.

Součástí práce je výzkum, jehož cílem bylo zmapovat povědomí o českých Neslyšících u studentů psychologie a již aktivních psychologů. Výsledná zjištění jsem zasadila do kontextu našeho vzdělávacího systému psychologů.

Klíčová slova:

Neslyšící, znakový jazyk, psycholog, psychoterapeut, psychologická léčba, psychoterapeutická léčba, duševní zdraví, kultura Neslyšících, student psychologie

Abstract

This bachelor's thesis topic is issues of Czech deaf people from a psychologist's perspective. This work describes a community of deaf people as a linguistic and cultural minority, their rules and habits. In the next part of this work, I am focusing on options for psychological intervention with Czech deaf people and deaf people from foreign countries. At the end of the theoretical part, I am focusing on the educational systems of psychologists on issues of deaf people in the Czech Republic and foreign countries.

Part of this work is research, in which the goal was to map the consciousness of Czech deaf people among psychology students and already active psychologists. The final discoveries I put in context to our psychologist educational system.

Key words:

Deaf people, sign language, psychologist, psychotherapist, psychological treatment, psychotherapeutic treatment, Deaf culture, psychology student

Obsah

Obsah

Úvod.....	8
1 Pojmy.....	9
2 Neslyšící.....	15
2.1 Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina.....	15
2.2 Pravidla chování a zvyky komunity Neslyšících.....	21
2.3 Užití pojmů.....	22
3 Přístupy k problematice.....	23
3.1 Komunikace s Neslyšícími klienty a její bariéry.....	23
3.2 Psychologická intervence Neslyšících klientů v zahraničí.....	25
3.2.1 Spojené Království.....	25
3.2.2 USA.....	25
3.3 Psychologická intervence Neslyšících klientů v ČR.....	26
4 Vzdělávací systémy psychologů a studentů psychologie o problematice neslyšících.....	28
4.1 Zahraniční vzdělávací systémy psychologů a studentů psychologie.....	28
4.1.1 USA.....	28
4.1.2 Spojené Království.....	29
4.2 Vzdělávací systém psychologů a studentů psychologie v ČR.....	29
4.2.1 Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.....	30
4.2.2 Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.....	30
4.2.3 Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.....	31
4.2.4 Filozofická fakulta Ostravské univerzity.....	31
4.2.5 Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně.....	31
4.2.6 Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.....	31
4.2.7 Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.....	31
4.2.8 Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.....	32
4.2.9 University of New York in Prague.....	32
4.2.10 Universitas Humanitas Philia Pragensis.....	32
4.3 Shrnutí.....	33
5 Výzkumné šetření.....	34
5.1 Cíl výzkumu.....	34
5.2 Formulace výzkumných otázek.....	34

5.3	Typ výzkumu	35
5.4	Výzkumný soubor	35
5.4.1	Studenti psychologie	35
5.4.2	Aktivní psychologové	36
5.5	Metody získávání dat	36
5.6	Průběh výzkumu.....	39
5.7	Zpracování dat.....	40
5.8	Analýza dat dotazníků.....	40
5.8.1	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy	41
5.8.2	Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.....	42
5.8.3	Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.....	42
5.8.4	Filozofická fakulta Ostravské univerzity	42
5.8.5	Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně	42
5.8.6	Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně	42
5.8.7	Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích	43
5.8.8	Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.	43
5.8.9	University of New York in Prague	43
5.8.10	Universitas Humanitas Philia Pragensis	43
5.8.11	Shrnutí.....	43
5.9	Analýza a interpretace dat.....	45
5.9.1	Popis výzkumného souboru	45
5.9.2	Informovanost o problematice	46
5.9.3	Zkušenosti odborníků	49
5.9.4	Odborná připravenost	50
5.10	Shrnutí.....	51
	Závěr	54
	Seznam použité literatury	55
	Příloha 1: Rozhovor s respondentem – student psychologie (R1).....	61
	Příloha 2: Rozhovor s respondentem – student psychologie R2	65
	Příloha 3: Rozhovor s respondentem – student psychologie R3	73
	Příloha 4: Rozhovor s respondentem – student psychologie R4	81
	Příloha 5: Rozhovor s respondentem – student psychologie R5	83
	Příloha 6: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R6.....	90
	Příloha 7: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R7.....	93

Příloha 8: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R8.....	98
Příloha 9: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R9.....	103
Příloha 10: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R10.....	109
Seznam tabulek.....	116
Seznam obrázků.....	117
Seznam grafů.....	118
Seznam příloh.....	119

Úvod

V úvodu bych ráda zmínila dvě bakalářské práce, které jsou velmi blízké této práci. První je bakalářská práce s názvem Možnosti psychologické intervence u Neslyšících, kterou napsala v roce 2022 Bc. et Bc. Kristýna Šimralová. Jedná se o první bakalářskou práci zabývající se intervencí Neslyšících v České republice. Autorka popisuje různé možnosti psychologické intervence Neslyšících a věnuje se psychologické intervenci v USA, Německu a Spojeném Království. Jako součást práce navrhla autorka výzkum, jehož cílem je zjistit, kde v České republice je prováděna psychologická intervence Neslyšících a jakým způsobem tato intervence probíhá. Tento výzkum je v bakalářské práci pouze navrhnout, ale autorka ho bude realizovat v diplomové práci.

Druhou prací je bakalářská práce Bc. Markéty Šafránkové s názvem Problematika českých Neslyšících očima mediků a lékařů z roku 2023. Taktéž se jedná o první bakalářskou práci svého druhu v České republice. Autorka zkoumala povědomí o problematice Neslyšících z pohledu lékařů a studentů medicíny. V práci se zaměřuje na vzdělávací systém lékařů v České republice a porovnává ho se systémy vzdělávání lékařů v zahraničí. Součástí práce je výzkum, ve kterém autorka zjišťovala postoje studentů medicíny, mladých mediků a lékařů s praxí k Neslyšícím pacientům.

Cílem této bakalářské práce je zmapovat povědomí psychologů a studentů psychologie o problematice Neslyšících. V úvodu práce se věnuji definicím pojmů jako je psycholog, psychoterapeut, psychiatr, psychologická intervence. Ve druhé kapitole je popsána jazyková a kulturní menšina Neslyšících, jsou zde zmíněny např. pravidla chování a zvyky této komunity. Tato kapitola rovněž zahrnuje různé pohledy odborníků na členství v komunitě Neslyšících. Třetí kapitola se zaměřuje na české a zahraniční organizace, které se zabývají psychologickou intervencí Neslyšících. Ve čtvrté kapitole porovnávám zahraniční vzdělávací programy psychologů s programy v České republice. Součástí práce je také výzkumné šetření, jehož cílem je zmapovat povědomí o českých Neslyšících u studentů psychologie a již aktivních psychologů.

1 Pojmy

Pro lepší orientaci v následujícím textu, je důležité nejprve definovat některé základní pojmy z psychologie a objasnit jejich vzájemné rozdíly.

Psycholog je odborník, který se zabývá studiem a aplikací poznatků o lidském chování, mentálních procesech a emocionálních stavech (Vymětal, 2003). Tento odborník musí mít vysokoškolské vzdělání v oboru psychologie, obvykle magisterský nebo doktorský titul, a praxi pod dohledem zkušeného psychologa (Vymětal, 2003). Psycholog jako jediný z odborníků pracuje s psychodiagnostikou. Americká psychologická asociace (APA) definuje psychologa jako odborníka s doktorátem (Ph.D. nebo Psy.D.) v oboru psychologie. Psycholog podle APA může provádět výzkum, poskytovat terapii a poradenské služby, provádět psychologické testy a hodnocení a pracovat v různých oblastech psychologie, jako je klinická psychologie, školní psychologie nebo forenzní psychologie. APA uvádí, že role psychologa zahrnují pomáhání lidem zvládat stres, úzkost, depresi a problémy ve vztazích, přičemž se využívají různé terapeutické techniky, jako je kognitivně-behaviorální terapie, psychoanalytická terapie nebo humanistická terapie.

Existuje mnoho typů psychologů, kteří se specializují na různé oblasti v psychologii. Kendra Cherry ve své publikaci „Everything Psychology Book“ (2010) uvádí přehled psychologů, kteří se zaměřují na různé oblasti lidského chování a poskytují různé druhy služeb dle své specializace:

1. **Klinický psycholog** je specializovaný psycholog, který se zaměřuje na diagnostiku a léčbu duševních poruch a psychických stavů. Na rozdíl od ostatních psychologů se jedná o zdravotnické pracovníky, kteří musí nejprve absolvovat kurz „Psycholog ve zdravotnictví“, aby mohli vstoupit do zdravotnictví. Tento kurz zahrnuje základy první pomoci, zdravotního práva, základy farmakologie, etické otázky zdravotních pracovníků apod. Kromě magisterského titulu v oblasti psychologie a absolvování zmíněného kurzu je nutné také absolvovat specializační vzdělávání v nemocnici nebo ambulanci a složit atestační zkoušku. Celková doba vzdělání trvá minimálně 4 roky, po jejichž dokončení může psycholog složit atestaci a stát se klinickým psychologem.
2. **Poradenský psycholog** je odborník zaměřený na pomoc lidem při řešení každodenních problémů a životních výzev. Poskytuje podporu a poradenství

v oblastech jako je kariéra, vzdělání, vztahy a osobní rozvoj. Tento psycholog má vzdělání v oboru psychologie se specializací na poradenskou psychologii.

3. **Školní psycholog** pracuje ve školách, kde podporuje nejen studenty, ale i rodiče a učitele v oblasti vzdělávacího a emocionálního vývoje dětí. Provádí diagnostiku a hodnocení vývojových a vzdělávacích potřeb studentů, poskytuje individuální i skupinové poradenství studentům a spolupracuje s učiteli a rodiči na vytváření podpůrných prostředí pro studenty.
4. **Dětský psycholog** se specializuje na vývoj a problémy dětí a dospívajících. Jeho činnost zahrnuje diagnostiku, terapii a poradenství, zaměřené na překonání různých problémů a podporu zdravého vývoje dětí. S dětmi pracuje individuálně či ve skupinách. Také spolupracuje s rodiči, učiteli a dalšími odborníky na vytváření podpůrného prostředí pro děti.
5. **Forenzní psycholog** aplikuje psychologické principy v právním systému, např. při hodnocení věrohodnosti svědků nebo posuzování pachatelů.
6. **Pracovní a organizační psycholog** se zaměřuje na zlepšení výkonu na pracovišti a optimalizaci pracovních procesů.
7. **Neuropsycholog** studuje vztah mezi mozkiem a chováním, zaměřuje se na porozumění neurologickým základům psychologických funkcí a poruch.
8. **Sportovní psycholog** pomáhá sportovcům zlepšovat jejich výkony prostřednictvím mentální přípravy, motivace a zvládnání stresu.

Termín **psychoterapeut** není v současné době plně ukotvený v české legislativě. Neexistuje specifický zákon, který by reguloval profesi psychoterapeuta na státní úrovni tak, jako to je běžné u jiných profesí, jako jsou lékaři nebo psychologové (Danelová, 2011). Psychoterapeuti mohou pocházet z různých profesních pozadí, včetně psychologů, psychiatrů, sociálních pracovníků a dalších odborníků v oblasti duševního zdraví (Vymětal, 2003). Kvalifikace a licencování psychoterapeutů se mohou lišit v závislosti na zemi, ve které působí. Podle České asociace pro psychoterapii (2024) se psychoterapeutem může stát osoba, která má ukončené vysokoškolské vzdělání na magisterském stupni a absolvovaný akreditovaný psychoterapeutický výcvik v délce trvání minimálně 500 hodin. V případě, že psychoterapeut nemá dokončené vzdělání, měl by tuto informaci uvést ve svém pracovním profilu.

Profese **psychiatra** je lékařská profese specializovaná na duševní zdraví (Vymětal, 2003). Tento odborník je oprávněn předepisovat léky a poskytovat lékařské ošetření. Psychiatr se specializuje na diagnostiku, léčbu a prevenci duševních poruch a chorob (Vymětal, 2003). Aby se člověk mohl stát psychiatrem, musí absolvovat lékařskou fakultu a následně specializační výcvik v oboru psychiatrie, který trvá obvykle 4 roky (Vymětal, 2003). Psychiatři jsou povinni dodržovat etické normy a standardy stanovené zdravotnickými a profesními organizacemi, jako je Americká psychiatrická asociace (APA). V českém prostředí jsou to Česká lékařská komora (ČLK) a Česká psychiatrická společnost (ČPS).

Krizový intervent je odborník pracující na krizových linkách, v krizových centrech a podobných institucích, který prošel výcvikem krizové intervence (Terap.io, 2021). Krizová intervence nabízí široké pole uplatnění pro různé pracovníky, včetně profesionálů jako jsou psychologové, psychiatři, zdravotnický personál, pedagogové, sociální pracovníci a duchovní, ale i další odborníci (Špatenková, 2004). Kromě profesionálů se v této oblasti mohou angažovat i laici, kteří nesplňují kvalifikační požadavky na odborné vzdělání, ale absolvovali specializovaný **výcvik krizové intervence** (Špatenková, 2004). Laici, kteří mají alespoň středoškolské vzdělání, mohou díky své nezátíženosti původní profesí nabídnout specifický přístup ke klientům v krizi. Klíčovou složkou přípravy krizového pracovníka je výcvik v krizové intervenci a telefonické krizové intervenci (Špatenková, 2004).

Cílem **krizové intervence** je **stabilizovat stav** jedince **v krizi**, pomoci mu zvládnout emocionální zátěž a najít **řešení akutního problému** (Špatenková, 2004). Tato intervence je rychlá a krátkodobá, zaměřená na pomoc v situacích, které vyžadují okamžité řešení, např. v případě sebevražedných myšlenek, akutních traumat a náhlých životních krizích (Špatenková, 2004). Podle Zákona o sociálních službách (zák. 108/2006 Sb.) může být krizová intervence ambulantní či pobytovou službou, poskytovanou na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v ohrožení zdraví nebo života a přechodně nemohou svou situaci řešit vlastními silami. Po zvládnutí krize může následovat psychoterapie, pokud klient potřebuje dlouhodobější péči.

Psychologická intervence je strukturovaný proces, který zahrnuje širokou škálu metod a technik zaměřených na zlepšení psychického zdraví a pohody jednotlivců (Harvard University, 2020). **Průběh psychologických intervencí** lze rozdělit do několika klíčových fází, přičemž každá z těchto fází je důležitá pro efektivní řešení problémů klienta a dosažení

terapeutických cílů. Jednotlivé fáze psychologické intervence jsou následující (Harvard University, 2020):

1. Úvodní konzultace a hodnocení

Cílem úvodního setkání je navázání vztahu mezi odborníkem a klientem a vytvoření bezpečného a důvěrného prostředí. Odborník se představí, vysvětlí svou roli, diskutuje s klientem o důvodech, proč se klient rozhodl vyhledat pomoc, následuje vysvětlení terapeutického procesu a stanovení očekávání.

Hodnocení a diagnostika zahrnuje shromáždění podrobných informací o klientově stavu, historii a aktuálních problémech pomocí rozhovorů, dotazníků a psychologických testů. Cílem je posoudit psychický stav klienta a identifikovat hlavní problémové oblasti a možné diagnózy.

2. Formulace problému a plánování intervence

Ve druhé fázi probíhá pochopení a strukturování problémů klienta v kontextu jeho života a psychologie. Analýza získaných dat, identifikace vzorců chování, myšlení a emocí a diskuze s klientem o zjištěních odborníka jsou součástí této fáze.

Plánování intervence zahrnuje stanovení konkrétních cílů terapie a naplánování postupů k jejich dosažení. Stanovují se krátkodobé a dlouhodobé cíle, vybírají se vhodné terapeutické techniky a domlouvá se s klientem celkový plán terapie.

3. Realizace intervence

Realizace intervence zahrnuje pravidelná sezení a monitorování pokroku.

Cílem těchto sezení je provádění zvolených psychoterapeutických technik k dosažení nastavených cílů terapie a poskytování podpory a zpětné vazby klientovi.

V průběhu intervence se pravidelně vyhodnocuje klientův pokrok a účinnost terapie pomocí různých měřítek a hodnocení, jako jsou dotazníky a sebereporty. Součástí této fáze jsou diskuze o pokroku a obtížích, případně i úpravy terapeutického plánu dle potřeb klienta.

4. Ukončení terapie a následná péče

Cílem této fáze je připravit klienta na ukončení terapie a zajistit dlouhodobou udržitelnost dosažených změn. Součástí je shrnutí pokroku a dosažených cílů, diskuze o strategiích pro zvládnutí budoucích problémů a plánování ukončení terapie.

Následná péče a kontrolní sezení zajišťují podporu po ukončení terapie a preventivní předcházení relapsům. Kontrolní sezení se domlouvají dle potřeb klienta. Odborník může poskytnout klientovi různé zdroje a doporučení pro další podporu jako jsou podpůrné skupiny či vzdělávací materiály. Klient by měl mít v případě potřeby u odborníka otevřenou možnost pro návrat do terapie.

Každá z těchto fází je důležitá a vyžaduje pečlivé plánování a provedení, aby byla terapie úspěšná a přinesla očekávané výsledky.

Clinical Psychology Handbook (Harvard University, 2020) uvádí několik klíčových přístupů, využívaných v psychologické intervenci:

1. **Kognitivně-behaviorální terapie (KBT)** je krátkodobá terapie zaměřená na identifikaci a změnu negativních myšlenkových vzorců a chování. KBT je účinná např. při léčbě depresí, úzkostí, obsedantně-kompulzivní poruchy (OCD) a posttraumatické stresové poruchy (PTSD).
2. **Psychoanalýza** zkoumá nevědomé procesy a jejich vliv na chování a emoce. Pomáhá klientům porozumět hlubším kořenům jejich psychických problémů prostřednictvím technik jako volná asociace a interpretace snů.
3. **Humanistická terapie** zdůrazňuje osobní růst a seberealizaci, podporuje klienta v dosažení jeho plného potenciálu a seberealizace.
4. **Rodinná terapie** pracuje s dynamikou a vztahy v rodinném systému, pomáhá zlepšovat komunikaci a řešení konfliktů v rodinách.
5. **Interpersonální terapie (IPT)** se zaměřuje na zlepšení mezilidských vztahů a komunikace, často se používá k léčbě depresí a vztahových problémů.
6. **Dialektická behaviorální terapie (DBT)** kombinuje KBT techniky s metodami zaměřenými na regulaci emocí, využívá se např. pro léčbu hraniční poruchy osobnosti.

V „Clinical Psychology Handbook“ (Harvard University, 2020) jsou popsány konkrétní **techniky** využívané při psychologické intervenci, mezi které patří:

1. **Kognitivní restrukturalizace** – technika používána v kognitivně-behaviorální terapii k identifikaci a změně negativních myšlenek.
2. **Expozice** – v KBT se používá k léčbě úzkostných poruch, kdy se klient postupně vystavuje obávaným situacím.

3. **Empatické naslouchání** – klíčová metoda v humanistické terapii, poskytující klientovi podporu a pochopení.
4. **Volná asociace** – technika v psychoanalytické terapii, při které klient volně vyjadřuje své myšlenky a pocity, což pomáhá odhalit nevědomé procesy.
5. **Behaviorální experimenty** – používají se v KBT k testování a změně přesvědčení klienta prostřednictvím praktických úkolů.

Tyto definice by měly pokrýt základní rozdíly mezi jednotlivými odborníky a jejich rolí v oblasti psychologie a psychoterapie.

2 Neslyšící

V české literatuře se můžeme setkat s mnoha různými odbornými pojmy označující osoby, které slyší jinak než většinová populace – jsou to např. „sluchově postižený“, „nedoslýchavý“, „neslyšící“, „ohluchlý“, „hluchý“ či „hluchoněmý“ (srov. Hrubý, 1999; Kosinová, 2008; Hudáková, 2005). Hrubý (1999) zastřešuje pod termínem „sluchově postižený“ sedm následujících skupin: nedoslýchavé, ohluchlé, neslyšící¹, hluchoslepé², osoby prelingválně³ neslyšící, osoby s tinnitem⁴ a rodiče sluchově postižených dětí. Podle Kosinové (2008) tento pojem zdůrazňuje medicínský přístup, proto naopak Hudáková (2005) užívá termín „neslyšící“, který tolik nezdůrazňuje postižení člověka.

Podle zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob se za neslyšící „*považují osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.*“.

Opačným přístupem medicínskému přístupu je přístup lingvistický a kulturní, který nahlíží na hluchotu jako na jazykovou a kulturní odlišnost – a tím pádem nepřikládá velký význam stavu sluchu (Macurová & Zbořilová, 2018). Členové jazykové a kulturní menšiny jsou označováni jako Neslyšící (Kosinová, 2008).

2.1 Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina

Tato podkapitola se zabývá Neslyšícími jako jazykovou a kulturní menšinou, která disponuje vlastním jazykem a kulturou. Dále jsou zde rozebrány různé definice komunity Neslyšících a pojetí členství v této komunitě podle různých autorů.

Lingvistický a kulturní přístup k hluchotě začal v zahraničí expandovat již v 60. letech 20. století díky inovativní práci W. Stokoea, zatímco v našem prostředí se tento trend začal objevovat až v polovině 90. let 20. století (Macurová, 2001). Díky tomuto přístupu se přestalo nahlížet na hluchotu jako na defekt nebo handicap, který je třeba „opravit“ či minimalizovat,

¹ Pojem „neslyšící“ je audiologický pojem, kterým se označují osoby s různým stupněm ztráty sluchu (Moores, 2001), tato ztráta může být způsobena různými příčinami jako je např. genetika či různé infekce (World Health Organization, 2018).

² Hluchoslepotu je souběžné poškozená zraku a sluchu (Lorm, n.d.).

³ Prelingválně = před osvojením si mluveného jazyka.

⁴ Tinnitus = ušní šelest.

a rozdíly mezi neslyšící menšinou a slyšící většinovou populací se začaly interpretovat jako přirozené kulturní rozdíly, Neslyšícím se také uznalo právo na vlastní, smyslově přístupný jazyk (Macurová, 2001).

Lingvistický a kulturní přístup má velký dopad na život neslyšících ve slyšící společnosti – zejména ve vzdělávání⁵, kdy se „vedle tradičního oralismu (v poslední době se definuje i jako tzv. přirozený auralismus) postupně objevují přístupy spojené s filozofií tzv. totální komunikace, přístupy založené na komunikaci simultánní a přístupy bilingvální“ (Macurová, 2001, s. 93).

Do roku 1989 bylo ve vzdělávání neslyšících hlavním cílem, aby se neslyšící naučili mluvit a co nejlépe se integrovali do slyšící populace, český znakový jazyk se téměř nepoužíval (Macurová & Zbořilová, 2018). Učitelé, kteří při vzdělávání využívali orální přístup, měli za to, že znakový jazyk není dostatečný pro vyjadřování abstraktních myšlenek. Obávali se, že používání znakového jazyka by mohlo negativně ovlivnit proces učení se většinovému jazyku (Murgel, 2016).

Veřejnost stále více vnímá komunitu Neslyšících jako jazykovou a kulturní menšinu, která se odlišuje od většinové společnosti svým vlastním jazykem a kulturou (Stokoe, 2005).

Komunikačním prostředkem českých Neslyšících je český znakový jazyk (dále jen ČZJ). Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob definuje ČZJ následovně: „Český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace“ (§4 odst. 1 zákona č. 384/2008 Sb. zákon, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony). Jedním z hlavních rozdílů mezi znakovými a mluvenými jazyky je modalita⁶. Znakové jazyky jsou vizuálně motorické, zatímco mluvené jazyky jsou audio-vokální. Kvůli způsobu existence znakových jazyků na ně nebylo nahlíženo jako na přirozené jazyky, nýbrž jako na systém pantomimy či gest (Macurová & Zbořilová, 2018). William Stokoe však ve své práci Sign Language Structure (1960) dokázal, že americký znakový jazyk je přirozeným jazykem, který má vlastní

⁵ Od přístupu k hluchotě se odvíjí i přístup ke vzdělávání neslyšících – jestliže pohlížíme na hluchotu z medicínského přístupu, bude náš přístup monolingvální a monokulturní, jestliže ale budeme pohlížet na neslyšící z kulturně lingvistického pohledu, bude náš přístup bilingvální a bikulturní.

⁶ Modalita je způsob existence jazyka – mluvené jazyky jsou opřené o zvuky, existují tedy audio-orálním způsobem, zatímco jazyky znakové, které jsou opřené o prostor, existují vizuálně-motorickým způsobem (Macurová, 2017).

gramatiku. Znakové jazyky jsou produkovány simultánně⁷, tzn., že jednotlivé znaky můžeme rozložit na aspekty – mezi základní aspekty řadíme tvar ruky, pohyb a místo artikulace (Stokoe, 1960). V průběhu let došlo i v České republice k uznání českého znakového jazyka jako přirozeného jazyka, který je srovnatelný s českým jazykem a není na něm závislý (Macurová & Zbořilová, 2018).

Abychom mohli popsat **kulturu**⁸ **Neslyšících**, je důležité nejprve definovat komunitu jako takovou. Podle Zimy (1999, s. 149) „komunitou rozumíme společenství lidí, kteří mají jeden či více společných znaků, jimiž se odlišují od ostatních.“ Zima (1999, s. 149-169) uvádí přehled rysů, na jejichž základě se mohou definovat různé komunity:

- rysy povahy lokalizační,
- rysy povahy biologické,
- rysy společenské, historické a ekonomické,
- rysy povahy kulturní,
- rysy povahy jazykové,
- rysy povahy sociální.

Grosjean (1982, s. 84–88) uvádí následující **společné rysy jazykové a kulturní menšiny neslyšících** s jinými menšinami: (1) společný jazykový kód, (2) neuznání jazykové přirozenosti, (3) jednojazyčné vzdělávání, (4) omezené pracovní možnosti, (5) uzavírání sňatků mezi členy menšiny a (6) nahlížení sebe sama jako člena jazykové a kulturní menšiny.

McMillan et al. (1986) představuje komunitu jako sociální jednotku, která sdílí hodnoty a zájmy a jejíž členové navzájem spolupracují a podporují se.

Woll a Ladd (2003, s. 153) uvádí, že „*Neslyšící vytvářejí své komunity na třech základních rysech: hluchota, komunikace a vzájemná podpora*“. **Hluchota** jako biologický rys nemusí být vždy úplná, ale vždy se jedná o odlišné slyšení od slyšící populace, které je dáno různými příčinami a může mít různé stupně (Woll & Ladd, 2003). Tento biologický rys striktně

⁷ Jednotlivé parametry znaku (tvar ruky, místo artikulace a pohyb) jsou produkovány simultánně. Simultánně jsou produkovány jak manuální nosiče významu (pozice, tvar a pohyb ruky nebo rukou) převážně nesoucí lexikální význam, tak nemanuální nosiče významu (mimika, pozice a pohyby hlavy a horní části trupu), převážně nesoucí gramatický význam (Macurová, 2017).

⁸ Kultura je velmi široký pojem a jednotlivé její definice se liší. V širším smyslu zahrnuje vše, co vytváří lidská společnost, včetně materiálních a duchovních hodnot, dále sem zařazuje např. návštěvu kina, divadla apod (Průcha, 2001). Užší pojetí se vztahuje pouze k chování lidí, které je typické pro určitou komunitu, patří sem např. pravidla loučení či přijímání nových členů komunity (Průcha, 2001).

vyděljuje komunitu Neslyšících od společnosti a dalších slyšících komunit (Woll & Ladd, 2003).

Komunikace probíhá vždy v národním znakovém jazyce, tedy každá komunita Neslyšících užívá vlastní znakový jazyk (čeští Neslyšící užívají český znakový jazyk, američtí Neslyšící užívají americký znakový jazyk atp.). **Vzájemná podpora** vychází z již uvedených rysů. Komunity Neslyšících se formují především na internátních školách pro neslyšící a v klubech neslyšících (Woll & Ladd, 2003). Na těchto místech si Neslyšící předávají svoji kulturu, historii, hodnoty a tradice, což podle Zimy (1999) představuje jak lokalizační, tak kulturní rys.

Lane, Hoffmeister a Bahan (1996, s. 159) uvádí čtyři obecné předpoklady pro to, aby se jedinec stal členem komunity, tedy i komunity Neslyšících:

- Osoby sdílejí podobné tělesné charakteristiky či kulturní zvyklosti, jako je např. barva kůže nebo společný jazyk.
- Osoby se samy identifikují jako členové minority nebo byli přijati již platnými členy minority mezi ně.
- Osoby mají tendenci uzavírat sňatky v rámci komunity.
- Minoritní skupina vzdoruje útlaku ze strany většinové společnosti.

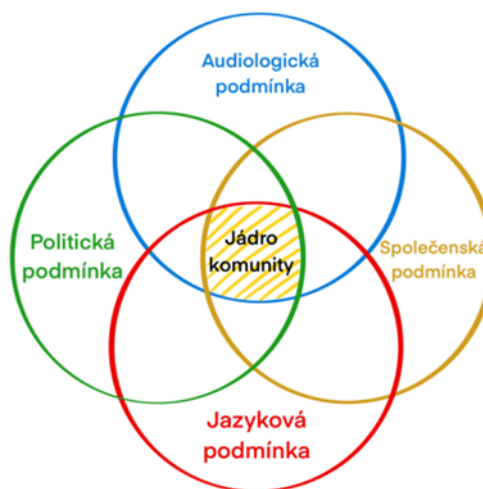
Podle Ladda (2003) existuje několik způsobů, jak se může jedinec stát členem komunity Neslyšících:

- Hluchotu zdědí (neslyšící dítě Neslyšících rodičů, neslyšící ob generaci),
- Navštěvuje školu pro neslyšící.
- Tráví čas s komunitou Neslyšících.

Baker-Shenk a Cokely (1991) uvádí mnohem přísnější podmínky (viz obrázek 1), které by měl člen komunity Neslyšících splňovat:

- **Audiologická podmínka** – člen by měl mít určitou ztrátu sluchu, dle autorů tato podmínka výrazně urychluje přijetí člena komunitou.
- **Společenská podmínka** – člen by se měl dostatečně angažovat v životě komunity Neslyšících.
- **Jazyková podmínka** – člen by měl plynně ovládat znakový jazyk používaný v dané komunitě Neslyšících. / specifický pro danou komunitu Neslyšících.

- **Politická podmínka** – člen by se měl aktivně zapojovat do politických aktivit spojených s komunitou Neslyšících. / by měl být aktivně zapojen do politických aktivit souvisejících s komunitou Neslyšících.

Obrázek 1 Podmínky členství v komunitě Neslyšících

Zdroj: Šimralová, 2022.

Výše uvedený diagram souvisí s identitou Neslyšícího jedince, v jádře jsou jedinci, kteří se identifikují s komunitou Neslyšících a cítí k ní silný pocit sounáležitosti, na periferii jsou jedinci, kteří mají s Neslyšícími malou nebo žádnou spojitost (Baker-Shenk, Cokely, 1999).

Baker-Shenk a Cokely (1999) uvádí, že do jádra komunity Neslyšících spadají ti Neslyšící, kteří splňují všechny čtyři zmíněné podmínky, tedy audiologickou, politickou, jazykovou a společenskou. Baker-Shenk a Cokely (1999) se také zmiňují o tom, že členem komunity se ve výjimečných případech může stát i slyšící člověk, jestliže splňuje určité podmínky, avšak nikdy nebude součástí jejího jádra.

Částečné členství můžeme podle Ladda (2003) přiznat i slyšícím dětem neslyšících rodičů (neboli CODA⁹), slyšícím **osobám, které si vzaly** neslyšícího manžela nebo manželku, nebo slyšícím lidem, kteří jsou důležití pro komunitu Neslyšících, např. díky dlouholeté spolupráci.

Naopak podle Paddenové et al. (1988) se členové komunit shodují na tom, že slyšící člověk se nikdy nemůže stát plnohodnotným členem komunity Neslyšících – i přesto, že mohou mít

⁹ CODA (Children of Deaf Adults) ovládají znakový jazyk jako svůj první jazyk a vyrůstají v kultuře Neslyšících (Preston, 1994).

neslyšící rodiče nebo jsou rodilými mluvčími ZJ, vždy jim bude chybět prožitek dospívání jako Neslyšící.

Kultura Neslyšících je velmi rozmanitá a specifická, zahrnuje způsob komunikace, tradice, zvyky a umění (Padden et al., 2005), to vše je velmi důležité pro pozdější formování identity. Jak již bylo zmíněno, kultura Neslyšících se vždy formovala a nadále formuje zejména na internátních školách pro neslyšící a v klubech Neslyšících. Neslyšící si sami organizují různé kulturně-společenské akce (plesy, oslavy, sportovní akce apod.), které slouží nejen k získání kulturních, společenských či sportovních zážitků, ale také k setkávání členů komunity a jejímu utužování (Kosinová, 2008). Kultura českých i zahraničních Neslyšících byla a je udržována a předávána uvnitř komunit, v minulosti bylo možné předávat kulturu z generace na generaci pouze přímým kontaktem, v dnešní době díky rozvoji moderních technologií je však možné kulturu Neslyšících nejen zaznamenávat, ale i pozorovat její změny a vývoj (Kosinová, 2008).

S kulturou Neslyšících souvisí tzv. **koncept ledovce**, kdy viditelná část ledovce představuje to, co je na první pohled pozorovatelné, zatímco část ledovce pod hladinou představuje skryté aspekty kultury (Hall, 1976).

Do viditelné kultury se zařazuje jídlo, hudba, oblečení, umění, literatura, tanec, jazyk a svátky. Aspekty, jako jsou jídlo a styl oblékání, závisí na kulturním prostředí, z něhož jednotlivci pocházejí. Umění Neslyšících se nazývá De'VIA a odráží jejich životní zkušenosti.

Součástí skryté kultury je např. vnímání času, očního kontaktu či osobního prostoru. Některé z aspektů kultury Neslyšících mohou slyšící vnímat jako zvláštní či nepříjemné. Tak tomu může být např. u vnímání očního kontaktu, který je pro Neslyšící velmi důležitý, naopak slyšícím může být nepříjemné udržovat oční kontakt delší dobu (Hall, 1976; Ladd, 2003)

Znalost vlastní kultury je nezbytná především pro Neslyšící samotné, jelikož má velký vliv nejen na jejich psychiku, ale také na vývoj osobnosti. Užívání znakového jazyka (a vizuálních pomůcek) ve vzdělávání Neslyšících hraje významnou roli pro uspokojení základních psychických potřeb¹⁰ a přirozené osvojování si kultury Neslyšících (Kosinová, 2008). Proces

¹⁰ Základní psychické potřeby podle profesora Matějčka (1994) jsou: (1) potřeba náležité stimulace a podnětů, (2) potřeba smysluplného světa, (3) potřeba pocitu životní jistoty, (4) potřeba pozitivní identity a (5) potřeba otevřené budoucnosti.

přijímání hodnot, norem a zvyků, které jsou součástí dané kultury, nazýváme **enkulturace** (Rogoff, 2003). Enkulturační¹¹ začíná již v útlém dětství jedince, probíhá po celý jeho život a formuje jeho **identitu**¹² (Super et al., 1986).

2.2 Pravidla chování a zvyky komunity Neslyšících

Každá komunita se vyznačuje specifickými a typickými pravidly chování a zvyklostmi. Tedy i komunita Neslyšících má svá vlastní pravidla a zvyky, jejichž znalost je důležitá zejména pro interkulturní¹³ komunikaci. Kosinová (2008) uvádí následující pravidla komunikace:

- **Doteky a získávání pozornosti:** když Neslyšící chtějí upozornit na to, že chtějí zahájit rozhovor nebo do něj vstoupit, dotknou se horní části ruky či ramene osoby, s níž chtějí komunikovat. Jestliže účastníci komunikace sedí, mohou se dotknout místo paže stehna.
- **Přerušování rozhovoru:** pokud chce osoba komunikovat s někým, kdo již vede rozhovor, musí postupovat dle určitých pravidel. Osoba dotykem upozorní osobu, se kterou potřebuje komunikovat, naváže oční kontakt s druhou osobou účastnicí se konverzace a omluví se za přerušování v ČZJ, následně se otočí zády k osobě, se kterou chtěla původně komunikovat. Když si s osobou vše vyřídí, poděkuje druhé osobě a odejde.
- **Loučení:** vzhledem k tomu, že se Neslyšící sjíždějí na různé kulturní akce z velmi vzdálených míst, jejich loučení trvá velmi dlouho, jelikož si uvědomují, že se opět dlouho nevidí. Loučení Neslyšících může trvat klidně i déle než hodinu.
- Při komunikaci s Neslyšícím je **důležité udržovat oční kontakt, nedotýkat se jeho rukou** při komunikaci a **nestát proti světlu**. Dále není vhodné snažit se upoutat pozornost dotýkáním se jiných částí těla než těch, která byla zmíněna, zejména je nevhodné dotýkat se hlavy druhého jedince nebo se s ní snažit manipulovat. Pro upoutání pozornosti **není vhodné surové poklepání** nebo naopak **velmi jemné doteky**. Jestliže slyšící při komunikaci s Neslyšícím dělí svou pozornost mezi

¹¹ Enkulturační probíhá díky socializaci, rodinným interakcím, vzděláváním ad. (Lancy, 2010).

¹² Identita je kombinace charakteristik, vlastních hodnot a přesvědčení, která popisuje jednotlivce i skupiny v sociálních souvislostech (Erikson, 1968). Identita ale není pouze volbou jedince, tedy jak sám sebe jedinec identifikuje, ale také to, s kým ho ztotožňují ostatní – identita je tedy z části zvolená a z části vnucená (Eriksen, 2007).

¹³ Interkulturní komunikace probíhá mezi neslyšící menšinou a slyšící většinovou populací (Macurová, 2017).

komunikačního partnera a okolní zvuky nebo rozhovory slyšících, jedná se rovněž o porušení komunikačních pravidel.

Kosinová (2008) také uvádí typické **zvyky českých Neslyšících**, které jsou následující:

- Neslyšící si přejí dobrou chuť až ve chvíli, kdy mají všichni před sebou jídlo, a to poklepáním pěstí do stolu. Jestliže není k dispozici stůl, poklepají pěstí do ruky.
- Přípitek vyjadřují vzájemným dotykem rukou, ve kterých drží skleničku.
- Mají univerzální pozdrav, který znamená „ahoj“, „dobrý den“, tak i „na shledanou“.
- Neslyšící vyjadřují potlesk třepotáním rukama zvednutýma nad hlavou.
- Jestliže se potkají dobří známí, zdraví se dvěma polibky na tvář.

2.3 Užití pojmů

V této kapitole jsem popsala komplexní povahu komunity Neslyšících, jejich jazyk, kulturu, pravidla chování a význam vzdělávání v jejich životech.

Pro přehlednost práce je nutné vymezit dva důležité termíny - neslyšící a Neslyšící. Termín **neslyšící** je obecně používán k označení lidí, kteří mají různou míru ztráty sluchu - může se jednat o osoby s lehkou, středně těžkou, těžkou či úplnou ztrátou sluchu. Tito lidé mohou preferovat různé komunikační metody včetně mluveného jazyka, znakového jazyka, sluchadel či kochleárních implantátů.

Termín Neslyšící se naopak používá k označení osob, které jsou součástí kulturní a jazykové komunity Neslyšících. Tito lidé se identifikují s Deaf culture a jako svůj primární komunikační prostředek často využívají znakový jazyk. Oproti termínu neslyšící je zde kladen důraz na kulturní a sociální identitu, nikoli na zdravotní stav konkrétní osoby. Lidé označení jako “Neslyšící” často odmítají považovat sluchovou ztrátu za handicap a místo toho jej vnímají jako odlišný způsob bytí a komunikace, identifikují se s komunitou, která má své vlastní tradice, hodnoty a jazyk.

Použití velkého a malého ‘n’ tedy odráží, zda se jedná o čistě audiologický (zdravotní) aspekt či o kulturní a komunitní identitu. Tento rozdíl je velmi důležitý pro respektování a správné pochopení jednotlivců a jejich vlastní vnímání své sluchové ztráty.

Pokud tedy v práci budu odkazovat k “Neslyšícím”, budu mít na mysli pouze členy kulturní a jazykové komunity, kteří v komunikaci využívají primárně český znakový jazyk.

3 Přístupy k problematice

Tato kapitola se věnuje komunikaci s Neslyšícími klienty, možným komunikačním překážkám, které mohou v průběhu komunikace s Neslyšícím vzniknout, a způsobům jejich překonávání. Kapitola rovněž představuje organizace a instituce v České republice i v zahraničí, které se zabývají psychologickou intervencí Neslyšících klientů.

Historicky byl medicínský přístup k Neslyšícím uplatňován ve všech oblastech, včetně psychologie, kde byli Neslyšící často popisováni jako agresivní, hloupí nebo jazykově postižení (Glickman, 2013). Díky hlubšímu zkoumání znakových jazyků a komunit Neslyšících bylo odhaleno, že tyto popisy nejsou přesné. Ve skutečnosti se jedná o kulturní rozdíly mezi Neslyšícími a slyšícími a znakové jazyky jsou přirozené jazyky, které nereflktují nižší inteligenci (Glickman, 2013).

Aby psychologická intervence u Neslyšících proběhla úspěšně, je nutné přijmout kulturně lingvistický pohled a zcela se oprostít od medicínského pohledu na hluchotu (Glickman, 2013). Postupem času se tedy nejen ve světě, ale i v České republice, začalo upouštět od medicínského pohledu a začala se rozvíjet psychologická intervence i u Neslyšících. Bohužel máme v České republice stále velmi málo informací o psychologické intervenci Neslyšících (Šimralová, 2022).

Kvalitní psychologická intervence pro Neslyšící může být prováděna ve znakovém jazyce, ať už s neslyšícím nebo slyšícím odborníkem (Glickman, 2013), nebo za pomoci tlumočnicka znakového jazyka.

3.1 Komunikace s Neslyšícími klienty a její bariéry

Psychologická intervence Neslyšících je velmi specifická, jelikož se svou formou komunikace liší od nedoslýchavých, ohluchlých a slyšících klientů (Mladová, 2013). Pro české Neslyšící je český znakový jazyk primárním jazykem, psaná čeština je pro ně jazykem cizím (Mladová, 2013).

Jestliže má psycholog poskytnout Neslyšícímu klientovi kvalitní psychologickou pomoc, musí nejprve znát specifika komunikace s neslyšícími (Glickman, 2013). Komunikace mezi slyšícími a neslyšícími se liší zejména v jazykových a kulturních oblastech. Neznalost specifik kultury Neslyšících, neznalost znakového jazyka slyšícím odborníkem

a nepřítomnost tlumočnicka – zprostředkovatele komunikace mezi oběma stranami, může být jednou z bariér v komunikaci s Neslyšícími klienty (Freeman, 1989).

Jak již bylo zmíněno, mateřským jazykem Neslyšících v České republice je český znakový jazyk, který se od českého jazyka odlišuje svou strukturou a gramatikou. Tyto rozdíly se následně mohou projevit v psaném projevu Neslyšících a vést k neporozumění mezi oběma stranami (Boukalová, 2010). V tomto případě může podle Freemana (1989) dojít k problémům, např. k předstírání pochopení informací klientem, které mohou vést k nedodržování pokynů/doporučení od odborníka a následné špatné diagnostice psychické poruchy. Dalším problémem může být také to, když odborník předstírá, že svému klientovi rozumí.

Mohlo by se tedy zdát, že by pro Neslyšícího klienta byl ideálním odborníkem sám neslyšící (Steinberg et al., 1998). Vymizela by zejména jazyková a kulturní bariéra a klient by to mohl vnímat tak, že komunikuje s člověkem sobě rovným, znajícím a chápajícím situaci, jaké to vlastně je být Neslyšící (Steinberg et al., 1998). Zde ovšem narážíme na zcela jiný problém, kterým je malá a úzce propojená komunita Neslyšících (Steinberg et al., 1998). Při nedodržení mlčenlivosti Neslyšícím odborníkem by se totiž informace o klientových problémech mohly velmi rychle roznést po celé komunitě (Munro et al., 2008).

Dle Glickmana (2013) je důležité, aby odborník ovládal znakový jazyk na velmi vysoké úrovni nebo alternativně kvalitně spolupracoval s tlumočnickem (do) znakového jazyka. Dále by měl zvládat mezikulturní vztahy slyšící vs. Neslyšící, znát svůj pohled na svět a zároveň se snažit pochopit i jiný pohled na svět svého Neslyšícího klienta (Glickman, 2013). Třetí základní dovedností pro psychologickou práci s Neslyšícím dle Glickmana (2013) je vnímání specifik Neslyšících obecně a zároveň vnímání specifik toho konkrétního jedince.

Jednou z možností překonávání jazykových a kulturních bariér je určitě kvalitní spolupráce tlumočnicka s odborníkem. Při tomto typu intervence u Neslyšícího je důležité dodržování určitých doporučení, např. tlumočnick by měl mít vzdělání v oboru tlumočení (Glickman, 2013), při jednotlivých sezeních Neslyšící preferují přítomnost jednoho tlumočnicka (Munro et al., 2008), podle Glickmana (2013) by si měl odborník uvědomovat rozdílnost mezi kulturami a umět s nimi pracovat. Také je velmi důležité, aby odborník dodržoval obecná pravidla komunikace s neslyšícími a na Neslyšícího klienta si vytyčil více času (Fellinger et al., 2012). Jako poslední doporučení zmíním důležitost ověřování si porozumění na straně klienta (Fellinger et al., 2012). Doporučení pro úspěšnou intervenci Neslyšícího klienta za spolupráce

odborníka s tlumočnickem do znakového jazyka je mnohem více (viz Boyles & Talbot, 2017; Gill & Fox, 2012; Martinkat & Terhorst, 2021).

3.2 Psychologická intervence Neslyšících klientů v zahraničí

V této kapitole bude zmíněno několik zemí, které poskytují psychologickou intervenci u Neslyšících vedenou přímo ve znakovém jazyce. Vybrala jsem tři země, u nichž bylo díky jazykové přístupnosti snadné hledat informace o tamní psychologické intervenci u Neslyšících. Nejprve se zaměřím na psychologickou intervenci u Neslyšících ve Spojeném Království. Dále se budu věnovat situaci v USA.

3.2.1 Spojené Království

Ve Spojeném Království je většina služeb péče o duševní zdraví realizována prostřednictvím Národní zdravotní služby (National Health Service), méně často tyto služby organizují charity a neziskové organizace (BSMHD, 2020a, b).

Na území Spojeného Království nachází celkem tři lůžková oddělení pro dospělé, tři oddělení s ostrahou (jedno s nízkou až střední ostrahou, jedno se střední ostrahou a jedno se zvýšenou ostrahou) a jediné oddělení pro děti a adolescenty ve věku 6–18 let (BSMHD, 2020a, b).

Cílem Národní služby pro neslyšící (NDS), která spadá pod Národní zdravotní službu, je poskytování účinné psychologické péče, která odpovídá potřebám jazykové a kulturní menšiny Neslyšících (Novakova, 2020). Zajímavé je především lůžkové oddělení Bluebell, které je zastřešeno NDS a které se ve srovnání s obdobnými službami pyšní nejvyšším podílem plně kvalifikovaných neslyšících sester (Novakova, 2020).

Jednou ze zajímavých webových stránek je The Deaf Health Charity Signhealth (<https://signhealth.org.uk/>), jedná se o jedinou terapeutickou službu NHS pro neslyšící s úzkostmi a depresemi (The Deaf Health Charity Signhealth, n. d.). Klienti mohou využít terapii face to face nebo terapii online. Všichni terapeuti jsou Neslyšící, případně plynulí uživatelé britského znakového jazyka (The Deaf Health Charity Signhealth, n. d.).

3.2.2 USA

Gallaudetova univerzita je jedinou univerzitou na světě specializující se na vzdělávání Neslyšících, případně i slyšících osob, které ovládají americký znakový jazyk (dále jen ASL).

Na Gallaudetově univerzitě existuje možnost studovat psychologii, kde absolventi mohou získat bakalářský titul, Psy. D. nebo Ph. D. (Gallaudet University, n. d., a).

absolventů studia se očekává, že budou ovládat ASL a psanou angličtinu (Gallaudet University, n. d., b).

Na webových stránkách Gallaudetovy univerzity je k dispozici seznam, který uvádí přesný počet soukromých odborníků, ambulancí, komunitních center zaměřených na duševní zdraví, psychiatrických nemocnic pro Neslyšící, pobytových služeb pro dospělé, děti a mládež, a také počet ambulancí a programů orientovaných na léčbu závislostí v jednotlivých státech USA (Gallaudet University, 2011). Je důležité zmínit, že v seznamu jsou uvedeni pouze odborníci, kteří ovládají americký znakový jazyk.

V USA jsou také Neslyšícím k dispozici webové stránky National Deaf Therapy (<https://www.nationaldeaftherapy.com>), na nichž formou videohovorů poskytuje terapie celkem 21 neslyšících.

3.3 Psychologická intervence Neslyšících klientů v ČR

Také v České republice existují organizace, které se zaměřují na psychologickou intervenci u Neslyšících. Vůbec první organizací, která začala poskytovat psychologickou intervenci Neslyšícím, byla organizace Federace rodičů a přátel sluchově postižených, v současné době ji najdeme pod novým názvem Centrum pro dětský sluch Tamtam. Zároveň se jedná o jednu z prvních poskytovaných služeb Centra pro dětský sluch Tamtam (Centrum pro dětský sluch Tamtam, n. d., a), tato speciální psychologická poradna funguje dodnes (Centrum pro dětský sluch Tamtam, n. d., b).

Na webových stránkách Svazu neslyšících a nedoslýchavých v České republice můžeme nalézt kontakty na odborníky poskytující psychologickou intervenci pro Neslyšící. Stránky odkazují nejen na Centrum pro dětský sluch Tamtam, ale i na další odborníky provádějící psychologickou intervenci v ČZJ (SNNCR, n. d.).

Psychologickou intervenci poskytují i speciálně pedagogická centra (SPC), obvykle umístěná při mateřských a základních školách pro sluchově postižené (Langer, Kučera, n. d.).

Na některých vysokých školách můžeme najít poradenská centra, která poskytují Neslyšícím komplexní poradenské služby, včetně těch psychologických. Jedná se zejména o tato centra: Centrum podpory studentům se specifickými potřebami na Univerzitě Palackého v Olomouci, Centrum Carolina na Univerzitě Karlově v Praze a Teiresiás – Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky na Masarykově Univerzitě v Brně. Těchto center

je v České republice samozřejmě více, zmínila jsem pouze ty známější (Langer, Kučera, n. d.).

V rámci uskupení Neslyšící ženy v ČR byl 1. července 2023 spuštěn projekt s názvem Linka pro neslyšící. Jedná se o bezbariérovou krizovou linku pro uživatele českého znakového jazyka, kteří se ocitnou v nepříznivé životní situaci (Tiché zprávy, 2023). Neslyšící se mohou s operátorkami spojit každý den mezi třetí a osmou hodinou večerní pomocí e-mailu nebo aplikací WhatsApp a Skype (Tiché zprávy, 2023). V projektu Linka pro neslyšící pracují především krizoví intervenenti a ne psychologové.

4 Vzdělávací systémy psychologů a studentů psychologie o problematice neslyšících

Následující kapitoly se zaměřují na vzdělávání psychologů v zahraničí a také u nás, v České republice. Prvně se krátce zmíním o vzdělávacích systémech ve Spojených státech amerických a ve Spojeném Království, poté se zaměřím na vzdělávání psychologů v České republice. Na závěr tyto systémy porovnám.

4.1 Zahraniční vzdělávací systémy psychologů a studentů psychologie

Jak již bylo uvedeno, tato podkapitola se věnuje analýze vzdělávacích programů určených pro psychology a studenty psychologie v zahraničí, především v USA a ve Spojeném Království.

4.1.1 USA

V kapitole zaměřené na psychologickou intervenci u Neslyšících v USA jsem se již zmínila o Gallaudetově univerzitě, na které je možnost vystudovat psychologii a získat bakalářský titul, titul Psy. D. či titul Ph. D. Znovu bych ráda připomenula, že od absolventů psychologie na Gallaudetově univerzitě se očekává, že budou ovládat psanou angličtinu a americký znakový jazyk.

Gallaudetova univerzita není jedinou univerzitou v USA, která nabízí studium psychologie se zaměřením na Neslyšící. Northeastern University nabízí studijní program s názvem American Sign Language and Psychology – Americký znakový jazyk a psychologie (Northeastern University, n. d.). Ve studijním plánu najdeme intenzivní výuku amerického znakového jazyka, předměty související s historií a kulturou Neslyšících, lingvistické předměty, ale také předměty zaměřené na tlumočení (Northeastern University, n. d.).

Cílem této bakalářské práce je zmapovat situaci ve vzdělávacích systémech psychologů, které se nespécializují na práci s Neslyšícími, proto pro nás Gallaudetova univerzita a Northeastern University nejsou podstatné, přesto považuji za důležité se o těchto univerzitách alespoň okrajově zmínit, aby čtenáři byli informováni o existenci specifických studijních programů, které se věnují problematice Neslyšících klientů.

Svou pozornost jsem zaměřila na tři univerzity, které patří mezi nejznámější na světě – Harvard University, Princeton University a Yale University. Podle informací z oficiálních

stránek psychologického programu Harvardovy univerzity nejsou studenti seznamováni s problematikou Neslyšících (Harvard University, n. d.). Na Yale University jsou podle veřejně dostupných informací pro studenty psychologie k dispozici dva kurzy, které mohou zahrnovat aspekty týkající se problematiky Neslyšících (Yale University, n. d.). Princeton University prostřednictvím svého studijního programu ASL a Deaf Studies nabízí různé kurzy, které studenty seznamují s americkým znakovým jazykem, kulturou a historií Neslyšících, literaturou a dalšími souvisejícími tématy (Princeton University, n. d.).

4.1.2 Spojené Království

V kapitole zaměřené na psychologickou intervenci u Neslyšících ve Spojeném Království jsem zmiňovala některé z organizací a charit, které se zabývají duševním zdravím Neslyšících. Těchto organizací je značný počet, proto mě překvapilo, že jsem nenašla žádnou univerzitu, na které by se vyučovala psychologie ve spojení s Deaf Studies, jak tomu je např. na Gallaudetově univerzitě nebo na Northeastern University.

Ve Spojeném Království je možné studovat obor British Sign Language & Deaf Studies (University of Central Lancashire, n. d.)

Ve Velké Británii jsem taktéž zaměřila na tři přední světové univerzity – University of Cambridge, University of Oxford a University College London.

4.2 Vzdělávací systém psychologů a studentů psychologie v ČR

V České republice může člověk studovat psychologii na celkem osmi vysokých školách, z toho pět škol je státních a tři jsou soukromé. Studium psychologie na státních školách je možné na Filozofické a Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (UPOL), Filozofické fakultě Ostravské univerzity, Filozofické fakultě a Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně a Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Studium psychologie na soukromých školách je v České republice možné na Pražské vysoké škole psychosociálních studií, s.r.o., University of New York in Prague (UNYP) a Universitas Humanitas Philia Pragensis.

V následujících podkapitolách se zaměřím pouze na jednooborové bakalářské a navazující magisterské studium psychologie, případně jednooborové magisterské studium.

4.2.1 Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy mohou studenti získat bakalářský a navazující magisterský titul.

Před změnou akreditace byly součástí studijního plánu semináře Psychologie komunikace a Pedagogická psychologie, ve kterých měli studenti bakalářského studia možnost nahlédnout do problematiky Neslyšících. Předmět Psychologie komunikace byl v nové akreditaci zrušen a k předmětu Pedagogická psychologie jsem nedohledala v informačním systému žádné bližší informace.

4.2.2 Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy

Na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy se studenti za staré akreditace, od roku 2017 do roku 2020, setkali s problematikou Neslyšících již v letním semestru prvního ročníku bakalářského studia v semináři „Speciální pedagogika znevýhodněného člověka se SP¹⁴ I.“. Ve třetím ročníku v zimním semestru studenti absolvují navazující předmět s názvem „Speciální pedagogika znevýhodněného člověka se SP II.“ (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, n. d., a). O semináři „Speciální pedagogika znevýhodněného člověka se SP I.“ v sylabu předmětu nenajdeme podrobné informace, ale o navazujícím semináři už ano. Navazující seminář byl částečně zaměřen na kochleární implantaci, rehabilitaci po kochleární implantaci a prevenci sluchových vad (SIS, n. d., a). Zároveň se ale věnoval i komunikačním přístupům ve vzdělávání, vizuálně-motorickým komunikačním systémům, znakovému jazyku a s tím spojené legislativě (SIS, n. d., a). Předmět se také zabýval kulturou Neslyšících, tlumočením a tlumočnickými službami (SIS, n. d., a). Povinná literatura k tomuto semináři se nese ve stejném duchu.

Podle nové akreditace se studenti psychologie setkají s problematikou Neslyšících pouze v letním semestru prvního ročníku v předmětu „Speciální pedagogika – člověk se SP a NKS¹⁵“ (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, n. d., b). Obsah předmětu je zaměřen medicínsky, klade důraz na názory z oborů logopedie a surdopedie, věnuje se klasifikaci sluchových vad, logopedické a surdopedické intervenci, okrajově se zabývá komunikací (SIS, n. d., b). Povinná literatura tohoto semináře je také zaměřena silně medicínsky.

¹⁴ SP = sluchové postižení.

¹⁵ NKS = narušená komunikační schopnosti.

Na navazujícím magisterském studiu se pravděpodobně problematikou Neslyšících nezabývají, jelikož jsem o tom nedohledala žádné informace.

4.2.3 Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci je možné studovat psychologii jednooborově nebo v kombinaci s jiným oborem. Ve studijních plánech jsem nenašla žádné předměty zabývající se problematikou n/Neslyšících (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, n. d.).

4.2.4 Filozofická fakulta Ostravské univerzity

Na Filozofické fakultě Ostravské univerzity je možné studovat psychologii pouze jako bakalářské jednooborové studium. Ve studijním plánu jsem nedohledala žádné semináře, které by se zabývaly problematikou n/Neslyšících (Filozofická fakulta Ostravské univerzity, n. d.).

4.2.5 Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně

Na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně je možné získat bakalářský a navazující magisterský titul. Ve studijních plánech jsem nenašla žádné předměty, které by se zabývaly problematikou Neslyšících (Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, n. d., a, b).

4.2.6 Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně je také možnost získat bakalářský a navazující magisterský titul. Ve studijních plánech jsem opět nenašla žádné předměty zabývající se problematikou Neslyšících (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, n. d., a, b).

4.2.7 Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích nabízí bakalářské studium psychologie, v akademickém roce 2023/2024 nabízí studium psychologie v nově akreditovaném navazujícím magisterském programu (Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, n. d.).

Na stránkách této katedry psychologie jsem nenašla žádné informace o studijním plánu bakalářského či navazujícího magisterského studia.

4.2.8 Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.

Pražská vysoká škola psychosociálních studií nabízí bakalářské i navazující magisterské studium.

Ve studijním plánu bakalářského ani navazujícího magisterského studia jsem nenašla žádný povinný seminář zabývající se problematikou Neslyšících a komunikací s Neslyšícími klienty (Pražská vysoká škola psychosociálních studií, n. d., a). Ani mezi studijními materiály, které jsou dostupné na webové stránce této vysoké školy, nenajdeme žádnou literaturu, která by se, byť jen okrajově, zmiňovala o problematice Neslyšících a komunikaci s nimi (Pražská vysoká škola psychosociálních studií, n. d., b).

4.2.9 University of New York in Prague

Na University of New York in Prague je k dispozici čtyřleté bakalářské studium psychologie a navazující magisterský program (University of New York in Prague, n. d., a). Stránky této vysoké školy se pyšní tím, že absolventi jejich bakalářského studia často pokračují ve studiu navazujících magisterských programů na českých univerzitách jako je Karlova univerzita, Masarykova univerzita, UPOL, ale vybírají si jedny z nejprestižnějších univerzit na světě jako je např. Oxford, Cambridge, Yale a další (University of New York in Prague, n. d., a).

Ve studijním plánu bakalářského ani navazujícího magisterského programu jsem taktéž nenašla žádný povinný ani volitelný seminář zabývající se problematikou Neslyšících (University of New York in Prague, n. d., a, b).

4.2.10 Universitas Humanitas Philia Pragensis

Jednooborový studijní program psychologie na Universitas Humanitas Philia Pragensis získal ocenění za inovativní program, který se zaměřuje na praktickou i teoretickou přípravu svých absolventů pro budoucí povolání psychologa v následujících profesích: školní psycholog, klinický psycholog, dětský psycholog v pedagogické terapii, specialista na závislostní terapii a specialista na závislostní psychoterapii (Universitas Humanitas Philia Pragensis, n. d.).

Bohužel jsem ve studijním plánu tohoto studijního programu nenašla žádný seminář, který by se zabýval problematikou Neslyšících (Universitas Humanitas Philia Pragensis, n. d.).

4.3 Shrnutí

Vzhledem k tomu, že USA i Velká Británie mají poměrně rozvinutý systém intervence pro Neslyšící, je poněkud zvláštní, že v rámci studia na vysokých školách nejsou, alespoň dle dostupných informací na webových stránkách jednotlivých univerzit, do výuky zařazeny semináře se zaměřením na problematiku Neslyšících.

Také můžeme konstatovat, že programy, které jsou přímo zaměřené na problematiku Neslyšících, jsou v oblasti vzdělávání psychologů vzácné. Existují však některé univerzity, jako např. Gallaudetova univerzita nebo Northeastern University, které nabízejí studium psychologie ve spojení s Deaf Studies.

Ačkoli v České republice neexistuje žádný studijní program psychologie, který by se přímo specializoval na problematiku Neslyšících, některé z univerzit, alespoň dle veřejně dostupných informací, jsou schopny své studenty v této problematice do určité míry vzdělat. Rozsah a způsob výuky je však různý. Počínaje čistě medicínským přístupem, kdy jsou studentům předkládány základy surdopedie, až po přístup, který se velmi blíží kulturně lingvistickému přístupu, kdy jsou studentům sdělovány informace ohledně komunikačních přístupů a okrajově i o kultuře, případně nějakých základních komunikačních pravidel, studenti mívají i možnost přihlásit se na kurzy českého znakového jazyka.

5 Výzkumné šetření

Motivem pro výzkumné šetření byla neznalost situace problematiky Neslyšících pohledem psychologů a studentů psychologie v ČR. V našem prostředí nemáme ucelené seznamy odborníků či organizací poskytujících psychologickou intervenci v českém znakovém jazyce – v zahraničí, např. ve Spojeném Království, to tak funguje.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda a jakým způsobem se setkávají budoucí psychologové s problematikou Neslyšících – zda znají kulturní specifika a pravidla komunikace. Dále se výzkum zaměřil na zkušenosti odborníků s průběhem sezení a na to, zda jsou odborníci, kteří se s Neslyšícími dosud nesečkali, na taková setkání připraveni. Výzkum se zaměřil na faktické znalosti jak studentů psychologie napříč různými katedrami psychologie různých vysokých škol, tak na faktické znalosti již aktivních psychologů, kteří specificky nejsou součástí žádných institucí zaměřujících se na Neslyšící.

5.2 Formulace výzkumných otázek

Na základě stanovení cíle mé bakalářské práce byly určeny následující výzkumné otázky:

- Jsou budoucí a aktivní psychologové dostatečně informováni o problematice Neslyšících?
 - Znají komunikační pravidla a specifika a kulturní zvyklosti Neslyšících?
 - Jsou si vědomi toho, jak spolupracovat s tlumočnickem v případě potřeby?
 - Uvědomují si odborníci rozdíl v životech slyšících a Neslyšících?
- Jaké jsou zkušenosti odborníků s průběhem sezení s Neslyšícími?
 - Jaké mají zkušenosti s komunikací s Neslyšícím?
 - Jaké mají zkušenosti s celkovým průběhem vyšetření?
 - Byl přítomen tlumočnick?
 - Co fungovalo či nefungovalo?
 - Co odborníky překvapilo?
- Jsou odborníci, kteří se prozatím nesečkali s Neslyšícími, připraveni na takové setkání?
 - Zde je připravenost jako subjektivní vnímání odborníka – zda umí či neumí ČZJ, v případě, že neumí, zda je ochotný využít služeb tlumočnicka,

zda zná specifika komunikace – to vše vede k tomu, zda se cítí připraven na setkání s Neslyšícím.

5.3 Typ výzkumu

Jako typ výzkumu byla zvolena metoda **kvalitativního výzkumu**.

Jako konkrétní kvalitativní přístup jsem použila **kolektivní případovou studii v exploratorním nastavení**. Cílem výzkumu bylo detailně prozkoumat více případů studentů psychologie a aktivních psychologů. Případová studie nám umožnila se dozvědět mnoho o dosud neprozkoumaném poli problematiky Neslyšících pohledem studentů psychologie a aktivních psychologů, kteří se cíleně nevěnují práci s Neslyšícími osobami. Tato práce zahrnuje celkem deset případových studií. K získání informací byly použity **polostrukturované rozhovory**, které umožnily hlouběji proniknout do zkoumané problematiky.

5.4 Výzkumný soubor

Výběr zkoumaného souboru této studie nebyl zcela náhodný, jelikož u kvalitativní metody není možné uplatnit pravidlo náhodného výběru tak, jako u kvantitativních metod.

Nutnou podmínkou zařazení probanda z řad aktivních psychologů do výzkumu byl fakt, že se nespecializuje na práci s Neslyšícími klienty. Pro studenty psychologie jsem žádné specifické podmínky neměla. Po vymezení podmínek pro výzkumný soubor bylo zahájeno vyhledávání respondentů, tento proces probíhal od června 2023 do července 2024 převážně prostřednictvím sociálních sítí skrz krátký dotazník (viz příloha č. 1). V úvodu dotazníku byly definovány termíny „neslyšící“ a „Neslyšící“, aby všichni respondenti mohli jednoznačně porozumět rozdílům mezi těmito termíny. Z řad studentů bylo celkem získáno 43 respondentů a z řad aktivních psychologů 26 respondentů, dohromady jsem tedy získala 69 respondentů. Z 69 respondentů jich 21 dalo souhlas k realizaci rozhovoru, přičemž 7 respondentů bylo z řad psychologů a 14 z řad studentů.

5.4.1 Studenti psychologie

Respondenti z oblasti budoucích psychologů byli získáni výzvou na sociálních sítích ve facebookových skupinách, konkrétně ve skupinách Studenti psychologie FF UK, Chci studovat psychologii, Česká asociace studentů psychologie a Studenti psychologie na PedF

UK. Také jsem poprosila přátele, kteří mají známé na jednotlivých fakultách psychologie, s rozesláním on-line dotazníku. Celkem jsem očekávala odpovědi z desíti kateder v České republice, sedm z nich je součástí státních škol a tři z nich škol soukromých. Z těch státních je řeč o katedrách psychologie na Filozofické a Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, Filozofické fakultě Ostravské univerzity, Filozofické fakultě a Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně a Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Ze soukromých škol je řeč o Pražské vysoké škole psychosociálních studií, s. r. o., University of New York in Prague (UNYP) a Universitas Humanitas Philia Pragensis.

5.4.2 Aktivní psychologové

Respondenti z oblasti aktivních psychologů (21) byli získáni také výzvou na sociálních sítích ve facebookové skupině Česká psychologie. Někteří respondenti (5) byli získáni prostřednictvím výzvy zasláné na e-mailové adresy, které jsem získala na webových stránkách jednotlivých psychologických poraden v Praze. Někteří z psychologů mi dokonce sami aktivně nabídli, že dotazník pošlou svým kolegům, o kterých se domnívali, že by je tento výzkum mohl zajímat. V této výzvě byla stanovena následující podmínka: probandi se ve své praxi nespecializují na práci s Neslyšícími.

5.5 Metody získávání dat

Pro získání probandů pro polostrukturované rozhovory byl nejprve rozeslán **on-line dotazník**. Dotazník byl vytvořen v programu Google Forms, jelikož je zde velmi jednoduché nastavit generování otázek na základě předešlých odpovědí. Otázky pro studenty psychologie a aktivní psychology se mírně lišily. Pro studenty psychologie bylo v souboru otázek celkem 20 otázek, pro aktivní psychology bylo otázek 22. Každý respondent ale odpovídal na jiný počet otázek na základě svých předchozích odpovědí. Soubor otázek byl vytvořen na základě doporučení od Hendla (2016).

Vzhledem k tomu, že byl dotazník rozeslán do facebookových skupin, jejichž členy byli aktivní psychologové a zároveň i studenti psychologie, byl vytvořen jednotný dotazník pro obě skupiny. Před vyplněním dotazníku byli respondenti požádáni o vyplnění informovaného souhlasu, po kterém následovalo vysvětlení rozdílů mezi pojmy neslyšící a Neslyšící. Soubor otázek k dotazníkovému šetření začínal otázkou, která mi pomohla roztřídit respondenty na studenty a již aktivní psychology. Na základě tohoto úvodního

roztřídění respondentů dotazníkový formulář Google Forms generoval další otázky, jejichž většina byla pro obě skupiny stejná, některé z otázek byly pouze modifikované buď pro studenty, nebo pro psychology. Pro psychology s praxí byly v souboru otázek dvě otázky navíc a souvisely s jejich psychologickou praxí a na které by studenti ani odpovědět nemohli. Dotazník obsahoval otázky, jejichž cílem bylo zjistit u respondentů jejich profesní pozadí, dosažené vzdělání, zkušenosti s Neslyšícími klienty a jejich zhodnocení, zda ovládají český znakový jazyk, zda se setkali s klientem, kterého na sezení doprovodil tlumočnický českého znakového jazyka, nebo zda se v rámci studia setkali se seminářem, který byl zaměřený na komunikaci s Neslyšícími klienty a obecněji problematiku Neslyšících. Na konci dotazníku měli respondenti možnost vyjádřit souhlas s účastí na rozhovoru nebo ji odmítnout.

Celkem 21 respondentů vyjádřilo souhlas s účastí na rozhovoru, z toho 14 studentů a 7 psychologů. K realizaci **polostrukurovaných rozhovorů** jsem z těchto respondentů oslovila pět studentů psychologie a pět psychologů. Výběr studentů psychologie jako účastníků rozhovorů nebyl vůbec náhodný. Snažila jsem se získat co nejširší přehled o situaci vzdělávání psychologů v České republice. Pro tento účel jsem vybrala po jednom studentovi z každé relevantní školy a fakulty, aby bylo zastoupeno co nejširší spektrum studijních plánů. Z aktivních psychologů jsem neměla mnoho možností výběru, jelikož už z tak malého vzorku odpovědí souhlasilo s rozhovorem jen velmi málo psychologů (7), kteří na sebe zanechali kontakt.

Některé otázky v rámci rozhovorů byly stejné pro všechny účastníky. Některé z otázek byly specificky připraveny pro jednotlivé účastníky na základě jejich odpovědí z dotazníku. Další otázky byly pokládány spontánně během rozhovorů, a to v reakci na odpovědi na předchozí otázky.

Základní soubor otázek byl složen z 25 následujících otázek:

1. Dokážete si představit situace, které Neslyšící řeší každý den a které jsou pro nás běžné? Např. jak se budí, jak ví, že někdo zvoní, jak získávají informace o okolním světě ad.
2. Jaké specifické kurzy nebo školení týkající se Neslyšících jsou součástí vzdělávání psychologů na univerzitách?
3. Jaká je dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících v psychologii?

4. Jakým způsobem může být zlepšena informovanost budoucích psychologů o specifických potřebách Neslyšících?
5. Jaké zdroje nebo materiály považujete za užitečné pro přípravu na setkání s Neslyšícími klienty?
6. Jsou současné diagnostické nástroje a terapeutické metody přizpůsobeny potřebám Neslyšících? Proč ano/ne?
7. Dokážete si představit, jaké mohou být nejčastější komunikační výzvy, kterým mohou odborníci čelit při práci s Neslyšícími klienty?
8. Jaké techniky mohou odborníci použít k usnadnění komunikace s Neslyšícími klienty?
9. Jaký vliv má přítomnost tlumočnicka na dynamiku terapeutického sezení?
10. Tušíte, jak často se odborníci setkávají s problematikou Neslyšících v rámci své profesní praxe?
11. Jaké jsou rozdíly v přístupu k psychologické péči mezi slyšícími a Neslyšícími klienty?
12. Jaká je role technologií, např. video-terapie nebo online terapie, v poskytování psychologické péče Neslyšícím?
13. Existují specializované organizace nebo iniciativy zaměřené na podporu psychologů při práci s Neslyšícími?
14. Jak hodnotíte účinnost terapeutických metod u Neslyšících ve srovnání se slyšícími klienty?
15. Jak hodnotíte podporu a zdroje dostupné na svém pracovišti pro práci s Neslyšícími klienty?
16. Tušíte, jaké speciální přípravy nebo úpravy jsou potřebné před začátkem sezení s Neslyšícím klientem?
17. Jaký vliv má znalost znakového jazyka psychologa na vztah s Neslyšícím klientem?
18. Jaký může být vliv kulturního povědomí o komunitě Neslyšících na průběh a výsledky terapie?
19. Jaké postupy byste doporučila pro zlepšení kvality terapeutických sezení s Neslyšícími klienty?
20. Jaké znalosti a dovednosti považujete za klíčové pro efektivní práci s Neslyšícími klienty?
21. Jaké jsou Vaše hlavní obavy při představě setkání s Neslyšícím klientem?
22. Jaký máte názor na potřebu multidisciplinárního přístupu, např. přítomnost tlumočnicka, při práci s Neslyšícími klienty?

23. Jaké strategie považujete za efektivní při prvním setkání s Neslyšícím klientem?
24. Myslíte si, že psychologická intervence Neslyšících v České republice pokročila dopředu? Máte např. přehled či porovnání, jaká je situace v zahraničí?
25. Cítíte se dostatečně informován/a o komunitě Neslyšících, specifických komunikace ad.?

Rozhovory probíhaly on-line přes probandem předem vybranou komunikační platformu (Zoom, Google Meet, Whatsapp). Výhodou on-line rozhovorů byla možnost spojit se s respondenty ze vzdálených míst České republiky a bez obtíží je zaznamenat pro přepsání do písemné podoby a následnou analýzu. Nahrávání rozhovorů bylo možné díky předem získaným souhlasům účastníků rozhovorů. Jednotlivé rozhovory trvaly v různé délce od dvou a tři čtvrtě hodin až po tři a půl hodiny.

5.6 Průběh výzkumu

Na základě prostudování relevantní odborné literatury jsem vytvořila soubor otázek pro dotazníkové šetření dle doporučení od Hendla (2016). Dotazník byl vytvořen v programu Google Forms, který sice nemá tolika zajímavých funkcí, jako jiné programy, ale je zdarma. Vzhledem k tomu, že účel dotazníkového šetření byl zejména získání respondentů pro polostrukturované rozhovory, funkce programu Google Forms byly zcela dostačující. Důležitým bodem bylo správné nastavení dotazníku, aby generoval otázky na základě předešlých odpovědí.

Dalším důležitým krokem byla pilotáž dotazníku. Předběžná verze dotazníku byla rozeslána pilotnímu vzorku respondentů, který tvořili mí přátelé studenti psychologie. Respondenti mi poskytli zpětnou vazbu na srozumitelnost otázek, délky dotazníku, obtížnosti odpovídání a případných technických problémů. Na základě jejich zpětné vazby byly provedeny úpravy dotazníku, včetně přeformulování otázek a opravy technických nedostatků. Pro ověření, zda byly odstraněny všechny nedostatky, byla provedena druhá pilotáž dotazníku. Po revizi byl dotazník upraven do finální podoby, která byla následně použita v hlavním výzkumu.

Jak již bylo zmíněno, dotazník byl sdílen především na sociálních sítích, konkrétně ve facebookových skupinách určených pro psychology a studenty psychologie. Jednalo se o následující skupiny: Studenti psychologie FF UK, Chci studovat psychologii, Česká asociace studentů psychologie, Studenti psychologie na PedF UK, Česká psychologie, Akademie psychologie a Psychologie.cz. Dále byli prostřednictvím e-mailu osloveni psychologové pracující v pedagogicko-psychologických poradnách v Praze.

Na základě individuálních časových možností byly průběžně realizovány rozhovory s respondenty, kteří souhlasili s účastí na rozhovoru. Rozhovory byly předchozím souhlasu probandů nahrávány a následně přepsány do písemné podoby pomocí aplikace pro simultánní přepis Group Transcribe. Přepisy rozhovorů byly použity pro závěrečnou analýzu.

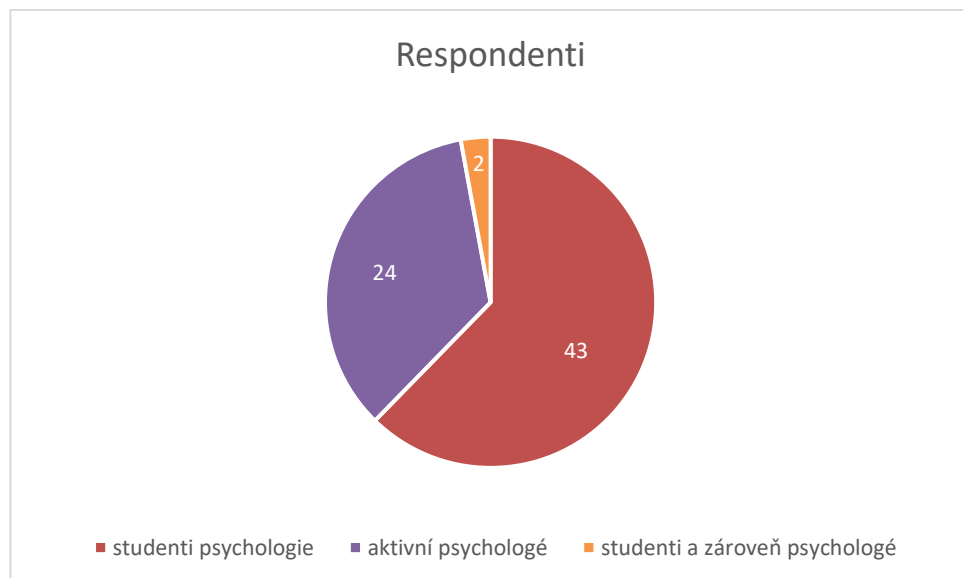
5.7 Zpracování dat

Základem dat byly simultánní přepisy rozhovorů, okrajově pak on-line dotazníky, které byly stěžejní pro získání respondentů k rozhovorům. Pro zpracování dat dotazníku byla použita **deskriptivní statistika**.

Rozhovory byly nejprve analyzovány prostřednictvím **otevřeného kódování**, při kterém byla identifikována témata a přiřazeny kódy. Druhým krokem bylo **axiální kódování**, při kterém byla upřesněna identifikovaná témata a propojeny různé interakce a souvislosti. Třetím a závěrečným krokem analýzy textů bylo **selektivní kódování** (Hendl, 2005).

5.8 Analýza dat dotazníků

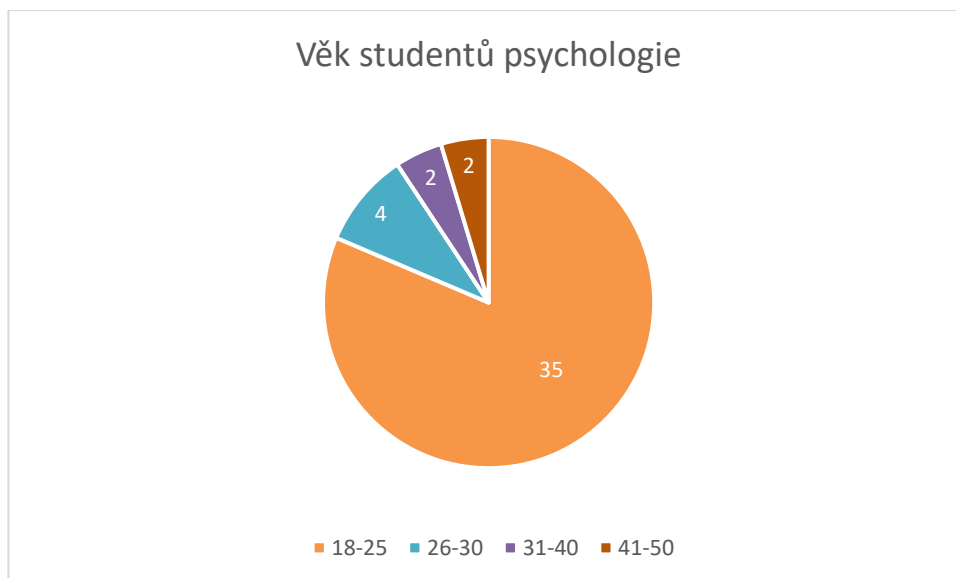
Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 69 respondentů, z toho 43 studentů psychologie, 24 aktivních psychologů a 2 respondenti, kteří byli současně aktivními psychology a studenty.

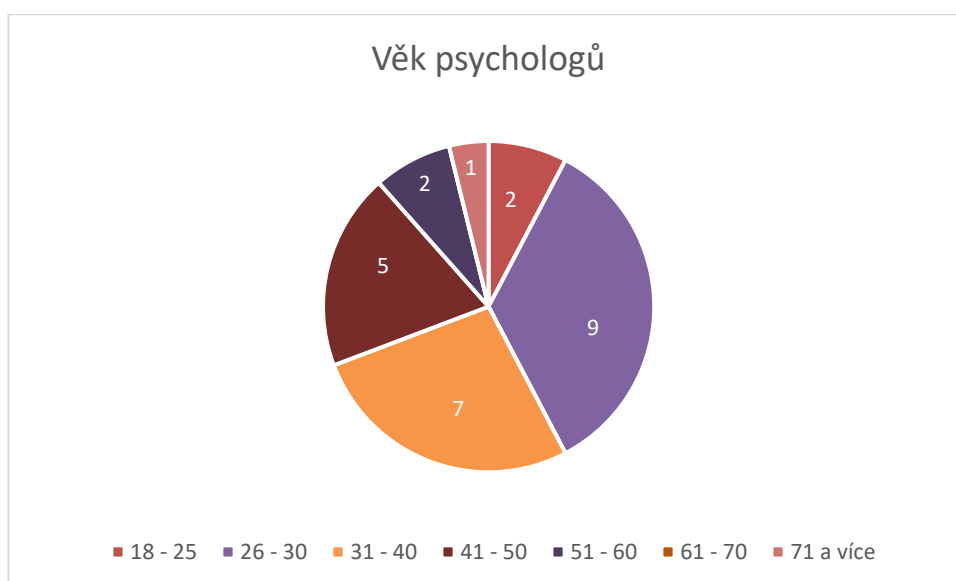
Graf 1: Respondenti

(Vytvořeno autorkou na základě realizovaného výzkumu)

Na následujících grafech jsou znázorněny věkové kategorie studentů psychologie a aktivních psychologů.

Graf 2: Věk studentů psychologie
(Vytvořeno autorkou na základě realizovaného výzkumu)

Graf 3: Věk aktivní psychologů
(Vytvořeno autorkou na základě realizovaného výzkumu)

5.8.1 Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Před změnou akreditace byly součástí studijního plánu semináře Psychologie komunikace a Pedagogická psychologie, ve kterých měli studenti bakalářského studia možnost nahlédnout do problematiky Neslyšících. Tyto informace jsem získala od jedné z respondentek. Předmět Psychologie komunikace byl v nové akreditaci zrušen a k předmětu Pedagogická psychologie jsem nedohledala v informačním systému žádné další informace.

Několik respondentů (2) z řad aktivních psychologů s několikaletou praxí uvedlo, že se během studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy vůbec nesetkali s problematikou Neslyšících, tudíž když přišli do kontaktu s Neslyšícími, museli si informace aktivně vyhledávat sami.

5.8.2 Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy

Jedním respondentem bylo opravdu potvrzeno, že se na navazujícím magisterském studiu opravdu problematikou Neslyšících v rámci žádného semináře nezabývají.

5.8.3 Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Čtyři z pěti respondentů uvedli, že během svého studia nebyli vůbec seznámeni s problematikou Neslyšících. Pouze jeden student potvrdil, že se s tímto tématem setkal, což naznačuje, že v rámci změny akreditací mohlo dojít k úpravám nebo dokonce ke zrušení některých předmětů.

5.8.4 Filozofická fakulta Ostravské univerzity

Ačkoli jsem na webových stránkách této univerzity nenašla žádné semináře zabývající se problematikou Neslyšících, jedním z respondentů mi bylo sděleno, že jsou studentům předávány informace ohledně toho, jak při konzultacích a psychologickém testování postupovat u klientů s určitým druhem postižení.

5.8.5 Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně

Celkem dva respondenti uvedli, že se v rámci svého studia nesetkali s žádnou zmínkou o Neslyšících, zároveň ale uvedli, že studenti mají možnost se přihlásit na povinně volitelné a volitelné předměty zabývající komunikací s Neslyšícími, které by se měly vyučovat na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

5.8.6 Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Respondenti (3) z této fakulty uvedli, že se během studia nesetkali s předmětem zaměřujícím se na práci a komunikaci s Neslyšícími.

Je tedy možné, že respondent z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně měl na mysli některé z předmětů nedávno otevřeného studijního programu Tlumočnictví českého znakového jazyka. Předměty tohoto studijního programu by ale dle webových stránek měly

být určené pouze pro studenty mateřského oboru (Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, n. d., c).

5.8.7 Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Na stránkách Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích jsem ve studijním plánu nedohledala žádný seminář zaměřující se na Neslyšící. Nicméně několika respondenty mi v rámci výzkumného šetření bylo sděleno, že se při studiu bakalářského programu nejbližší dotkli problematiky Neslyšících v semináři Speciální pedagogika, kde byli seznámeni s možnostmi komunikace s Neslyšícími a s pravidly chování při komunikaci s Neslyšícími. Konkrétní seminář se specializací přímo na Neslyšící se zde ale nevyučuje.

5.8.8 Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.

Jedním z respondentů dotazníkového šetření mi bylo potvrzeno, že se během celého studia psychologie na Pražské vysoké škole psychosociálních studií neseťkal se zmínkou o Neslyšících.

5.8.9 University of New York in Prague

Jeden z respondentů potvrdil, že se v rámci studia na University of New York in Prague neseťkal s náhledem do této problematiky a že informace o Neslyšících získal během studia na jiné vysoké škole.

5.8.10 Universitas Humanitas Philia Pragensis

Bohužel jsem ve studijním plánu tohoto studijního programu nenašla žádný seminář, který by se zabýval problematikou Neslyšících (Universitas Humanitas Philia Pragensis, n. d.), tuto informaci mi potvrdil i jeden z respondentů výzkumného šetření, který uvedl, že se při studiu psychologie na této vysoké škole neseťkal se žádnou zmínkou o Neslyšících, jejich kultuře či specifických komunikace.

5.8.11 Shrnutí

Vzhledem k informacím získaným od aktivních psychologů s několikaletou praxí, kteří během svého studia nezískali žádné informace o problematice Neslyšících a museli si je sami aktivně vyhledávat, ať už z důvodu osobního zájmu nebo kvůli kontaktu s neslyšícími klienty během praxe, je patrné, že se situace ohledně vzdělávání psychologů o problematice Neslyšících na českých vysokých školách zlepšila. Toto zlepšení není výrazné,

ale je důležité. Nadále bychom měli usilovat o zvýšení povědomí o Neslyšící klientele, zejména proto, že v České republice neexistuje žádný studijní program psychologie se zaměřením na Deaf Studies.

Ze zjištěných informací od respondentů vyplývá, že na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy se problematice Neslyšících věnuje přibližně ve stejném rozsahu.

Na Filozofické fakultě Ostravské univerzity se studenti setkávají s problematikou Neslyšících pouze okrajově.

Na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, Fakultě sociálních studií a Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, Pražské vysoké škole psychosociálních studií, s.r.o., University of New York in Prague a Universitas Humanitas Philia Pragensis se studenti neseťkají s žádnou zmínkou o problematice Neslyšících.

5.9 Analýza a interpretace dat

V prvním kroku jsem opakovaně pročetla všechny rozhovory. Ve druhém kroku jsem

5.9.1 Popis výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvořilo 10 respondentů – 5 studentů psychologie a 5 aktivních psychologů. Většinu výzkumného souboru (n = 8) tvořily ženy, dva respondenti byli muži.

respondent	pohlaví	věk	student / psycholog	délka studia/ praxe	Praxe
R1	žena	24	student	5. ročník	
R2	žena	22	student	2. ročník	
R3	žena	25	student	5. ročník	
R4	žena	25	student	5. ročník	
R5	muž	22	student	2. ročník	
R6	žena	51	psycholog	14 let	nemocnice
R7	žena	30	psycholog	4 roky	PPP
R8	žena	50	psycholog	18 let	nemocnice, ambulance
R9	žena	25	psycholog	1 rok	Nízkoprahové centrum pro děti a mládež
R10	muž	72	psycholog	42 let	školní a klinický psycholog

Tabulka 1: Výzkumný soubor
(Vytvořeno autorkou na základě realizovaného výzkumu)

Z aktivních psychologů dva vykonávají praxi v časovém horizontu dlouhém 1–5 let, jeden 11–15 let, jeden 16–20 let a jeden déle než 36 let. Ze studentů dva studují psychologii 4 roky, jeden 1 rok, jeden 5 let a jeden více než 6 let. Tři psychologové vystudovali bakalářské a navazující magisterské studium na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, jeden na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a jeden na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Ze tří studentů psychologie, každý po jednom studují, bakalářské a případně i navazující magisterské studium na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity a na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Dva ze studentů vystudovali bakalářské a navazující magisterské studium na rozdílných školách a fakultách, jeden vystudoval bakalářské studium na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a nyní studuje navazující magisterské studium na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Druhý student vystudoval bakalářské

studium na Filozofické fakultě Ostravské univerzity a nyní studuje na Humanitas Universitas Philia Pragensis.

Nejvíce osob (n = 4) z výzkumného souboru studovalo nebo stále studuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Druhý nejvyšší počet osob (n = 2) studuje nebo studoval na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy; stejný počet osob (n = 2) studuje či studoval na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

V následující tabulce je uveden přehled jednotlivých rozhovorů – místo a délka jejich trvání.

respondent	platforma	délka rozhovoru
R1	Google Meet	3,25h
R2	Google Meet	3h
R3	Zoom	3,5h
R4	Zoom	3,5h
R5	Google Meet	3h
R6	WhatsApp	3,5h
R7	WhatsApp	3,25h
R8	Google Meet	3,25h
R9	WhatsApp	3h
R10	WhatsApp	3h

Tabulka 2: Použitá komunikační platforma a délka rozhovorů
(Vytvořeno autorkou na základě realizovaného výzkumu)

5.9.2 Informovanost o problematice

Každý ze studentů psychologie nebo aktivních psychologů pochází z jiného akademického prostředí, díky kterému má jiné **pohledy na problematiku Neslyšících**. Je rovněž patrný vývoj v průběhu let. Například jeden z psychologů (R10) uvedl, že se během svého studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (FF UK) vůbec nesetkal s problematikou Neslyšících, tudíž když přišel do kontaktu s prvními Neslyšícími, musel si informace aktivně vyhledávat sám. Dnes víme, především z informací dostupných na webových stránkách FF UK, že je součástí studijního plánu seminář Pedagogická psychologie, který studentům umožňuje nahlédnout do problematiky Neslyšících. Podle staré akreditace byl součástí studijního plánu také seminář Psychologie komunikace.

Na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy studenti absolvují dva semestry předmětu „Speciální pedagogika znevýhodněného člověka se SP“. Respondent R3 (student) na otázku, jaké specifické kurzy, nebo semináře jsou součástí vzdělávání psychologů, odpověděl následujícím způsobem: „*Studovala jsem bakalářský obor Psychologie s rozšířením o speciální pedagogiku na PedF UK, kde jsme měli dva semestry předmětu Speciální pedagogika osob se sluchovým postižením. Myslím, že jsme získali poměrně dobrý základ pro práci s Neslyšícími. Řekla bych ale, že se informace týkaly více historie vzdělávání lidí se sluchovým postižením a zdravotních specifik, než přímo kultury a každodenního života. ... V rámci fakulty jsme si mohli také vybrat volitelný kurz Český znakový jazyk.*“

Jedna ze studentek (R1) Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích uvedla: „*Při studiu na vysoké škole jsme se problematiky komunikace s neslyšícími, ale i celkově přístupu k takové skupině osob, nejbližší dotkli v předmětu Speciální pedagogika. Tam jsme si říkali, jaké jsou možnosti komunikace s neslyšícími¹⁶, jak se chovat v jejich blízkosti – například se vyvarovat kontaktu dotykem a podobně v případě, že nás nevidí, jsme za jejich zády atp.*“

Jeden z respondentů (R5) uvedl, že se v rámci studia o problematice Neslyšících neučili, ale že si informace hledal sám: „*Nějaké informace jsem si hledal, a to zejména z toho důvodu, že pracuji na poloviční úvazek, jako forma brigády, jako osobní asistent a tam v rámci zaškolení jsme si všichni hledali nějaké informace o každém druhu znevýhodnění. Takže o sluchovém handicapu jsem také něco četl.*“

Respondent R9 (psycholog) uvedl: „*Setkala jsem se s tímto pouze na Ostravské univerzitě, na Humanitas ne. Šlo o informace ohledně toho, jak postupovat při konzultacích a testování a klienty, kteří mají určitý druh postižení.*“

Otázka ohledně **zařazení českého znakového jazyka do odborné přípravy** vyvolala různé názory. Například respondent R2 (student) uvedl, že „*kdo bude chtít s Neslyšícími pracovat, ten by se to určitě měl naučit, zařadila bych to každopádně k nějakému specializačnímu vzdělávání, jako rozšiřující kurz. Nicméně i v pregraduálním stupni by bylo fajn se se znakovým jazykem seznámit, jen ne do takové hloubky...*“. Respondent R5 (student) reagoval podobně: „*Základy té komunikace klidně povinně a koho by to zajímalo, ať potom v tom jde dál.*“ Respondent R9 z řad psychologů uvedl, že se zařazením znakového jazyka souhlasí, a to z důvodu, že „*mnoho mých přátel, psychologů, ani neví, jaké pomůcky mohou neslyšící,*

¹⁶ Respondentka tím nemyslela pouze jazykovou a kulturní menšinu Neslyšících.

nebo nevidomí, používat a neznají ani základní fráze jako je představení, ahoj atd. ve znakovém jazyce, i když je zcela normální znát představení v různých jazycích jako němčina, španělština aj.“ Později ještě dodal: „Tato idea se mnou velmi souzní, jelikož pokud neumí psycholog znakovku, tak je nutné mít u konzultace překladatele a tím to ubírá na autentičnosti samotného rozhovoru, pochopení "jazyku" druhého, i plynulosti. Osobně jsem samouk ASL, plánuji být psycholog v USA, ale pokud bych nakonec zůstala v ČR, tak bych se ráda naučila českou znakovku, ale je to má osobní volba a věřím, že učit se znakovku by mělo být dobrovolné.“

Když jsem se zeptala na otázku zařazení semináře/ů specializující se právě na komunikaci s neslyšícími a alespoň základní kurzy znakového jazyka, setkala jsem se s více podobnými názory jako byl např. tento: „... ten psycholog, který by měl o to zájem a vlastně zjistil, že by to v rámci těch dvousemestrálních předmětů, tak by mohl jít na nějaký takový kurz. Asi bych to ale nechala na základě dobrovolnosti.“ Jednou z velmi zajímavých odpovědí byla tato: „Seminář vyloženě ne, ale alespoň jednu, dvě přednášky na toto téma bych uvítala. Ale to nejen u neslyšících, ale asi obecně na všechny osoby se specifickými potřebami (takže např. i u Romů, nevidomých apod.). Na psychologii se samozřejmě docela dost probírají např. poruchy autistického spektra. O tom tedy znalostí máme dost. O ostatních specifických skupinách toho zase až tolik nevíme, což je ale škoda. Zvlášť třeba pro psychology, kteří míří do školství či do kliniky. Základy ČZJ – brala bych to jako fajn přídatek, ale určitě bych to nedělala povinné. Několik mých spolužáků ale třeba zcela dobrovolně na základy ČZJ, které pořádá FF UK, chodilo. Brali to jako moc fajn, odpočinkový předmět, který je navíc naučil něco velmi užitečného.“

Na otázku, zda by se všichni psychologové měli učit český znakový jazyk reagovala většina dotazovaných podobně jako respondent R7: „Myslím si, že ne. Nebo takhle, v nějakém ideálním světě ano, ale v praktickém nebo jako v praxi České republiky si myslím, že ne...Jakoby hodnotím to z toho důvodu, že prostě je málo psychologů, a když budeme dávat ještě požadavek, aby se naučili znakový jazyk, tak to bude další vlastně překážka tomu, aby se dostalo víc psychologů do praxe. Určitě bych některý psychology, kteří o to mají zájem, tím směrem orientovala. Nicméně si nemyslím, že by to bylo prospěšné, aby všichni byli takhle orientováni.“ Jeden z respondentů měl naopak názor, že by se všichni psychologové měli učit český znakový jazyk. Několik z respondentů uvedlo (3), že by bylo vhodné, aby každý psycholog uměl základy českého znakového jazyka, např. jak pozdravit, zeptat se, jak se druhý má atp.

Na otázku, jak by respondenti reagovali, kdyby k nim přišli rodiče s dítětem, kterému byla právě diagnostikovali lékaři ztrátu sluchu, jsem získala mnoho překvapivých odpovědí např.: *„Určitě bych zvalidizovala spektrum emocí, které okolo takovéto vyslovené diagnózy může v rodičích vyvstat. Doporučila bych jim individuální a rodinnou psychoterapii a současně nějakou neziskovou organizaci, která by je i jejich potomka mohla podpořit cíleněji, napadá mě Tamtam.“* Jiná odpověď zněla: *„Samozřejmě bych poskytla takovou psychickou podporu, jakou by právě potřebovali – takže třeba krizovou intervenci apod. V první řadě bych se snažila ošetřit emoce, abychom mohli třeba pokračovat dál. Očekávám, že by však potřebovali více spíš poradenství, a i to by mohlo pomoci s ošetřením daných emocí, co dělat dál apod. Odkázala bych je na TamTam – zaprvé oni přímo mají kontaktní linku pro tyto případy, zadruhé si rodinu mohou převzít do své péče a procházet vším s nimi. TamTam je v tomto naprosto nenahraditelný. Pokud by rodiče do TamTamu nechtěli, poskytla bych jim takovou pomoc, jakou bych zvládla, ale pravděpodobně méně kvalitní než TamTam, který toto dělá již desítky let.“*

Ohledně **dostupnosti odborné literatury a výzkumů** zaměřených na problematiku Neslyšících se jednotliví respondenti shodovali na velmi podobných názorech. Například R9 (psycholog) uvedl: *„V minulosti jsem narazila na několik diplomových prací zabývajících se vnitřní řečí u neslyšících, nebo specifikami terapie u těchto klientů, literatura mi přijde velmi omezená a nenarážím na ni téměř vůbec.“* Podle studenta psychologie (R5) je dostupnost takové literatury a výzkumů v psychologii nízká a uvádí, že *„možná je problém v sehnání respondentů. Přece jenom když se dělá výzkum, tak dost často se dává priorita na to, aby bylo jednoduché nebo jednodušší sehnat respondenty. A pokud si člověk vymezí řekněme takto specifickou skupinu lidí, pro kterou ještě by výzkum musel zahrnovat dost specifické speciální podmínky, tak by se to prodražilo asi dost, jak časově, tak i finančně. Tady v Čechách tolik peněz ve výzkumu psychologie není, takže si myslím, že to je taky jeden z důvodů.“*

5.9.3 Zkušenosti odborníků

Na otázku ohledně **účinnosti terapeutických metod** respondent R10 odpověděl následovně: *„Účinnost terapeutických metod u Neslyšících může být srovnatelná se slyšícími klienty, pokud jsou metody přizpůsobeny jejich specifickým potřebám. Je důležité používat vhodné komunikační techniky a zajistit, aby byly terapeutické nástroje a přístupy kulturně a jazykově přístupné. Když jsou tyto faktory zohledněny, může být terapie velmi účinná.“*

5.9.4 Odborná připravenost

Otázka týkající se **klíčových znalostí a dovedností** byla zodpovězena respondentem R10 následovně: *„Klíčové znalosti a dovednosti určitě zahrnují znalost znakového jazyka, porozumění kulturním specifikám komunity Neslyšících, schopnost používat vizuální a hmatové komunikační techniky a citlivost k potřebám klienta. Důležité je také mít schopnost přizpůsobit terapeutické metody a diagnostické nástroje a být ochoten neustále se vzdělávat a zlepšovat své dovednosti.“*

Na závěr rozhovoru jsem zvolila otázku, zda se respondenti cítí připraveni na setkání s Neslyšícím. Odpovědi se velmi různily. Respondent 3 uvedl, že má pocit, že získal během vzdělání informace, které se týkaly spíše *„historického přístupu ke vzdělávání osob se sluchovým postižením a dále zdravotní specifika. O komunitě a kultuře jsme se učili jen málo a nemám tak pocit, že by pro mě nyní bylo snažší do této komunity proniknout. Nikdy jsme se neučili například o organizacích sdružující Neslyšící, o jejich kulturních akcích atd.“*

Respondent 7 uvedl: *„My jsme měli přímo předmět, teď nevím, jak se to jmenovalo, ale pointou bylo prostě sluchový postižení, kdy jsme měli opravdu přímo speciální pedagogy, kteří se zaměřovali na sluchový postižení. Říkali nám obecný informace, kazuistiky z praxe, to znamená, že jsme měli jako dostatečný přísun informací.“* Později respondent v rozhovoru uvedl, že sice má dostatek teoretických informací o Neslyšících, ale kdyby měl poskytovat psychologickou intervenci Neslyšícím klientům, teoretické informace by mu rozhodně nestačily a cítil by potřebu jako první absolvovat několik hodin náhledů, jak vlastně pracovat s Neslyšícími a na co všechno si při takové spolupráci dávat pozor. S tímto názorem se ztotožňovali i další respondenti výzkumu, např. R8: *„Teoreticky se cítím připravená na práci s neslyšícím klientem, myslím, že mi bylo poskytnuto v rámci studia dostatečné množství informací ohledně specifik komunikace a částečně i nějakých pravidel chování během komunikace s neslyšícím, ale v praxi bych potřebovala alespoň pár hodin náhledů, jak vlastně taková spolupráce mezi neslyšícím klientem a odborníkem probíhá...“*

Do souboru otázek jsem zahrнула i otázku, zda si respondenti myslí, jestli by kultura a komunita Neslyšících mohla obohatit jejich život, nebo se tak tomu již tak stalo:

„Rozhodně ano. Nevím, zda je třeba to rozvádět... Ale poznala jsem spoustu skvělých neslyšících lidí, poznala jsem obrovský svět, který ráda poznávám dál. A který mě dál překvapuje.“

„Ano, to rozhodně. Vždycky, když poznáte něco nového, tak vás to obohatí.“

„Určitě je to obohacující, přináší jiný pohled na svět, který je plný i prázdný vjemů. Osobně nejsem přímo zapojena do žádné konkrétní komunity, spíše jen okrajově, ale i tak byl kontakt s nimi dostatečným impulsem, abych se začala zajímat o znakovku. To, jak se dá pracovat s tělem, prsty, gestikulací a pohyby obličeje, bylo velmi fascinující, protože normálně o svých prstech nepřemýšlíte jako o vyjadřovateli emocí, kromě možná prostředníčku.“

Na otázku, zda si dokážou představit každodenní situace, ve kterých se Neslyšící ocitají a které jsou pro slyšící populaci naprosto běžné, mi respondentni odpovídali takto:

„Představit si to nedokážu, ale umím se pokusit uvědomit si, jak náročné mohou být každodenní situace, které jsou pro slyšící jednoduché.“

„Párkrát jsem se podobnými úvahami zabývala, ale vždycky pouze u skupiny nevidomých, tam je to asi takové konkrétnější nebo nevím. Možná to souvisí i s tím, že já osobně zrak považuji za tak důležitý, že je asi na prvním místě, přestože vím, že tomu tak nemusí být. Dokážu si představit, že lidé, kteří neslyší, jsou v podstatě celý život tak nějak „sami“, i když jsou obklopeni druhými. No ale zpátky k otázce. U neslyšících je pravděpodobně velmi důležitý i hmat, tudíž nejspíš používají budík, co silně vibruje, zvonek, který může být napojený na aplikaci v mobilu, který také začne vibrovat a tak podobně. Na přechodu se řídí čistě vizuálními prvky, tj. barva panáčka. Tancují na ‚dunící zvuky‘ a tak podobně. Takže ano, kombinace zrakových a hmatových vjemů, případně i rovnováha, vnímání pohybu a tak.“

Poslední otázka se týkala připravenosti

5.10 Shrnutí

Každý student psychologie nebo aktivní psycholog pochází z jiného akademického prostředí, které ovlivňuje jejich pohled na problematiku Neslyšících. Tento pohled se rovněž vyvíjí v průběhu let. Například jeden z psychologů (R10) uvedl, že se během svého studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (FF UK) vůbec nesešel s problematikou Neslyšících a musel si informace aktivně vyhledávat sám. Dnes je součástí studijního plánu na FF UK

seminář Pedagogická psychologie, který studentům umožňuje nahlédnout do problematiky Neslyšících.

Na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy studenti absolvují dva semestry předmětu „Speciální pedagogika znevýhodněného člověka se SP“. Jeden ze studentů (R3) uvedl, že tento předmět poskytl dobrý základ pro práci s Neslyšícími, i když se zaměřoval více na historii vzdělávání a zdravotní specifika než na kulturu a každodenní život. Další studentka (R1) z Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích uvedla, že problematiku komunikace s Neslyšícími probírali v předmětu Speciální pedagogika, kde se učili o různých možnostech komunikace a vhodném chování v přítomnosti Neslyšících.

Někteří respondenti si informace o problematice Neslyšících hledali sami, jako například R5, který pracoval jako osobní asistent a získal informace během zaškolení. Psycholog (R9) uvedl, že se s touto problematikou setkal na Ostravské univerzitě.

Ohledně zařazení českého znakového jazyka do odborné přípravy se názory lišily. Někteří studenti a psychologové souhlasili, že základy znakového jazyka by měly být součástí vzdělávání, zatímco jiní by tuto výuku nechali na dobrovolné bázi. Většina respondentů souhlasila, že znalost základů znakového jazyka je užitečná, ale neměla by být povinná pro všechny psychologické programy.

Při otázce, jak by reagovali, kdyby k nim přišli rodiče s dítětem, kterému byla právě diagnostikována ztráta sluchu, respondenti většinou uvedli, že by poskytli psychickou podporu a odkázali rodinu na specializované organizace, jako je například Tamtam.

Dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících byla hodnocena jako omezená. Například R9 uvedl, že literatura v této oblasti je velmi omezená a nenaráží na ni téměř vůbec.

Respondenti také diskutovali o účinnosti terapeutických metod a klíčových znalostech a dovednostech potřebných pro práci s Neslyšícími. Většina se shodla na tom, že klíčové jsou znalosti znakového jazyka, porozumění kulturním specifikám komunity Neslyšících a schopnost přizpůsobit terapeutické metody jejich potřebám.

Na otázku, zda se cítí připraveni na setkání s Neslyšícím, se odpovědi lišily. Někteří uvedli, že mají dostatek teoretických informací, ale postrádají praktické zkušenosti, zatímco jiní by uvítali více specializovaných kurzů a seminářů zaměřených na tuto problematiku.

Výzkumné otázky byly celkem tři. První otázkou bylo, zda jsou budoucí i aktivní psychologové dostatečně informováni o problematice n/Neslyšících. Zde záleží na tom, na jaké vysoké škole a fakultě psycholog studoval. Jestliže studoval např. na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, má velmi solidní penzum informací o Neslyšících. Studenti Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích mají také dobrý základ. Jeden ze studentů Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy mi sdělil, že by byl rád, kdyby se vyučovací předměty více cílily i na kulturu Neslyšících, protože on osobně např. nezná žádné slavné osobnosti ze světa Neslyšících. Studenti ostatních vysokých škol spíše informováni nejsou, pokud si informace o Neslyšících nevyhledají sami.

Druhá otázka se zaměřila na to, jaké mají odborníci zkušenosti s terapií s Neslyšícím klientem. Na tuto otázku bohužel nemohu odpovědět. Pouze jeden psycholog mi popsal podrobně své zkušenosti s Neslyšícím klientem, se kterým se pravidelně stýká každý týden už dva roky. Odborník mluvil o svém klientovi s velkým obdivem a respektem. Uvedl, že jeho klient na sezení dochází i s tlumočnickem a že jsou tato setkání velmi zajímavá, jelikož si zmiňovaný odborník uvědomuje rozdílnost vnímání světa svým Neslyšícím klientem.

Třetí a zároveň poslední otázka byla zaměřena na to, zda jsou odborníci, kteří se zatím nesečkali s Neslyšícím klientem, na takové setkání připraveni. Připraveností se myslí subjektivní vnímání odborníka. Respondenti přiznávali, že vlastně mají určité informace a znalosti a teoreticky by mohli být připraveni. Nicméně, pro adekvátní přípravu na setkání s Neslyšícím klientem by obecně potřebovali alespoň několik ukázek, jak správně a efektivně vést takové sezení.

Myslím si, že realizací tohoto výzkumu jsem získala cenné informace, které mohou být v budoucnu uplatněny v oblastech psychologické péče o Neslyšící klienty a v systému vzdělávání psychologů. Tyto informace mohou být podnětem ke zlepšení akademického vzdělávání psychologů, kteří mají zájem pracovat s Neslyšícími klienty.

Závěr

Na začátku práce jsem vymezila Neslyšící jako jazykovou a kulturní menšinu, v souvislosti s ní jsem uvedla její zvyky, tradice a pravidla komunikace. Ve druhé kapitole jsem zmínila různé organizace, které se zabývají psychologickou intervencí v České republice i ve světě. Ve třetí kapitole jsem zkoumala vzdělávání psychologů se zaměřením na problematiku neslyšících v tuzemském i zahraničním prostředí.

V rámci závěrečné části mé práce jsem realizovala výzkumnou studii. Přístup k výzkumu byl smíšený, což znamená, že jsem kombinovala kvantitativní a kvalitativní metody. Studie zahrnovala dotazníkové šetření a polostrukturované rozhovory. Do výzkumu se zapojilo celkem 64 respondentů - 43 studentů psychologie a 21 psychologů. Jsem poněkud zklamaná z relativně nízkého počtu respondentů, neboť jsem očekávala účast alespoň dvojnásobného počtu.

Obecně nejinformovanější psychologové o problematice Neslyšících absolvují na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích jsou absolventi psychologie také celkem dobře informováni o problematice Neslyšících. Na ostatních fakultách se tématu Neslyšících dotknou jen velmi lehce, případně vůbec. Ve srovnání s Gallaudetovou a Northeastern univerzitou máme v oblasti vzdělávání psychologů ještě značné rezervy. Česká republika by se mohla inspirovat také systémem psychologické intervence Neslyšících v zahraničí, např. v USA a Spojeném Království.

Na základě zjištění z výzkumu je možné vytvořit vzdělávací kurzy zaměřené na psychology věnující se oblasti n/Neslyšících. Také by bylo vhodné přidat alespoň jednu přednášku o problematice neslyšících do vzdělávacích plánů budoucích psychologů. Dle slov respondentů by bylo nejvhodnější rozšířit nabídku volitelných předmětů o předměty, které by se zabývaly problematikou Neslyšících, případně obsahovaly i základy českého znakového jazyka.

Seznam použité literatury

- Baker, Ch. & Cokely, D. (1999): American Sign Language: a Teacher's Resource Text on grammar and Culture. Gallaudet University Press.
- Boyles, J., & Talbot, N. (2017). Working with Interpreters in Psychological Therapy: The Right To Be Understood (Routledge Focus on Mental Health). Routledge.
- BSMHD. (2020, a). Deaf Children and Adolescents Mental Health Services: England and Wales. Dostupné z: <https://bsmhd.org.uk/wp-content/uploads/2020/05/DeafCAMHS-England-Wales.pdf>
- BSMHD. (2020, b). Mental Health Services for Deaf People: England and Wales. Dostupné z: <https://bsmhd.org.uk/wp-content/uploads/2020/05/Mental-HealthServices-UK.pdf>
- Centrum pro dětský sluch Tamtam. (n. d., a). Historie organizace. Dostupné z: <https://www.tamtam.cz/o-nas/historie-organizace/>
- Centrum pro dětský sluch Tamtam. (n. d., a). Historie organizace. <https://www.tamtam.cz/o-nas/historie-organizace/>
- Centrum pro dětský sluch Tamtam. (n. d., b). Odborné poradenství: Psychologická poradna. Dostupné z: <https://www.tamtam.cz/co-delame/odborneporadenstvi/#psychologickaporadna>
- Centrum pro dětský sluch Tamtam. (n. d., b). Odborné poradenství: Psychologická poradna. <https://www.tamtam.cz/co-delame/odborneporadenstvi/#psychologickaporadna>
- Česká asociace pro psychoterapii. (2024). Psychoterapie je pro každého!. Dostupné z: <https://czap.cz/O-psychoterapii>.
- Danelová, E. (2011). Psycholog, psychiatr, psychoterapeut... Psychologie.cz. Dostupné z: <https://psychologie.cz/psycholog-psychiatr-psychoterapeut/>.
- Eriksen, T. H. (2007): Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě. Praha: Triton.
- Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York: W. W. Norton & Company.
- Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. (n. d., a). Psychologie – navazující magisterské studium. Dostupné z: <https://www.fss.muni.cz/pro-uchazece/navazujici-magisterske-studium/23329-psychologie>
- Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. (n. d., b). Psychologie – bakalářské studium. Dostupné z: <https://www.fss.muni.cz/pro-uchazece/bakalarske-studium/23325-psychologie>

- Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. (n. d., c). Průchod studijním plánem. Dostupné z: https://is.muni.cz/predmety/studijni_plan?plan_id=24150
- Fellinger, J., Holzinger, D., & Pollard, R. (2012). Mental health of deaf people. *The Lancet*, 379(9820), 1037–1044. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)61143-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)61143-4)
- Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. (n. d., a). Psychologie – bakalářské studium. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/pro-uchazece/bakalarske-studium/24317-psychologie>
- Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. (n. d., b). Psychologie – navazující magisterské studium. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/pro-uchazece/navazujici-magisterske-studium/24319-psychologie>
- Filozofická fakulta Ostravské univerzity. (n. d.). Nabízené studijní programy a obory pro přijímací řízení. Dostupné z: <https://ff.osu.cz/studijniobory/?specializaceid=2671>
- Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. (n. d.). Studijní plány a předměty. Dostupné z: <https://www.ff.upol.cz/studenti/studium/studijni-plany-a-predmety/>
- Freeman, S. T. (1989). Cultural and linguistic bias in mental health evaluations of deaf people. *Rehabilitation Psychology*, 34(1), 51–63. <https://doi.org/10.1037/h0091705>
- Gallaudet University. (2011). Mental health directory: Listing of Programs and Providers. Dostupné z: <http://research.gallaudet.edu/resources/mhd/listings/>
- Gallaudet University. (n. d., a). Department of Psychology: College of Arts and Sciences. <https://www.gallaudet.edu/department-of-psychology/>
- Gallaudet University. (n. d., b). Student learning outcomes: Department of Psychology. <https://www.gallaudet.edu/department-of-psychology/ba-psychology/studentlearning-outcomes>
- Gill, I. J., & Fox, J. R. E. (2012). A qualitative meta-synthesis on the experience of psychotherapy for deaf and hard-of-hearing people. *Mental health, religion and culture*, 15(6), 637–651. <https://doi.org/10.1080/13674676.2011.609161>
- Glickman, N. S. (2013). *Deaf mental health care*. Routledge
- Grosjean, F. (1982). *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge: University Press.
- Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Harvard University. (2020). *Clinical Psychology Handbook*.
- Harvard University. (n. d.). Academics. Dostupné z: <https://psychology.fas.harvard.edu/academics>

- Humanitas Universitas Philia Pragensis. (n. d.). Specializace Psychologie. Dostupné z: <https://www.humanitaspraha.cz/psychologie-magisterske-studium.html>
- Cherry, K. (2010). *The Everything Psychology Book: An Introductory Guide to the Science of Human Behavior*.
- iPoradna. (n. d.) Psychologické poradenství. Dostupné z: <https://iporadna.cz/psychologicke-poradenstvi/>
- Kosinová, B. (2008). *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.
- Ladd, P. (2003). *Understanding deaf culture: in search of deafhood*. *Multilingual Matters*. <https://doi.org/10.21832/9781853595479>
- Lancy, D. F. (2010). *The Anthropology of Childhood: Cherubs, Chattel, Changelings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Langer, J., Kučera, P. (n. d.) Poradenství pro osoby se sluchovým postižením. Dostupné z: <http://kurzy-spp.upol.cz/CD/3/2-04.pdf>
- Lorm. Definice hluchoslepoty. Dostupné z: <https://www.lorm.cz/pro-hluchoslepe/definice-hluchoslepoty/>
- Macurová, A. (2001). *Jazyk a hluchota. Slovo a slovesnost*. Praha: Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, 2001, 62(2), 92 - 104. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4006>
- Macurová, A. (2017). *Znakový jazyk*. In P. Karlík, M. Nekula, & J. Pleskalová (Eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. https://www.czechency.org/slovník/ZNAKOVÝ_JAZYK
- Macurová, A., & Zbořilová, R. (2018). *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum.
- Martinkat, N., & Terhorst, S.. (2021). *Psychotherapie in Gebärdensprache*. Psychosozial Verlag.
- Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.
- McMillan, D. W., Chavis, D. M. (1986). *Sense of community: A definition and theory*. *Journal of Community Psychology*, 14(1), 6-23.
- Mladová, L. (2013). *Tlumočnick jako most mezi slyšícím zdravotnickým personálem a neslyšícím pacientem*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s.
- Moore, D. F. (2001). *Educating the deaf: Psychology, principles, and practices*. Houghton Mifflin College Division.

- Munro, L., Knox, M., & Lowe, R. (2008). Exploring the Potential of Constructionist Therapy: Deaf Clients, Hearing Therapists and a Reflecting Team. *Journal Of Deaf Studies And Deaf Education*, 13(3), 307–323. <https://doi.org/10.1093/deafed/enn001>
- Northeastern University. (n. d.). American Sign Language and Psychology. Dostupné z: <https://catalog.northeastern.edu/undergraduate/social-sciences-humanities/cultures-societies-global-studies/american-sign-language-psychology-bs/#programrequirementstext>
- Novakova, Lenka. (2020). Providing effective mental health services for deaf and hard of hearing patients. *NHS 75*. Dostupné z: <https://www.england.nhs.uk/blog/providing-effective-mental-health-services-for-deaf-and-hard-of-hearing-patients/>
- Padden, C., Humphries, T. (1988). *Deaf in America: Voices from a culture*. Harvard University Press.
- Padden, C., Humphries, T. (2005). *Inside Deaf culture*. Harvard University Press.
- Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. (n. d.). Opatření děkanky č. 3/2023. Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/images/PF/fakulta/dokumenty/opatreni-dekan/2023/od23-03.pdf>
- Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. (n. d., a). Studijní plán od akademického roku 2017/2018. Dostupné z: <http://studium.pedf.cuni.cz/karolinka/2020/OBPSYSPE17.html>
- Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. (n. d., b). Studijní plán od akademického roku 2021/2022. Dostupné z: https://pedf.cuni.cz/PEDF-2592-version1-b_psych_gr_2022a.pdf
- Pražská vysoká škola psychosociálních studií. (n. d., a). Studijní plány a informace k rozdílovým zkouškám. Dostupné z: <https://www.pvsps.cz/chci-studovat/studijni-plany-a-rozdilove-zkousky/>
- Pražská vysoká škola psychosociálních studií. (n. d., b). Studijní materiály. Dostupné z: <https://www.pvsps.cz/studuji-pvsps/studijni-materialy/>
- Preston, P. (1994). *Mother Father Deaf: Living Between Sound and Silence*. Harvard University Press.
- Princeton University. (n. d.). ASL and Deaf Studies at Princeton. Dostupné z: <https://admission.princeton.edu/blogs/asl-and-deaf-studies-princeton>
- Procházka, M. (2009). *Psychologická intervence v managementu*. Praha: FF UK.
- Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature of Human Development*. Oxford: Oxford University Press.

- SIS. (n. d., a). Speciální pedagogika znevýhodněného člověka se SP II. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=predmet&kod=OPBP1S154B>
- SIS. (n. d., b). Speciální pedagogika – člověk se SP a NKS. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?id=3d6aecc546ac92a6775528f8fc7a3c8f&tid=&do=predmet&kod=OPBP3S206A>
- SNNCR. (n. d.). Psychologická pomoc pro osoby se sluchovým postižením. <https://www.snncr.cz/Psychologicka-pomoc-pro-osoby-se-sluchovym-postizenim-1.html>
- Steinberg, A. G., Sullivan, V. J., & Loew, R. C. (1998). Cultural and Linguistic Barriers to Mental Health Service Access: The Deaf Consumer's Perspective. *American Journal Of Psychiatry*, 155(7), 982–984. <https://doi.org/10.1176/ajp.155.7.982>
- Stokoe, W. Jr. (2005). Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 10(1), 3-37.
- Super, C. M., Harkness, S. (1986). The developmental niche: A conceptualization at the interface of child and culture. *International Journal of Behavioral Development*, 9(4), 545-569.
- Šimralová, K. (2022). Možnosti psychologické intervence u Neslyšících. Praha: FF UK
- Špatenková, N. (2017). Krizová intervence pro praxi. Praha: Grada.
- Terap.io. (2021). Psychoterapeut, psycholog, nebo psychiatr?. Dostupné z: <https://psychologie.cz/psycholog-psychiatr-psychoterapeut/>.
- The Deaf Health Charity Signhealth. (n. d.) Psychological Therapy Service. Dostupné z: <https://signhealth.org.uk/for-professionals/psychological-therapy/>
- Tiché zprávy. (2023). USKUPENÍ NESLYŠÍCÍ ŽENY V ČR ZAHAJUJE PROVOZ BEZBARIÉROVÉ KRIZOVÉ LINKY!. Dostupné z: <https://www.tichezpravy.cz/uskupeni-neslysici-zeny-v-cr-zahajuje-provoz-bezbarierove-krizove-linky/>
- University of Central Lancashire. (2022). British Sign Language & Deaf Studies. Dostupné z: <https://www.uclan.ac.uk/undergraduate/courses/british-sign-language-deafstudies-ba>
- University of New York in Prague. (n. d., a). Bakalářský program Psychologie. Dostupné z: <https://www.unyp.cz/cs/bakalarske-programy/bakalarsky-program-psychologie/>
- University of New York in Prague. (n. d., b). Magisterský program Psychologie. Dostupné z: <https://www.unyp.cz/cs/magisterske-programy/magistersky-program-psychologie/>
- University of New York in Prague. (n. d., c). Blockchain diplomy. Dostupné z: <https://www.unyp.cz/cs/blockchain-diplomy/>

- Vodáčková, D. (2002). Krizová intervence: Krize v životě člověka. Formy krizové pomoci a služeb.
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- Vymětal, J. (2003). Úvod do psychoterapie. Praha: Grada.
- Woll, B., & Ladd, P. (2003). Deaf communities. In P. E. Spencer, Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education (pp. 151–163). Oxford University Press.
- World Health Organization. (2018). Addressing the rising prevalence of hearing loss. Geneva: World Health Organization.
- Yale University. (n. d.). Yale College Programs of Study 2024-2025. Dostupné z: <https://catalog.yale.edu/ycps/subjects-of-instruction/psychology/>
- Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách
- Zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob
- Zima, P. (1999). Komunita a komunikace. In Komunita a komunikace : Community and communication. Praha : SOFIS. s. 149-192.

Příloha 1: Rozhovor s respondentem – student psychologie (R1)

Věk: 25

Studium: bakalářské studium na PedF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích,
navazující magisterské studium na FF MU

Ročník: 5.

Cítíte se dostatečně informován/a o komunitě Neslyšících, specifických komunikace ad.?

To je poměrně obecná otázka, ale spíše bych řekla, že ne. Svou roli na tom určitě má i to, že ve svém blízkém okolí žádnou neslyšící osobu nemám, a problematika komunikace s neslyšícími pro mě není nijak aktuální v podstatě. Při studiu na vysoké škole jsme se problematiky komunikace s neslyšícími, ale i celkově přístupu k takové skupině osob, nejbližše dotkli v předmětu Speciální pedagogika. Tam jsme si říkali, jaké jsou možnosti komunikace s neslyšícími, jak se chovat v jejich blízkosti – například se vyvarovat kontaktu dotykem a podobně v případě, že nás nevidí, jsme za jejich zády atp.. Vzpomínám si, že když se nás vyučující jednou zeptala, jaká je skupina klientů ze speciální pedagogiky, se kterou by se nám nejhůře pracovalo, tak jsem řekla, že právě lidé se sluchovým postižením, protože mám představu, že naučit se znakový jazyk je asi poměrně obtížné a asi ne ve všech případech je možné využít psanou komunikaci nebo odezírání z mluvidel neslyšícího.

Dokážete si představit situace, které Neslyšící řeší každý den a které jsou pro nás běžné?

Např. jak se budí, jak ví, že někdo zvoní, jak získávají informace o okolním světě ad.

Párkrát jsem se podobnými úvahami zabývala, ale vždycky pouze u skupiny nevidomých, tam je to asi takové konkrétnější nebo nevím. Možná to souvisí i s tím, že já osobně zrak považuji za tak důležitý, že je asi na prvním místě, přestože vím, že tomu tak nemusí být. Dokážu si představit, že lidé, kteří neslyší, jsou v podstatě celý život tak nějak „sami“, i když jsou obklopeni druhými. No ale zpátky k otázce. U neslyšících je pravděpodobně velmi důležitý i hmat, tudíž nejspíš používají budík, co silně vibruje, zvonek, který může být napojený na aplikaci v mobilu, který také začne vibrovat a tak podobně. Na přechodu se řídí čistě vizuálními prvky – tj. barva panáčka. Tancují na „dunící zvuky“ a tak podobně. Takže ano, kombinace zrakových a hmatových vjemů, případně i rovnováha, vnímání pohybu a tak.

Měli by podle Vás psychologové ovládat český znakový jazyk?

No můj osobní názor je, že pokud psycholog nepracuje s tak specifickou skupinou osob, jako jsou lidé se sluchovým postižením, tak takový „skill“ nutně nepotřebuje. Určitě je v mnoha

oblastech výhodou, když český znakový jazyk umí, třeba ve škole, ale neznepokojovala bych se tím, že to není samozřejmost. Co si budeme povídat, jsou mnohem důležitější oblasti, ve kterých by se psychologům vyplatila větší odborná příprava – zejména fungování lidského těla – nejen mozku, ale i dalších soustav a tak dále.

Myslíte si, že kultura a komunita Neslyšících by mohla obohatit Váš život?

Ano, to rozhodně. Vždycky, když poznáte něco nového, tak vás to obohatí. Vlastně mě celkem zaujalo to slovo kultura neslyšících, nikdy předtím jsem to neslyšela a asi jsem nečekala, že by se kultura Neslyšících mohla lišit od kultury většinové populace.

Myslíte si, že psychologická intervence Neslyšících v České republice pokročila dopředu? Máte např. přehled či porovnání, jaká je situace v zahraničí?

Intervence neslyšících? Jako jak s nimi pracují psychologové? Tak o tom vůbec nemám přehled, takže vám toho moc nepovím ani o tom, jak to je v Česku, ani jak to je v zahraničí. Ale když se zamyslím nad tím, jak to tady vypadalo za minulého režimu třeba, jak ta psychologická práce byla „zkrouhnutá“ a vedená tou komunistickou ideologií, tak minimálně od té doby jsme, věřím, už hodně pokročili i u neslyšících.

V dotazníku jste uvedla, že jste se setkala se zmínkou o neslyšících během studia, mohla byste porovnat obě fakulty, na kterých jste studovala, kde se k Vám např. dostalo více informací, zda se třeba informace vzájemně vylučovaly atp.?

Jo, tak o tom, co jsme se učili v Budějovicích, jsem už mluvila na začátku, ono to asi bylo i tím, že v Budějovicích je ta psychologie na pedagogické fakultě, tak je víc prostoru na taková témata. V Brně teď studuju navazující magisterské studium na fildě a žádného takového tématu jsme se teda nedotkli. Ale to ani jiného typu postižení, soustředíme se opravdu jen na ty psychiatrické diagnózy, tudíž ještě třeba mentální retardace ze speciální pedagogiky nebo SPU, ale jinak nic moc.

Proč byste zvolila komunikaci pomocí dopisování a odezírání a nevyužila např. služby tlumočnicka do českého znakového jazyka, který by mohl komunikaci několikanásobně urychlit a usnadnit a zároveň by snížil riziko nepochopení se jak ze strany psychologa, tak ze strany klienta?

No asi z jednoho prostého důvodu – kde takového tlumočnicka seženete? Na většině pracovišť, kde psycholog dělá, tady v Česku není příliš široká síť takových specialistů, kteří by byli ihned dostupní. Proto mi připadá jako metoda první volby alespoň zkusit, zda jsem sama bez

znalosti znakového jazyka s klientem schopná se dorozumět, nebo ne. V některých případech se vám také může stát, že nevíte, že za vámi daný den vůbec přijde někdo, kdo je neslyšící. Určitě si takový postup, kdy bych využila psanou konverzaci a odezírání, dokážu představit třeba v nemocnici na psychiatrické ambulanci, ve škole například jako komunikace s neslyšícími rodiči žáka o tom, zda souhlasí, aby jejich dítě využilo v případě potřeby služby školního psychologa a tak podobně. Prostě žádné složité záležitosti. Toho, že odezírání je náročné, jsem si vědoma, rozhodně bych se tak s tímto nástrojem nepouštěla do nějaké hlubinné terapie nebo tak. Tlumočnicka bych pak rozhodně za všech okolností sháněla například k soudnímu jednání, kde bych vystupovala jako soudní znalec nebo tam klienta jen doprovázela, ale předpokládám, že to by ani nebyla moje starost, to by zařizoval někdo jiný. Všechny ty situace jsou tak strašně hypotetické, no vždyť to ještě ani nemám vystudované tu psychologii.

V dotazníku jste uvedla, že nevíte, zda by součástí studijního plánu psychologie měl být seminář zabývající se komunikací s neslyšícími. Mohla byste to nějak odůvodnit, např. pro a proti? Měl by takovýto seminář být alespoň volitelný pro studenty, kteří by se chtěli vydat tímto směrem? Nebo by pro budoucí psychology pro neslyšící klienty měl být celkově jiný vzdělávací systém, příp. v čem?

No já opravdu nevím. Protože ať se podíváte na nabídku nějakých volitelných předmětů studijního plánu psychologie kdekoli v České republice, tak je prostě slabá. Najdete tam třeba pár předmětů, které směřují do klinické psychologie nebo do školní, ale není to nějaký velký komplex, kde by člověk našel vše, co potřebuje. Chybí tam často i úplné základy – například profesní etika, ta zmíněná biologie člověka, nějaké základy podnikání, jo, jak prostě začít dělat na sebe jako psycholog a co je k tomu potřeba vědět, právo v psychologii a tak dále. Takže všechny tyhle nápady vnímám asi jako cennější než seminář na komunikaci s neslyšícími, ale taky do téhle oblasti nesměřuji, tak je to tím ovlivněno.

Máte nějaké informace o Neslyšících studentech na Vaší fakultě/fakultách? Jak funguje výuka, je zde přítomen tlumočnick, přepisovatel nebo je zde jiná forma bezbariérovosti?

Tak to vůbec netuším. Ale asi by to mělo být ze zákona nějak zajištěno, stejně jako se upravují podmínky u přijímacího řízení, ale jak to potom funguje v každodenním životě, to těžko říct no. Ani nevím, že by se tomu věnovali třeba nějakí dobrovolníci, a to jak v Budějovicích, tak ani v Brně.

Kdyby za Vámi přišli rodiče s dítětem, kterému právě byla diagnostikována ztráta sluchu, a požádali Vás o pomoc, co byste jim doporučila, jak byste je podpořila?

To už je trochu jiná situace, tady by totiž mými klienty byli primárně rodiče dítěte, kteří neslyšící nejsou. Při kontaktu s nimi bych se držela především zásad krizové intervence, protože slyšet takovou informaci je prostě šok a člověku se hroubí různé představy toho, jaké si vysnili, že to dítě bude a objevuje se strach z budoucnosti. Proto bych začala od konce – tedy tím, jak bych je podpořila. Rodičům bych nechala prostor pro vyjádření jejich emocí, mohli by se vyplakat, jejich reakce bych normalizovala, oceňovala bych, že o tom se mnou mluví a že jsou otevření. Už jenom tím, že za mnou kvůli této situaci přišli, a přišli dokonce oba dva (jak maminka, tak tatínek), vyjadřují obrovskou snahu udělat to nejlepší pro své dítě. Určitě by byly vhodné i otázky typu „co by vám teď pomohlo, abyste se cítili lépe“ a tak podobně, takže určitě i připomenout, aby mysleli i sami na sebe (nezanedbávali se v jídle, odpočinku atd.). Pokud by se se mnou rodiče chtěli bavit o odborných záležitostech spojených s vadou, určitě bych se jich doptala, co ztráta sluchu jejich dítěte vlastně znamená, jestli je úplná, jaká vyšetření podstoupili a tak podobně. Pokud by ještě existovala nějaká možnost léčby, mohla bych se s nimi podívat, jaká pracoviště se tím zabývají v jejich okolí bydliště, ale jinak bych jim vysvětlila, že jim žádné odborné informace podat nemůžu, protože nejsem lékař. Takže bychom se stejně zase vrátili k tomu, jak to vnímají rodiče, jak to vnímá samo dítě.

Cítíte se dostatečně informován/a o komunitě Neslyšících, specifických komunikace ad.?

To je poměrně obecná otázka, ale spíše bych řekla, že ne. Svou roli na tom určitě má i to, že ve svém blízkém okolí žádnou neslyšící osobu nemám, a problematika komunikace s neslyšícími pro mě není nijak aktuální v podstatě. Při studiu na vysoké škole jsme se problematiky komunikace s neslyšícími, ale i celkově přístupu k takové skupině osob, nejbližše dotkli v předmětu Speciální pedagogika. Tam jsme si říkali, jaké jsou možnosti komunikace s neslyšícími, jak se chovat v jejich blízkosti – například se vyvarovat kontaktu dotykem a podobně v případě, že nás nevidí, jsme za jejich zády atp.. Vzpomínám si, že když se nás vyučující jednou zeptala, jaká je skupina klientů ze speciální pedagogiky, se kterou by se nám nejhůře pracovalo, tak jsem řekla, že právě lidé se sluchovým postižením, protože mám představu, že naučit se znakový jazyk je asi poměrně obtížné a asi ne ve všech případech je možné využít psanou komunikaci nebo odezírání z mluvidel neslyšícího.

Příloha 2: Rozhovor s respondentem – student psychologie R2

Věk: 22

Ročník: 2.

Studium: FF UK + obor se zaměřením na logopedii a surdopedii

Dokážete si představit situace, které Neslyšící řeší každý den a které jsou pro nás běžné?

Např. jak se budí, jak ví, že někdo zvoní, jak získávají informace o okolním světě atd.

Ano, hlavně tedy díky druhému oboru a osobní zkušenosti s neslyšícími žáky. Mohou využít světelné upozornění, vibrace, k získávání informací třeba písemné materiály, zprávy tlumočené do českého znakového jazyka a podobně.

Jaké specifické kurzy nebo školení týkající se Neslyšících jsou součástí vzdělávání psychologů na univerzitách? Získala jste během studia na univerzitě nějaké informace o specifikách komunikace s Neslyšícími či jejich kultuře? Byly tyto informace pro Vás užitečné/ zajímavé?

Ano, samozřejmě docela dost ve druhém oboru, ale i v rámci psychologie jsme měli předmět zaměřený na osoby se sluchovým postižením. Je to ale dané tím, že celkově je náš obor pojatý tak, že máme kromě „čistě psychologických“ předmětů i něco ze speciální pedagogiky. Rozhodně to pro mě bylo zajímavé a myslím si, že je dobře učit se o specifikách práce s lidmi s různými znevýhodněními, protože občas potřebují psychologickou podporu stejně jako každý jiný.

Myslíte si, že kultura a komunita Neslyšících by mohla obohatit/obohatila Váš život?

Rozhodně ano, třeba takové umělecké ztvárnění hudby je něco unikátního. Nebo mají třeba specifické vtipy, jejichž pochopení hodně záleží na znalosti kultury a často i znakového jazyka, ke kterému se odkazují. Taky určité zvyky a tradice, například pozdravy při setkání, kdy se zdraví každý s každým, potlesk třepáním rukou... a tak. Přijde mi to zajímavé, jak si Neslyšící přirozeně poradili s absencí sluchu v různých situacích.

Jaká je dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících v psychologii?

To jsem upřímně nějak podrobněji moc nezjišťovala. Vím, že literatury a dalších materiálů z oboru speciální pedagogiky je poměrně dost a zvlášť pro nás jako studenty jsou celkem

dostupné skrze školní knihovnu a různé databáze. Ale jaká je situace psychologicky zaměřených publikací týkajících se Neslyšících moc nevím.

Jakým způsobem může být zlepšena informovanost budoucích psychologů o specifických potřebách Neslyšících?

Tak určitě prostřednictvím různých kurzů v rámci povinné nebo alespoň povinně volitelné výuky už v bakalářském studiu, pak třeba nějaké přednášky externích odborníků, setkání s Neslyšícími (například formou nějaké besedy, návštěvy neziskové organizace a podobně), což je už hodně spojené s praxí. Nejen se o tom učit teoreticky, ale skutečně někoho takového potkat, podívat se třeba na nějaký záznam práce s Neslyšícím. Případně mě ještě napadá k těm odborníkům, že by to mohl být někdo, kdo s Neslyšícími pracuje, terapeuticky i diagnosticky, v různých odvětvích a může studentům předat své zkušenosti.

Jaký máte názor na dostupnost supervizí nebo mentorských programů zaměřených na práci s Neslyšícími?

Těžko říct, tím, že nemám úplně zkušenost z praxe. Nejsem si jistá, jak dostupná je supervize nebo mentorské programy obecně, natož specificky pro práci s Neslyšícími. Ale z toho, co se ke mně dostalo, že s neslyšícími klienty pracuje jen málo psychologů, se domnívám, že supervizorů či mentorů bude také malý počet.

Jaký máte názor na začlenění výuky znakového jazyka do jejich odborné přípravy?

Naučit se znakový jazyk tak, abychom s ním mohli plynule komunikovat a rozeznávat jemné významové rozdíly, které jsou v psychologii důležité, je náročná a dlouhá cesta, není to něco, co se můžeme naučit během kurzu probíhajícího jednou týdně jeden semestr. Navíc ne každý se bude v praxi věnovat problematice Neslyšících. Jistě, každý se určitě někdy setkáme s Neslyšícím klientem, ale pokud se na tuto skupinu přímo nezaměříme, tak znalost znakového jazyka příliš nevyužijeme. Ano, kdo bude chtít s Neslyšícími pracovat, ten by se to určitě měl naučit, zařadila bych to každopádně k nějakému specializačnímu vzdělávání, jako rozšiřující kurz. Nicméně i v pregraduálním stupni by bylo fajn se se znakovým jazykem seznámit, jen ne do takové hloubky, protože to opravdu vyžaduje hodně času a úsilí, jako jakýkoliv jiný nový jazyk, akorát tady je důležitá znalost i té kultury.

Jaké zdroje nebo materiály považujete za užitečné pro přípravu na setkání s Neslyšícími klienty?

Řekla bych, že dobrý může být nějaký teoretický základ o problematice sluchového postižení a jaká specifika má skupina Neslyšících, spolu s praktickými ukázkami, například na videu. Možná i nějaké kazuistiky, diskuse o postupu v konkrétním případě.

Jsou současné diagnostické nástroje a terapeutické metody přizpůsobeny potřebám Neslyšících?

Vzhledem k tomu, že z diagnostiky a terapie jsme zatím měli jen opravdu základ, tak to nemůžu moc dobře posoudit. Nicméně si myslím, že hodně testů je založených na čtení nebo vlastním verbálním projevu, což má obojí u Neslyšících svá specifika. Nemůžeme jednoduše použít stejné testy nebo postupy jako pro slyšící klienty, ale jinak nevím, jak probíhá diagnostika u Neslyšících. Terapii si umím představit lépe, za použití znakového jazyka, případně zapojení tlumočnicka. Některé testy a postupy určitě přizpůsobené budou, ale myslím si, že to bude spíše malá část a je možné, že existují nějaké speciální diagnostické nástroje, které se nepoužívají u slyšících. Ale to jsou jen moje domněnky, o této oblasti zatím opravdu moc nevím.

Jaké mohou být nejčastější komunikační výzvy, kterým odborníci čelí při práci s Neslyšícími klienty?

Může vzniknout komunikační bariéra nebo nedorozumění, když třeba odborník nezná správně význam znaku, případně neodliší jemný významový rozdíl daný kulturním kontextem. Problém může být taky předpokládání, že Neslyšící bude rozumět složitým písemným materiálům, protože úroveň porozumění textu může být různá. Nebo třeba také nemožnost telefonovat, minimálně ne bez zapojení tlumočnicka či použití videohovoru. Napadá mě ještě navázání kontaktu jako takové, protože pocit vzájemného nedorozumění jej může ztěžovat.

Jaký vliv má přítomnost tlumočnicka na dynamiku terapeutického sezení?

S terapií Neslyšících nemám osobní zkušenost a ani jsme si o tom moc neříkali ve škole, takže můžu akorát říct, jak si to představuji. Terapie je hodně o vztahu, navázání kontaktu, důvěry, významech a porozumění kontextu a prožívání jedince, což třetí osoba nutně narušuje, i když do rozhovoru vlastně nijak nevstupuje, jen zprostředkovává komunikaci. Myslím si, že přítomnost tlumočnicka může vytvářet nerovnováhu, kdy se zdánlivě „přidává“ na jednu nebo druhou stranu, což by samozřejmě být nemělo a vůbec to třeba nemusí být záměr. Na druhou stranu ale umožňuje osobní komunikaci, neverbální signály vidí terapeut i klient přímo a tlumočnick může lépe než terapeut rozlišit některé významové detaily, protože se v prostředí

Neslyšících obvykle pohybuje více a velmi dobře ovládá znakový jazyk, zatímco psycholog potřebuje spíše jiné dovednosti.

Jaké techniky používají odborníci k usnadnění komunikace s Neslyšícími klienty?

Tak kromě znakového jazyka a tlumočnicka je možné využít neverbální komunikaci, například piktogramy (u dětí), písemné materiály, případně mě napadá ještě domluvit si nějaká pravidla komunikace a třeba strukturu sezení, ale nevím, to vymyslím teď.

Jak odborníci zajišťují důvěrnost a soukromí, zejména když jsou přítomni tlumočníci?

Z praxe tu zkušenost nemám, ale řekla bych, že psycholog i tlumočnick jsou vázáni mlčenlivostí, zakotvenou nejspíše v pracovní smlouvě, případně etickém kodexu obou profesí. Možná lze využít i nějaký informovaný souhlas, že klient i psycholog souhlasí s přítomností tlumočnicka a za jakých podmínek.

Jak často se odborníci setkávají s problematikou Neslyšících v rámci své profesní praxe?

To hodně záleží, kde pracují, na jakou skupinu se zaměřují. Myslím to tak, že třeba psycholog v pedagogicko-psychologické poradně nebo speciálně pedagogickém centru potká Neslyšících dětí či rodičů více než klinický či dopravní psycholog. Ale celkově to asi není tak vzácné, vzhledem k počtu osob s nějakým druhem sluchového postižení, nicméně přesnější odhad těžko říct.

Jak hodnotíte podporu a zdroje dostupné na pracovišti pro práci s Neslyšícími klienty?

V tomhle nemám žádnou zkušenost, takže nemůžu posoudit.

Jaké jsou rozdíly v přístupu k psychologické péči mezi slyšícími a Neslyšícími klienty?

Myslím si, že pro Neslyšící je rozhodně obtížnější sehnat psychologickou podporu, protože vyžadují specifický přístup a dovednosti psychologa, které nemá každý (zejména znalost znakového jazyka a kultury). Konkrétní statistiku ale nevím.

Jaká je role technologií (např. video-terapie, online terapie) v poskytování psychologické péče Neslyšícím?

Vím, že existuje možnost on-line tlumočení, kdy se do videohovoru připojí i tlumočnick, mohou také využít podporu prostřednictvím e-mailu nebo chatu, což dříve také nebylo tolik, především ten chat. Nebo celkově, díky videohovoru i psycholog může vidět znakování, což při běžném hovoru není možné. V neposlední řadě si také mohou na internetu snáze najít

terapeuta, který jim bude vyhovovat (např. umí znakový jazyk) a účastnit se terapie, i když bydlí daleko.

Existují specializované organizace nebo iniciativy zaměřené na podporu psychologů při práci s Neslyšícími?

Znám nějaké organizace poskytující ranou péči, kurzy znakového jazyka a podobně, ale jestli existují nějaké speciálně pro podporu psychologů nevím. Bylo by to asi hezké, těžko říct, to si musím dohledat.

Jak odborníci hodnotí účinnost terapeutických metod u Neslyšících ve srovnání se slyšícími klienty?

To z praxe také nemůžu posoudit, ale určitě má terapie u Neslyšících svá specifika.

Jaké speciální přípravy nebo úpravy jsou potřebné před začátkem sezení s Neslyšícím klientem?

Přijde mi důležité upravit prostor tak, aby na sebe psycholog i klient dobře viděli, případně také spolu s tlumočnickem. Také by bylo asi dobré si zjistit, jaká je situace daného klienta: jestli je neslyšící od narození nebo o sluch přišel později, jak je na tom jeho rodina (hlavně tedy z hlediska sluchu), jakou má za sebou jinou intervenci a jaké má potřeby v oblasti komunikace.

Jaký vliv má znalost znakového jazyka terapeuta na vztah s Neslyšícím klientem?

Řekla bych, že určitě pozitivní. Jednak spolu mohou komunikovat přímo, ale klientovi to také jasně ukazuje, že terapeut má zájem o problematiku Neslyšících, aktivně se v této oblasti vzdělává a je ochotný používat jejich způsob komunikace, přizpůsobuje se jim, což si myslím, že rozhodně dělá dobrý dojem a podpoří to důvěru a otevřenost v terapii.

Jaké jsou zkušenosti odborníků s hodnocením psychického stavu Neslyšících klientů?

To také nemůžu posoudit, nemám s tím zkušenost z praxe.

Jaké konkrétní výzvy mohou odborníci řešit při práci s Neslyšícími klienty?

Jako nejproblematičtější oblast mě napadá komunikace, ale také třeba přístup k informacím, zjištění si možností podpory a porozumění podmínkám. To je hodně navázané na schopnost Neslyšících pracovat s textem. Výzvou je určitě diagnostika, kde je nejspíš dost omezená zásoba testů a posuzovacích materiálů, navíc musíme brát v potaz určitá vývojová specifika, hlavně tedy u dětí. Specifické budou také situace a obtíže, které budou Neslyšící řešit,

a v terapii je potřeba přizpůsobit jak postup, tak jednotlivá doporučení prostředí a kultuře okolí, v nichž se pohybují. Zmínila bych ještě asi multidisciplinární přístup, který je tady hodně výrazný, protože kromě psychologa či terapeuta mohou Neslyšící navštěvovat ještě další odborníky (z oboru medicíny, speciální pedagogiky a podobně), se kterými bychom měli efektivním způsobem spolupracovat, což může být někdy taky náročné.

Jak byste řešila situace, kdy dojde k nedorozumění nebo komunikačnímu problému během sezení?

Výzvou je především komunikace, ale roli mohou hrát třeba i rozdílné přístupy k různým tématům. Komunikační problémy bych řešila nejspíš tak, že bych se zkusila zastavit, vrátit se k bodu, kde k nedorozumění došlo (případně se k němu postupně dostat, hledat ho) a pokusit se vysvětlit si, jaké jsou naše perspektivy, a tím situaci vyjasnit.

Jaký je vliv kulturního povědomí o komunitě Neslyšících na průběh a výsledky terapie?

Určitě je dobré kulturnímu pozadí alespoň trochu rozumět, abychom se dokázali lépe vcítit do situace klienta a posoudit ji, navrhnout vhodný přístup a intervenci.

Jaké jsou rozdíly v terapeutických přístupech při práci s Neslyšícími dětmi, dospívajícími a dospělými?

Když to budu brát jako rozdíl mezi těmito věkovými skupinami, tak bych řekla, že u dětí a dospívajících celkově můžeme využít hru, obrázky a podobně, také můžeme komunikovat s rodinnými příslušníky, kde může být někdo slyšící. Dospělí naopak přicházejí spíše sami, ale zase mohou možná lépe pracovat s tlumočnickem.

Jaké postupy byste doporučila pro zlepšení kvality terapeutických sezení s Neslyšícími klienty?

Mimo to, co jsem už říkala, mě nic dalšího nenapadá. Zkušenost z praxe nemám, takže to nemůžu hodnotit.

Jaké znalosti a dovednosti považujete za klíčové pro efektivní práci s Neslyšícími klienty?

Kromě několikrát zmiňované znalosti znakového jazyka a základního přehledu o problematice sluchového postižení a specifikách skupiny Neslyšících určitě trpělivost, otevřenost kulturním rozdílům a pro nás neobvyklému způsobu komunikace, snahu hledat řešení problematických situací a další dovednosti potřebné pro psychologickou práci.

Jaké jsou Vaše hlavní obavy při představě setkání s Neslyšícím klientem?

V současné situaci by pro mě byla asi největší překážkou komunikace, ale díky možnosti tlumočení to není nic nepřekonatelného.

Jaký máte názor na potřebu multidisciplinárního přístupu (přítomnost tlumočnicka) při práci s Neslyšícími klienty?

Tlumočnick do terapeutického procesu nutně vstupuje, jak jsem říkala u té otázky o dynamice terapeutického sezení, ale zároveň je tam často potřeba, protože psychologů, kteří ovládají znakový jazyk na tak vysoké úrovni, je podle mého názoru velmi málo. Multidisciplinární přístup jako takový je ale obecně rozhodně pozitivní a přínosný, protože každý odborník se specializuje na jinou oblast a díky spolupráci mohou situaci klienta posoudit opravdu komplexně.

Jaké specifické etické otázky vyvstávají při práci s Neslyšícími klienty a jak jsou řešeny?

Nejvýraznější bude asi oblast komunikace – pokud se diagnostiky nebo terapie účastní tlumočnick, je otázka, jestli nemůže nějak ovlivňovat obsah komunikace, manipulovat s tím, co tlumočí (něco změnit, vynechat a podobně), kdo by to měl být a jakým způsobem zajistíme důvěrnost informací. K tomu určitě existují nějaká pravidla, informovaný souhlas, etické kodexy a tak. Případně i když psycholog umí znakový jazyk, vždycky je tam riziko nedorozumění. Napadá mě ještě ke skupině Neslyšících jako kulturní menšině třeba netlačit je do věcí, které nechtějí, například kochleární implantace, určité formy vzdělávání a podobně, i když si ze své pozice myslíme, že to je pro ně nejlepší.

Jak byste plánovala získat podporu nebo konzultace v případě, že budete mít Neslyšícího klienta?

Třeba formou supervize či intervize od odborníka, který s neslyšícími pracuje častěji, možné je přihlásit se na nějaký kurz, ať už pro naučení se znakového jazyka či seznámení se se specifiky skupiny Neslyšících.

Jaké strategie považujete za efektivní při prvním setkání s Neslyšícím klientem?

Tak rozhodně zjistit si informace o anamnéze, sluchové vadě a způsobu komunikace, mít vhodně upravený prostor, ujasnit si očekávání od intervence, zajistit tlumočnicka nebo se zeptat, jestli si ho klient přivede sám... Samozřejmě být trpěliví, otevření a snažit se porozumět, což platí v terapii obecně, ale tady je to možná ještě výraznější.

Myslíte si, že psychologická intervence Neslyšících v České republice pokročila dopředu? Máte např. přehled či porovnání, jaká je situace v zahraničí?

Je dost možné, že ano, ale zkušenost s tím moc nemám.

Kdyby za Vámi přišli rodiče s dítětem, kterému právě byla diagnostikována ztráta sluchu, a požádali Vás o pomoc, co byste jim doporučila, jak byste je podpořila?

Určitě bych je odkázala na ranou péči a neziskové organizace, které se věnují sluchovému postižení, doporučila bych jim také třeba nějaké skupiny rodičů v podobné situaci. V případě potřeby je možnost nabídnout psychologickou podporu. Dobré mi přijde také podpořit společné aktivity v rámci rodiny, aby to dítě bralo pozitivně, přijali vadu sluchu a viděli na něm i další charakteristiky, aby se ztráta sluchu nestala pro dítě nějak určující, definující.

Kdyby se stala situace, že měl přijít Neslyšící s tlumočnickem, tlumočnick by z nějakého důvodu nemohl dorazit, ale Neslyšící by to sezení potřeboval, jak byste takovou situaci řešila?

Napadá mě využít nějaké on-line tlumočení, které nabízejí myslím některé neziskové organizace, případně zkusit komunikovat písemně (při osobním setkání, například psaním na počítači), i když tam hodně záleží na úrovni porozumění psanému textu u Neslyšícího. Možnost je samozřejmě také pokusit se sehnat jiného tlumočnicka nebo alespoň známého, který ovládá znakový jazyk, tam by bylo potřeba ošetřit důvěrnost informací a zda by s tím klient souhlasil.

Příloha 3: Rozhovor s respondentem – student psychologie R3

Věk: 25

Ročník: 5.

Studium: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy

Dokážete si představit situace, které Neslyšící řeší každý den a které jsou pro nás běžné? Např. jak se budí, jak ví, že někdo zvoní, jak získávají informace o okolním světě ad.

Představuji si, že využívají jiných smyslů než sluchu. Například při zvonění zvonku začne blikat světlo. Při využívání mobilu je také možné nastavit světelnou signalizaci, nebo vibrace. Věřím, že o hodně těžší to musí být pro Neslyšící např. při cestování, nebo když jsou v neznámém prostředí.

Jaké specifické kurzy nebo semináře týkající se Neslyšících jsou součástí vzdělávání psychologů na univerzitách? Získala jste během studia na univerzitě nějaké informace o specifikách komunikace s Neslyšícími či jejich kultuře? Byly tyto informace pro Vás užitečné/ zajímavé?

Studovala jsem bakalářský obor Psychologie s rozšířením o speciální pedagogiku na PedF UK, kde jsme měli dva semestry předmětu Speciální pedagogika osob se sluchovým postižením. Myslím, že jsme získali poměrně dobrý základ pro práci s Neslyšícími. Řekla bych ale, že to bylo hodně ze speciálně pedagogického pohledu, jak komunikovat s lidmi s handicapem, a medicínsko-technologického, kde jsme probírali druhy sluchových vad, kochleární implantáty, prostě takový ty „technikálie“. Informace se týkaly více historie vzdělávání lidí se sluchovým postižením a zdravotních specifik, než přímo kultury a každodenního života ... což mě mrzí, protože informace o komunikaci a kultuře by mě jistě bavily více a zároveň si dokáží lépe představit jejich využití. V rámci fakulty jsme si mohli také vybrat volitelný kurz Český znakový jazyk.

Myslíte si, že kultura a komunita Neslyšících by mohla obohatit/obohatila Váš život?

Zatím jsem se s komunitou Neslyšících moc nesešla. Myslím, že setkání s každou menšinou je obohacující. Zvláště pro psychologickou práci, ve které by člověk měl být citlivý ke specifickým potřebám člověka ve vztahu k jeho kultuře.

Jaká je dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících v psychologii?

Obávám se, že nedokáži zcela odpovědět, protože jsem se zatím o problematiku Neslyšících v kontextu psychologie blíže nezajímala. Ze školy mám povědomí o literatuře vztahující se spíše ke vzdělávání Neslyšících. Obecně předpokládám, že dostupnější budou zahraniční zdroje.

Jakým způsobem může být zlepšena informovanost budoucích psychologů o specifických potřebách Neslyšících?

Myslím, že právě lepší vhled do kultury Neslyšících v rámci předmětů speciální pedagogiky by byl užitečný. Dále by mohla být skvělá praxe v zařízení věnujícím se Neslyšícím.

Jaký máte názor na dostupnost supervizí nebo mentorských programů zaměřených na práci s Neslyšícími?

V této oblasti bohužel nemám zkušenost. Na škole nás o takových možnostech nikdo neinformoval.

Jaký máte názor na začlenění výuky znakového jazyka do jejich odborné přípravy?

Myslím, že základy znakového jazyka by měly být nabízeny alespoň jako volitelný předmět.

Jaké zdroje nebo materiály považujete za užitečné pro přípravu na setkání s Neslyšícími klienty?

Myslím si, že obecně je dobré vyhledat si konkrétní kazuistiky a příběhy Neslyšících, aby si člověk dovedl představit interakci mezi terapeutem a klientem. Dále bych si prošla metodický portál Národního pedagogického institutu, stránky SPC a neziskovek věnujícím se Neslyšícím.

Jsou současné diagnostické nástroje a terapeutické metody přizpůsobeny potřebám Neslyšících? Proč ano/ne?

Diagnostické nástroje podle mého názoru přizpůsobeny v převážné většině nejsou. Kromě několika málo nástrojů, které jsou nonverbální (SON-R) jsou většinou založeny na verbální instrukci. V testových manuálech neexistuje alternativní zadání ve znakovém jazyce. Stejně tak testy, které hodnotí verbální úroveň dítěte, nejsou přizpůsobené znakovému jazyku. Takové metody je pak možné jen těžko hodnotit standardně. Na druhou stranu si dovedu představit

šikovného diagnostika, který metodu zvládne přizpůsobit. Nemyslím si ale, že tvůrci nástrojů mysleli na Neslyšící.

U terapeutických metod si dovedu představit velkou variabilitu. Myslím, že psychologové a terapeuti, kteří se věnují Neslyšícím mají širokou škálu dobře využitelných terapeutických nástrojů. Klasické výcviky a kurzy ale opět nejsou zaměřeny na specifika terapie Neslyšících. Psycholog, který není zaměřen přímo na neslyšící se tedy příliš mnoho o specifikách terapie Neslyšících nedozví.

Dokážete si představit, jaké můžou být nejčastější komunikační výzvy, kterým mohou odborníci čelit při práci s Neslyšícími klienty?

Především asi neznalost znakového jazyka.

Jaký vliv má přítomnost tlumočnicka na dynamiku terapeutického sezení?

Myslím, že by velmi záleželo, jaký má Neslyšící postoj a vztah k tlumočnickovi a samotné terapii. Dovedu si představit, že pro terapeuta musí být obtížné udržet vztah pouze na úrovni Neslyšící - terapeut a nezahrnovat tlumočnicka. Dále si myslím, že by velmi záleželo na tématu, které si přeje klient v terapii otevřít. Např. témata seberozvoje mohou být méně citlivá, než například vztahová témata.

Jaké techniky mohou odborníci použít k usnadnění komunikace s Neslyšícími klienty?

Myslím, že jedním z nástrojů je prostředí. Mělo by být dobře osvětlené a dobře organizované. Pro ujištění se, zda si s klientem dobře rozumíme, bych využila vizuálních podnětů. Dále je možné využít tlumočnické služby.

Jak odborníci zajišťují důvěrnost a soukromí, zejména když jsou přítomni tlumočníci?

S tím upřímně nemám zkušenost, ale předpokládám, že budou tlumočníci podepisovat mlčenlivost.

Tušíte, jak často se odborníci setkávají s problematikou Neslyšících v rámci své profesní praxe?

Asi bude velmi záležet na typu zařízení. Já jsem se například v rámci stáží nesešla s Neslyšícími ani jednou. Obávám se, že kvůli výše zmíněným omezením v komunikaci budou Neslyšící využívat terapeutické a klinické služby v nižší míře, než zbytek populace.

Jak hodnotíte podporu a zdroje dostupné na svém pracovišti pro práci s Neslyšícími klienty?

Na škole, kde pracuji, je speciální pedagožka, která má zkušenost s prací s Neslyšícími. V tomto ohledu mám pocit, že se na ní mohu obrátit v případě, že bych se setkala se žákem se sluchovým postižením.

Jaké jsou rozdíly v přístupu k psychologické péči mezi slyšícími a Neslyšícími klienty?

Myslím, že vzhledem ke zmíněným komunikačním omezením namají Neslyšící moc dobrý přístup k psychologickým službám. Myslím, že ve školním věku mohou tuto péči suplovat SPC, ale nemám povědomí o rozsáhlejších službách pro dospělé Neslyšící.

Jaká je role technologií, např. video-terapie nebo online terapie, v poskytování psychologické péče Neslyšícím?

Upřímně řečeno nemám s těmito technologiemi při práci s Neslyšícími osobní zkušenost. Předpokládám, že by mohly usnadnit přístup Neslyšících k psychologické péči.

Existují specializované organizace nebo iniciativy zaměřené na podporu psychologů při práci s Neslyšícími?

Bohužel nemám s žádnými zkušenost. Předpokládám, že nějaké existují, ale mnoho jich nebude.

Jak hodnotíte účinnost terapeutických metod u Neslyšících ve srovnání se slyšícími klienty?

Předpokládám, že účinnost terapeutických metod, které převážně nevyužívají verbální složku řeči, ale naopak terapeutický vztah, prožitek nebo tělo bude srovnatelný.

Tušíte, jaké speciální přípravy nebo úpravy jsou potřebné před začátkem sezení s Neslyšícím klientem?

Myslím, že především úprava prostředí. Dobré osvětlení, nerušící vizuální podněty a rozesazení mezi klientem a terapeutem tak, aby klient dobře viděl na terapeutovu tvář.

Jaký vliv má znalost znakového jazyka terapeuta na vztah s Neslyšícím klientem?

Myslím, že takový vztah může být komplexnější. Dovedu si představit, že prostřednictvím sdíleného jazyka jsou oba schopni zachytit jemnější nuance významu. Mohou si tak vzájemně hlouběji porozumět. Zároveň mám takovou představu, že Neslyšící získá snadněji důvěru k někomu, kdo se naučil znakový jazyk a má i například částečný vhled do komunity. Naopak také může platit, že terapeut, který má zkušenost s komunitou Neslyšících nemusí pociťovat obavy z kontaktu s Neslyšícím a snáze se mu pracuje.

Jaké jsou zkušenosti odborníků s hodnocením psychického stavu Neslyšících klientů?

V rámci svého vzdělání ani stáží jsem se bohužel nesečkala s odborníky, kteří by měli s touto skupinou zkušenosti.

Jaké konkrétní úspěchy nebo výzvy zaznamenali odborníci při práci s Neslyšícími klienty?

Opět si dovedu představit především komunikační výzvy. Úspěchem pak může být zlepšení psychického stavu Neslyšícího.

Jak byste řešila situace, kdy dojde k nedorozumění nebo komunikačnímu problému během sezení?

Snažila bych se nedorozumění vysvětlit. Pokud by to nebylo možné během sezení, tak alespoň prostřednictvím e-mailu. Pokud by byl problém neřešitelný, odkázala bych na jiného odborníka.

Jaký může být vliv kulturního povědomí o komunitě Neslyšících na průběh a výsledky terapie?

Myslím si, že povědomí o komunitě může podpořit komplexní vnímání klienta v rámci jeho sociálního prostředí.

Jaké jsou rozdíly v terapeutických přístupech při práci s Neslyšícími dětmi, dospívajícími a dospělými?

Myslím, že pro Neslyšící děti je péče obecně lépe dostupná a systematizovaná. U dětí je pak nutné znát principy vývojové psychologie a specifik ve vývoji vztahující se ke sluchovému postižení.

Jaké postupy byste doporučila pro zlepšení kvality terapeutických sezení s Neslyšícími klienty?

Obecně asi úprava prostředí, přizvání tlumočnicka a dostatek času pro navázání terapeutického vztahu.

Jaké znalosti a dovednosti považujete za klíčové pro efektivní práci s Neslyšícími klienty?

Znalost znakového jazyka, povědomí o kultuře a komunitě, znalosti specifík ve vývoji, znalost technologií ulehčující práci.

Jaké jsou Vaše hlavní obavy při představě setkání s Neslyšícím klientem?

Obávám se, že bych nebyla na takové setkání dostatečně teoreticky vybavená a že nemám dostatek zkušeností s danou skupinou.

Jaký máte názor na potřebu multidisciplinárního přístupu (přítomnost tlumočnicka) při práci s Neslyšícími klienty?

Myslím, že takový přístup je potřeba, nicméně není ještě dostatečně zavedený.

Jaké specifické etické otázky vyvstávají při práci s Neslyšícími klienty a jak jsou řešeny?

Jak už bylo zmíněno, otázkou je dodržení mlčenlivosti v případě přítomnosti tlumočnicka. Dále si dovedu představit, že otázkou může být dostatečná kvalifikace odborníka při práci s Neslyšícími. Musí být zajištěna informovanost klientů o povaze poskytované služby, které musí klient dobře rozumět.

Jak plánujete získat podporu nebo konzultace v případě, že budou mít Neslyšícího klienta?

Předpokládám, že bych se mohla obrátit na speciální pedagožku, která má zkušenosti s Neslyšícími, případně bych o konzultaci požádala SPC.

Jaké strategie považujete za efektivní při prvním setkání s Neslyšícím klientem?

Dát si na setkání dostatek času, zjistit komunikační preference klienta a domluvit se na tom, co od setkání očekává a co mohu nabídnout. Připravila bych si také kontakty na odborníky, abych ho případně mohla odkázat na někoho kvalifikovaného.

Měli by podle Vás psychologové ovládat český znakový jazyk?

Myslím, že by měl každý psycholog ovládat alespoň takové základy, aby mohl poskytnout psychologickou „první pomoc“ a klienta odkázat na kvalifikovaného odborníka. Pokud jde o klinické psychology, tam si myslím, že by měli ovládat alespoň základní diagnostické metody, které je možné využít při práci s Neslyšícími.

Myslíte si, že psychologická intervence Neslyšících v České republice pokročila dopředu? Máte např. přehled či porovnání, jaká je situace v zahraničí?

Obecně si myslím, že intervenci mohou rozvíjet moderní technologie. Doufám tedy, že pokročila, srovnání ale bohužel nemám.

V dotazníku jste uvedla, že si myslíte, že by studijní plány psychologů měly zahrnovat i seminář/e zabývající se komunikací s Neslyšícími, měla by být součástí i výuka českého znakového jazyka? Nebo by to celé mělo být vedené pouze jako volitelné předměty pro budoucí psychology, kteří by se chtěli vydat tímto směrem?

Myslím, že základní principy komunikace s Neslyšícími by měly být zahrnuty ve vzdělávacích programech. Včetně základů znakového jazyka. Navazující kurzy bych pak viděla spíše jako volitelné.

Máte nějaké informace o Neslyšících studentech na Vaší fakultě/fakultách? Jak funguje výuka, je zde přítomen tlumočník, přepisovatel nebo je zde jiná forma bezbariérovosti?

Bohužel jsem se nesešla s Neslyšícím studentem. Vím pouze o jedné studentce, která dělala zápisky z přednášek Neslyšícímu studentovi z jiné fakulty a byla placena univerzitou.

Kdyby za Vámi přišli rodiče s dítětem, kterému právě byla diagnostikována ztráta sluchu, a požádali Vás o pomoc, co byste jim doporučila, jak byste je podpořila?

Snažila bych se jim poskytnout krizovou intervenci a dále je odkázat na služby a organizace věnující se Neslyšícím.

Kdyby se stala situace, že měl přijít Neslyšící s tlumočníkem, tlumočník by z nějakého důvodu nemohl dorazit, ale Neslyšící by to sezení potřeboval, jak byste takovou situaci řešila?

Obrátila bych se na Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka. Pokud bych se o situaci dozvěděla těsně před sezením, setkání bych umožnila a snažila bych se najít komunikační cestu.

Vyvinul se nějak Váš názor na problematiku Neslyšících, když porovnáte získané informace z přednášek/seminářů a konkrétní situaci, kdy jste se setkala s Neslyšícím?

Myslím, že každé setkání s Neslyšícím formuje vhled do komunity. Zároveň člověk lépe vidí, jak systém není na lidi s postižením připravený a jak je pro takové lidi obtížné dostat se k základním službám.

Cítíte se dostatečně informován/a o komunitě Neslyšících, specifických komunikace ad.?

Necítím se dostatečně informovaná. Mám pocit, že jsem získala během vzdělání informace týkající se spíše historického přístupu ke vzdělávání osob se sluchovým postižením a dále zdravotní specifika. O komunitě a kultuře jsme se učili jen málo a nemám tak pocit, že by pro mě nyní bylo snazší do této komunity proniknout. Nikdy jsme se neučili například o organizacích sdružující Neslyšící, o jejich kulturních akcích atd.

Příloha 4: Rozhovor s respondentem – student psychologie R4

Věk: 25

Ročník: 5.

Studium: PedF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Dokážete si představit situace, které Neslyšící řeší každý den a které jsou pro nás běžné? Např. jak se budí, jak ví, že někdo zvoní, jak získávají informace o okolním světě ad.

Popravdě nedokážu, je to pro mě nepředstavitelné. Předpokládám, že na buzení používají nějaké speciální budíky, které jsou založené např. na vibracích. Informace o okolním světě se k nim musí dostávat se zpožděním. Neumím si to představit, ale člověk se s tím asi naučí žít.

Měli by podle Vás psychologové ovládat český znakový jazyk?

Stoprocentně, alespoň na nějaké základní komunikativní úrovni, aby např. dokázali poskytnout krizovou intervenci. Je to stejné, jako být informován o traumatu a jeho dopadu na lidský život, o domácím a sexuálním násilí ... nenedat na společenské stereotypy a předsudky a dále nevíktimizovat oběť a podobně.

Myslíte si, že kultura a komunita Neslyšících by mohla obohatit Váš život?

Určitě ano! Setkání s každým člověkem je obohacující -- a ještě více to, kdy daný člověk je ze "světa", pro který nemám nějaké "předporozumění".

Myslíte si, že psychologická intervence Neslyšících v České republice pokročila dopředu? Máte např. přehled či porovnání, jaká je situace v zahraničí?

Popravdě ani nevím, jestli se v České republice někdo specializuje na psychologickou péči o Neslyšící. Vnímám ale jako velmi potřebné, aby tomu tak bylo.

V dotazníku jste uvedla, že v rámci studia jste se setkala se zmínkou o Neslyšících, jak to přesně probíhalo, jednalo se o seminář nebo to byla jedna přednáška?

Naše bakalářské studium je koncipováno jako psychologie rozšířená o speciálně-pedagogické poznatky. V rámci něj jsem absolvovala semestr surdopedie, předmět ale nebyl šťastně pojatý, zkouška se sestávala z testu, který nejvíce řešil stavbu ucha a značky kochleárních implantátů, a bohužel mě v danou dobu zcela demotivoval se v oblasti surdopedie jakkoliv odborně rozvíjet. Naopak věřím, že kvalitní výuka může v mnohých vůbec i podnítit zájem o komunitu Neslyšících, jejich každodenní život a obtíže.

V dotazníku jste uvedla, že si myslíte, že by studijní plány psychologů měly zahrnovat i seminář/e zabývající se komunikací s Neslyšícími, měla by být součástí i výuka českého znakového jazyka? Nebo by to celé mělo být vedené pouze jako volitelné předměty pro budoucí psychology, kteří by se chtěli vydat tímto směrem?

Myslím si, že výuka českého znakového jazyka pro studující z psychologie, ale například i sociální práce by měla být v alespoň minimálním dorozumívacím rozsahu povinná, podobně, jako když se učíte například dva semestry základy cizího jazyka. Máte nějaké informace o Neslyšících studentech na Vaší fakultě/fakultách? Jak funguje výuka, je zde přítomen tlumočnick, přepisovatel nebo je zde jiná forma bezbariérovosti?

Bohužel nemám, vůbec nemám tušení, jak taková výuka funguje. V dotazníku jste uvedla, že byste pro komunikaci s Neslyšícím klientem využila český znakový jazyk, ale sama jej neovládáte. Máte v plánu se jej naučit? Ptám se, protože jste zaškrtnula pouze český znakový jazyk pro komunikaci s Neslyšícím. Jiné způsoby/prostředky komunikace byste využít nechtěla?

Kdybych narazila na příležitost se naučit český znakový jazyk a současně měla časovou kapacitu, moc ráda bych se vzdělala alespoň v základech. Tlumočnick by mi nevadil, ale jakákoliv překladatelská intervence je však interpretativní a cítila bych se za sebe komfortněji, kdybych mohla s daným člověkem mluvit přímo. Věřím, že by se též mohl cítit lépe, že mu odborník rozumí a mluví přímo s ním. Samozřejmě volba komunikačního kanálu by byla zcela a pouze na klientovi.

Kdyby za Vámi přišli rodiče s dítětem, kterému právě byla diagnostikována ztráta sluchu, a požádali Vás o pomoc, co byste jim doporučila, jak byste je podpořila?

Určitě bych zvalidizovala spektrum emocí, které okolo takovéto vyslovené diagnózy může v rodičích vyvstat. Doporučila bych jim individuální a rodinnou psychoterapii a současně nějakou neziskovou organizaci, která by je i jejich potomka mohla podpořit cíleněji (napadá mě Tamtam).

Cítíte se dostatečně informována o komunitě Neslyšících, specifických komunikace ad.?

To bohužel ani zdaleka. Ani jako budoucí psycholožka, ani jako občanka..

Příloha 5: Rozhovor s respondentem – student psychologie R5

Věk: 21

Studium: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně

Ročník: 2.

Jsou neslyšící stejně náchylní k depresi a úzkostným poruchám jako slyšící?

No, nevidím důvod, proč by neměli být, takže podle mě ano.

Je možné, že neslyšící vykazují vyšší míru empatie než slyšící?

Může to být podle mě klidně možné.

Mohou neslyšící lépe porozumět řeči těla než slyšící?

No určitě můžou. Při komunikaci jsou daleko více odkázáni na to, co vidí, než samozřejmě, co slyší, takže si můžou všimnout i nějakých takovýchto detailů takže to může být z tohoto důvodu.

Je pravda, že neslyšící mají větší schopnost multitaskingu než slyšící?

To si nemyslím. Když vezmu třeba, co vidím u sebe, nebo u ostatních lidí tak multitasking řekněme často zahrnuje nějaké celkové podněty. Někteří určitě mohou mít multitasking lepší, ale nemyslím si, že to bude obecný jev.

Mají neslyšící vyšší průměrnou míru koncentrace a pozornosti než slyšící?

Troufnu si říct, že to možná bude stejné.

Jaké specifické kurzy nebo školení týkající se Neslyšících jsou součástí vzdělávání psychologů na univerzitách?

Podle mě ne. ADD 2 z min rozhovoru.

Jaká je dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících v psychologii?

Podle mě nízká. Možná je problém v sehnání respondentů. Přece jenom když se dělá výzkum, tak dost často se dává priorita na to, aby bylo jednoduché nebo jednodušší sehnat

respondenty. A pokud si člověk vymezí řekněme takto specifickou skupinu lidí, pro kterou ještě by výzkum musel zahrnovat dost specifické speciální podmínky, tak by se to prodražilo asi dost, jak časově, tak i finančně. Tady v Čechách tolik peněz ve výzkumu psychologie není, takže si myslím, že to je taky jeden z důvodů.

Jakým způsobem může být zlepšena informovanost budoucích psychologů o specifických potřebách Neslyšících?

Zařízením nějakých předmětů, které by se nesoustředily pouze jako na Neslyšící, ale na práci s lidmi s různými druhy handicapů...to si myslím, že se na univerzitách moc neučí. Nejsem si jistý, jestli terapeutické výcviky mají něco takového, že se specializují takhle na práci s lidmi, kteří mají určitý handicap.

Jaký máte názor na dostupnost supervizí nebo mentorských programů zaměřených na práci s Neslyšícími?

Je to asi specifické z toho důvodu, že vlastně komunikace s Neslyšícími je vlastně na vysoké škole úplně samostatný obor, a že to úplně během jednoho semestru nebo jednoho kurzu naučit nejde.

Jaký máte názor na začlenění výuky znakového jazyka do jejich odborné přípravy?

Nemyslím si, kdyby se do výuky jednou obor psychologie zařadil, řekněme znakový jazyk a učilo by se to jako celou dobu, že by to podle mě zabralo místo jako dalším důležitým předmětům. Jako bylo by to určitě super, ale na povinné bázi bych to nedával, pokud by si to člověk přidat chtěl, tak určitě... ale nemyslím si, že by bylo zas tak velkým přínosem, kdyby to jako bylo povinné. Jak říkám, komunikace s neslyšícími je jeden celý obor na vysoké škole a nevím, jak moc by bylo prospěšné, kdybychom měli z psychologie vlastně ztížené studium. Aby to bylo na té ne vyloženě dobrovolné bázi... ale kdo chce, ať tam jde, kdyby se z toho udělala povinná součást, tak nevím jak by to bylo efektivní, protože je to jazyk a ten když se učí spíše skupina méně početná a motivovaná, tak je to lepší, než kdyby se to učili všichni a polovina lidí by tam chodila jenom vlastně z povinnosti a tím jazykem by ani mluvit nechtěli. Základy té komunikace klidně povinně a koho by to zajímalo, ať potom v tom jde dál.

Jaké zdroje nebo materiály považujete za užitečné pro přípravu na setkání s Neslyšícími klienty?

APA Kdyby mě čekalo nějaké setkání s neslyšícím klientem tak bych zašel k nám do knihovny a tam bych se zeptal. Troufnu si říct, že APA možná bude mít nějakou knížku nebo manuál proto jak komunikovat s neslyšícími takže asi tam bych jako hledal, tam se dá, co se týče komunikace, najít všechno.

Jaký máte názor na dostupnost supervizí nebo mentorských programů zaměřených na práci s neslyšícími?

Ani nevím, jestli nějaké existují upřímně. Jestli nějaké jsou, tak jich asi nebude moc. Moc ohledů, které se v našem oboru nemusí ještě změnit nebo zlepšovat není, takže myslím, že tady to nebude úplně výjimkou. Nemyslím si, že to je jako úplně to nejdůležitější, co by se v našem oboru mělo změnit, ale určitě by si to taky změnu zasloužilo, až se vyřeší tady u nás nějaké věci, které by to chtělo.

Myslíte si, že jsou současné diagnostické nástroje a terapeutické metody přizpůsobeny potřebám Neslyšících?

Momentálně se v psychologii setkáváme s tím nebo, řekněme, teď už to tak výrazné není... ale řekněme, ještě trochu zpátky naprostá většina diagnostických metod vlastně byla určena bílým mužům z vyšších tříd, takže by bylo asi docela zvláštní, kdyby dost těchto jako moderních testů, které máme, které často i vychází z těchto předchůdců, kde by bylo jako specifikované přímo pro neslyšící, takže možná nějaké standardizované testy pro neslyšící jsou, ale troufnu si říct, že když se dělá test, tak úplně není prioritou to standardizovat pro neslyšící, to si troufnu říct, že bohužel takhle nefunguje.

Jaké si myslíte, že jsou nejčastější komunikační výzvy, kterým odborníci čelí při práci s Neslyšícími klienty?

Asi ta jazyková bariéra protože vím, že moc jako... Víím, že počet psychologů ovládající znakový jazyk se pohybuje jenom pouze v desítkách, takže myslím si, že ta jazyková bariéra asi je největší problém, že prostě psychologové neumí znakovou řeč, neumí znakový jazyk. Pokud bychom se podívali pouze na psychoterapii, tak dost terapeutů by to mohlo vnímat jako nějaké... Prostě je to třetí osoba na terapii a to je vždycky takové zvláštní, to má být intimní rozhovor dvou lidí. Když je tam tlumočnick, tak to vlastně pro toho terapeuta může tu terapii nerušit. Ale samozřejmě, pokud se jedná čistě třeba o poradenství, pedagogickou psychologii,

právní... tak tam si myslím že přítomnost tlumočnicka zas tolik asi nevadí. Ale to by vám přesněji řekli psychologové z těchto odvětví.

Jaké techniky používají odborníci k usnadnění komunikace s Neslyšícími klienty?

Troufnu si říct, že asi nějaká elektronická zařízení, že se to může dělat i terapie formou nějakého chatování, pokud opravdu by slyšící terapeut neuměl znakový jazyk a nechtěli by tlumočnicka nebo by tlumočnicka neměli, tak nějakou formou takhle toho chatování během té terapie, psaní, ...něco takového prostě.

Jak odborníci zajišťují důvěrnost a soukromí, zejména když jsou přítomni tlumočníci?

To upřímně nemám tušení.

Odhadl byste, jak často se odborníci setkávají s problematikou Neslyšících v rámci své profesní praxe?

Troufnu si říct, že ani zas tak moc ne. Věřím, že jsou někteří, kteří se s touto problematikou klidně za celou svou profesní kariéru neseťkají. Taky to možná může být tím, že i neslyšící asi vědí, jak vlastně na tom zatím náš obor vlastně v připravenosti na nějakou jako pomoc právě té skupině neslyšících je. Že asi velká připravenost tam není, že těch terapeutů, co by nějak zvládalo tu znakovou řeč, je jako v řádu desítek. Podle mě dost terapeutů nebude nakloněných mít tam tlumočnicka během sezení a s chatováním během terapie taky dost terapeutů asi nebude úplně souhlasit. Takže tenhle obrázek je asi těm neslyšícím znám a pokud těch pár odborníků, co tu znakovou řeč umí je, tak si myslím, že se tato skupina lidí soustředí převážně na ně a že ani třeba nechtějí vyhledávat pomoc někde jinde. Podle mě se soustředí na ty odborníky, kteří mají znalost toho jazyka, takže těch lidí, co se s touto problematikou během celé své kariéry neseťkají, je podle mě opravdu mnoho.

Jak byste hodnotil podporu a zdroje dostupné na jejich pracovišti/ škole pro následující práci s Neslyšícími klienty?

No tak u nás na univerzitě působí středisko Theresias pro studenty se specifickými nároky a pokud by byl neslyšící student, tak si myslím, že se udělá maximum pro to, aby měl co nejvíce stejné podmínky jako ostatní studenti. U nás není žádný handicap překážkou ke studiu. Na tisíc procent máme podle mě u nás nebo celkově na univerzitě, opravdu to naše středisko

Theresias, funguje opravdu na jedničku v tomto a myslím si, že kdyby u nás studoval neslyšící student, tak si myslím, že s jejich podporou to zvládne.

Jaké jsou rozdíly v přístupu k psychologické péči mezi slyšícími a Neslyšícími klienty?

No přemýšlím jak moc.. ale troufnu si říct, že neslyšící mohou mít velký problém nějakou jako takovou psychologickou službu třeba najít.

Jaká je role technologií (např. video-terapie, online terapie) v poskytování psychologické péče Neslyšícím?

Roli to asi hrát může, vím že existují výzkumy, které zkoumají účinnost online terapie, já nejsem teda v tomhle tématu.. jako vůbec zběhlý takže nevím, ale myslím si, že to jako určitě příjemnější pro ně být může. Jsou lidi, pro které je online terapie vlastně příjemnější. Takže to i v tomhle ohledu může být lepší pro ně a jsou i nějaký jako terapie pouze chatovací formou, to určitě může být pro neslyšící zrovna příjemné.

Existují specializované organizace nebo iniciativy zaměřené na podporu psychologů při práci s Neslyšícími?

Asi určitě nějaké existují, ale mnoho jich nebude.

Dokázal byste ohodnotit účinnost terapeutických metod u Neslyšících ve srovnání se slyšícími klienty?

Tak ta účinnost může být nižší, protože ty metody jsou vlastně nebo většina z nich je dělána vlastně formou dialogů mezi dvěma osobami, takže troufnu si říct, že některé techniky méně být účinné můžou.

Jaké speciální přípravy nebo úpravy jsou potřebné před začátkem sezení s Neslyšícím klientem?

Žádné zásadní podle mě nejsou potřeba. Dokázal bych si představit, že by to fungovat mohlo, kdyby tam byl tlumočnick, ale nedokážu si představit, jak by se to muselo udělat, na to nemám dostatečné vzdělání ani zkušenosti. To nevím, jak by to fungovalo, ale určitě by mohlo, nebo určitě to funguje.

Jaký vliv má znalost znakového jazyka terapeuta na vztah s Neslyšícím klientem?

Zásadní, pokud se spolu mohou bavit znakovým jazykem, tak to je pro tu terapii skvělé a nemusí tam být tlumočník, nemusí se psát atp., takže to je určitě super... a i ten neslyšící poté má k tomu terapeutovi určitě jako lepší vztah takže se mu může s více věcmi svěřit a je to katalyzátor asi pro tu kvalitu terapie.

Jaké jsou zkušenosti odborníků s hodnocením psychického stavu Neslyšících klientů?

To netuším, takový přehled opravdu nemám.

Jaké konkrétní výzvy byste očekával při práci s Neslyšícími klienty?

Myslím si, že víc asi toho... z mého pohledu, já znakový jazyk neumím, takže by to asi byla výzva zvládnout to sezení vlastně ve třech lidech s tím tlumočníkem. Tlumočník to sezení asi klidně narušovat může, at' z jedné nebo i druhé strany, takže jedna osoba nemůže být tak autentická, což je pro terapeutické sezení klíčové...ale třeba to tak být nemusí.

Jak byste řešil situaci, ve které by došlo k nedorozumění nebo komunikačnímu problému během sezení?

Já bych řešil tu situaci...,nedovedu si to představit, jelikož ani nevím, jak by tato situace vypadala. Já se přiznám, že tady opravdu odpovědět asi nedokážu, protože to je něco tak specifického, co se asi musí nějakým způsobem zažít.

Jaký si myslíte, že bude mít vliv kulturního povědomí o komunitě Neslyšících na průběh a výsledky terapie?

Nemám. Toto povědomí určitě může mít vliv, když člověk zná celou tu kulturu tak to určitě může pomáhat. Bude to mít pozitivní vliv.

Jaké jsou rozdíly v terapeutických přístupech při práci s Neslyšícími dětmi, dospívajícími a dospělými?

Určitě nějaké jsou, ale žádné bližší informace neznám.

Jaké postupy byste doporučil pro zlepšení kvality terapeutických sezení s Neslyšícími klienty?

Nedokážu říct, co bych doporučil, na to asi potřebuje mít člověk vyšší vzdělání.

Jaké znalosti a dovednosti považujete za klíčové pro efektivní práci s Neslyšícími klienty?

Znakový jazyk a nějaké takové ty zásady pro práci s neslyšícími, to by stoprocentně pomohlo.

Jaké jsou Vaše hlavní obavy při představě setkání s Neslyšícím klientem?

Hlavní obavou by bylo to, že si neporozumíme, protože já za sebou žádný takový předmět nebo kurz zatím nemám. Kdyby to mělo být pouze, řekněme, na bázi třeba tlumočnicka nebo psaní, tak měl bych obavu z toho, že se nenaladíme na stejnou notu a že si nebudeme rozumět. Toho bych se hodně obával.

Jaký máte názor na potřebu multidisciplinárního přístupu při práci s Neslyšícími klienty?

Trošku se obádám toho, že by to mohlo narušit nějakou integritu toho terapeutického procesu, ale taky by se třeba jako vůbec nemuselo. Určitě na to budou nějaké výzkumy, ale osobně v tomto ohledu nemám úplně jasno.

Jaké specifické etické otázky vyvstávají při práci s Neslyšícími klienty a jak jsou řešeny?

Asi by bylo dobré, kdyby terapeut nediskriminoval klienta pouze na základě toho, že je neslyšící a že nechce pracovat s nějakým tlumočnickem a že pokud ten neslyšící nabídne to, že vlastně tlumočnicka má nebo sežene tak by jako mohlo docházet k nějaké třeba i diskriminaci a že terapeut by to prostě dělat jako nechtěl.

Jak plánujete získat podporu nebo konzultace v případě, že budou mít Neslyšícího klienta?

Pokud bych měl neslyšícího klienta, asi bych zkusil najít kolegu, který ovládá znakový jazyk. Kdyby takový kolega byl, tak bych asi neslyšícího klienta odkázal na něj, kdyby ne, tak bych to zkusil formou toho tlumočnicka.

Příloha 6: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R6

Příloha 7: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R7

Příloha 8: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R8

Věk:

Praxe:

Studium:

Příloha 9: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R9

Věk: 25

Studium: bakalářské studium na Filozofické fakultě Ostravské univerzity, navazující magisterské studium na Humanitas Philia Pragensis

Praxe: nízkoprahové centrum pro děti a mládež

Dokážete si představit situace, které Neslyšící řeší každý den a které jsou pro nás běžné?

Např. jak se budí, jak ví, že někdo zvoní, jak získávají informace o okolním světě ad.

Představit si to nedokážu, ale umím se pokusit uvědomit si, jak náročné mohou být každodenní situace, které jsou pro slyšící jednoduché.

Jaké specifické kurzy nebo školení týkající se Neslyšících jsou součástí vzdělávání psychologů na univerzitách? Získala jste během studia na univerzitě nějaké informace o specifikách komunikace s Neslyšícími či jejich kultuře? Byly tyto informace pro Vás užitečné/ zajímavé?

Osobně jsem se potkala pouze s českým znakovým jazykem, který byl volitelný, jinak se učí o tom, jaké jsou možnosti poradenství u osob se sluchovým omezením, ale neznám žádný kurz, který by se tomuto věnoval.

Myslíte si, že kultura a komunita Neslyšících by mohla obohatit/obohatila Váš život?

Určitě je to obohacující, přináší jiný pohled na svět, který je pln i prázdný vjemů. Osobně nejsem přímo zapojena do žádné konkrétní komunity, spíše jen okrajově, ale i tak byl kontakt s nimi dostatečným impulsem, abych se začala zajímat o znakovku. To, jak se dá pracovat s tělem, prsty, gestikulací a pohyby obličeje, bylo velmi fascinující, protože normálně o svých prstech nepřemýšlíte jako o vyjadřovateli emocí (kromě možná prostředníčku).

Jaká je dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících v psychologii?

V minulosti jsem narazila na několik diplomových prací zabývajících se vnitřní řečí u neslyšících, nebo specifikami terapie u těchto klientů, ale jinak mi literatura na toto téma přijde velmi omezená a nenarážím na ni téměř vůbec.

Jakým způsobem může být zlepšena informovanost budoucích psychologů o specifických potřebách Neslyšících?

Věřím, že by bylo dobré, aby se na tuto problematiku upozorňovalo více v hodinách. Mám pocit, že samotní učitelé, ani po létech vlastní praxe, nemají mnoho zkušeností s touto skupinou.

Jaký máte názor na dostupnost supervizí nebo mentorských programů zaměřených na práci s Neslyšícími?

Bohužel o tomto nevím nic, takže se nemohu vyjádřit. Předpokládám ale, že jich mnoho nebude.

Jaký máte názor na začlenění výuky znakového jazyka do odborné přípravy?

Určitě bych byla pro, mnoho mých přátel, psychologů, ani neví, jaké pomůcky mohou neslyšící, nebo nevidomí, používat a neznají ani základní fráze jako je představení, ahoj atd. ve znakovém jazyce, i když je zcela normální znát představení v různých jazycích jako němčina, španělština aj. Tato idea se mnou velmi souzní, jelikož pokud neumí psycholog znakovku, tak je nutné mít u konzultace překladatele a tím to ubírá na autentičnosti samotného rozhovoru, pochopení "jazyku" druhého, i plynulosti. Osobně jsem samouk ASL, plánuji být psycholog v USA, ale pokud bych nakonec zůstala v ČR, tak bych se ráda naučila českou znakovku, ale je to má osobní volba a věřím, že učit se znakovku by mělo být dobrovolné.

Jaké zdroje nebo materiály považujete za užitečné pro přípravu na setkání s Neslyšícími klienty?

Já sleduju Tamtam na Facebooku a Instagramu, sleduji mnoho YouTube kanálů, kde se učí znakovka a také je tam mnoho zajímavých videí od neslyšících tvůrců, např. Neslyšící ženy, ale určitě existují lepší materiály, jen si teď nevzpomenu.

Jsou současné diagnostické nástroje a terapeutické metody přizpůsobeny potřebám Neslyšících? Proč ano/ne?

Většina diagnostických metod je tužka-papír, příp. elektronizované, ale stejný princip, některé metody, např. wais, ale stále používají i mluvené slovo a osobně nevím, jak se toto řeší v praxi, takže určitě záleží od metody k metodě.

Dokážete si představit, jaké můžou být nejčastější komunikační výzvy, kterým mohou odborníci čelit při práci s Neslyšícími klienty?

Dokážu si představit náročnost komunikace, pokud odborník sám neumí znakový jazyk na výborné úrovni, je nutné zařídit překladatele. Už tak je někdy obtížné pochopit význam slov, konativní i denotativní, u mluvících jedinců, ztracení významu v překladu může být velmi závažná záležitost, jelikož je nutné neustále ověřovat, zda si obě strany rozumí.

Jaký vliv má přítomnost tlumočnicka na dynamiku terapeutického sezení?

Může to narušit proces budování vztahu, zvláště pokud osoba daného tlumočnicka nezná, musí si vybudovat důvěru ke dvěma osobám, což může trvat o to déle.

Jaké techniky mohou odborníci použít k usnadnění komunikace s Neslyšícími klienty?

Vím pouze o možnosti tlumočnicka, případně se naučit znakovku, nebo lze poskytovat internetové poradenství pomocí chatu nebo emailu.

Jak odborníci zajišťují důvěrnost a soukromí, zejména když jsou přítomni tlumočníci?

Předpokládám, že jsou vázáni mlčenlivostí.

Tušíte, jak často se odborníci setkávají s problematikou Neslyšících v rámci své profesní praxe?

Neslyšela jsem o nikom, kdo by měl neslyšícího klienta.

Jak hodnotíte podporu a zdroje dostupné na svém pracovišti pro práci s Neslyšícími klienty?

Na mém pracovišti žádná tato podpora neexistuje, nevím, jak to funguje na ostatních.

Jaké jsou rozdíly v přístupu k psychologické péči mezi slyšícími a Neslyšícími klienty?

Možné je mít předsudky vůči Neslyšícím, nebo mít zvýšený soucit, lítost, který může působit nepříjemně na straně Neslyšícího.

Jaká je role technologií, např. video-terapie nebo online terapie, v poskytování psychologické péče Neslyšícím?

Celkově je dle mě super, že se technologie posunuly a toto je možné pro všechny klienty, věřím, že tato možnost je časově méně náročná pro všechny – ale opět je třeba zapojit tlumočnicka, pokud nebude komunikace probíhat psanou formou.

Existují specializované organizace nebo iniciativy zaměřené na podporu psychologů při práci s Neslyšícími?

Neznám je bohužel, pokud vůbec nějaké takové existují...

Jak hodnotíte účinnost terapeutických metod u Neslyšících ve srovnání se slyšícími klienty?

Nečetla jsem žádné studie, ale nemyslím si, že by měly být méně účinné. Podle mě je nejdůležitější vztah psychologa se svým klientem.

Tušíte, jaké speciální přípravy nebo úpravy jsou potřebné před začátkem sezení s Neslyšícím klientem?

Nikdy jsem sezení s neslyšícím neměla, tedy nevím. Mohu pouze odhadnout, že nějakou roli bude hrát to, kdo kde sedí.

Jaký vliv má znalost znakového jazyka terapeuta na vztah s Neslyšícím klientem?

Dokážu si představit, že je to podobný pocit, jako když cizinec zvládne mluvit česky – milé překvapení, může to fungovat jako ice breaker - jak a proč se terapeut naučil znakovku atd., může vytvořit více intimní prostor.

Jaké jsou zkušenosti odborníků s hodnocením psychického stavu Neslyšících klientů?

Nemám bohužel tušení.

Jaké konkrétní úspěchy nebo výzvy zaznamenali odborníci při práci s Neslyšícími klienty?

Opět nemám tušení. Předpokládám, že jednou z výzev by mohla být v nepřítomnosti tlumočnicka nějaká jazyková bariéra.

Jak byste řešila situace, kdy dojde k nedorozumění nebo komunikačnímu problému během sezení?

Nevím, hádám, že je třeba se často ujišťovat, zda bylo vše dobře pochopeno – zeptat se více do hloubky a na vysvětlení vlastními slovy.

Jaký může být vliv kulturního povědomí o komunitě Neslyšících na průběh a výsledky terapie?

Mám pocit, že pokud se v tomto člověk sám od sebe nepohybuje, tak nemá žádné skutečné povědomí, spíše jen domněnky.

Jaké jsou rozdíly v terapeutických přístupech při práci s Neslyšícími dětmi, dospívajícími a dospělými?

Nemám tušení, ale vývojové fáze přináší univerzální krize, které se v kontextu hluchoty mohou odvíjet odlišně nebo v jiné intenzitě.

Jaké postupy byste doporučila pro zlepšení kvality terapeutických sezení s Neslyšícími klienty?

Nemám žádnou zkušenost, takže nemohu posoudit bohužel, určitě celkově větší edukaci pro zvýšení povědomí o neslyšících a s jakými problémy se mohou potýkat.

Jaké znalosti a dovednosti považujete za klíčové pro efektivní práci s Neslyšícími klienty?

Znaková řeč jako nástroj porozumění, strávit čas s neslyšícími (komunitou) a nahlédnout do jejich života.

Jaké jsou Vaše hlavní obavy při představě setkání s Neslyšícím klientem?

Mé největší obavy jsou, že nebudu moci nikdy plně pochopit, jak prožívají svět a to vytvoří propast mezi námi.

Jaký máte názor na potřebu multidisciplinárního přístupu (přítomnost tlumočnicka) při práci s Neslyšícími klienty?

Jsem pro usnadnění komunikace touto formou, celkově jsem zastávce multidisciplinárního přístupu, záleží však na potřebách klienta. Přítomnost třetí osoby může působit nepříjemně.

Jaké specifické etické otázky vyvstávají při práci s Neslyšícími klienty a jak jsou řešeny?

Napadá mě mluvení nepřímo s klientem (mluvení jen na tlumočnicka, mluvení o neslyšícím v třetí osobě), je nutné si toto uvědomit a mluvit přímo s klientem.

Jak plánujete získat podporu nebo konzultace v případě, že budou mít Neslyšícího klienta?

Hledala bych buďto specializovaného supervizora se zkušeností s neslyšícími nebo případně v různých sociálních službách.

Jaké strategie považujete za efektivní při prvním setkání s Neslyšícím klientem?

Představení toho, jak bude proces probíhat spolu s tlumočnickem, předpokládám.

Myslíte si, že psychologická intervence Neslyšících v České republice pokročila dopředu? Máte např. přehled či porovnání, jaká je situace v zahraničí?

Toto porovnání nemám, jelikož se nezajímám o toto téma v kontextu ČR.

V dotazníku jste uvedla, že jste se setkala se zmínkou o neslyšících během studia, mohla byste porovnat obě fakulty, na kterých jste studovala, kde se k Vám např. dostalo více informací, zda se třeba informace vzájemně vylučovaly atp.?

Setkala jsem se s tímto pouze na Ostravské univerzitě, na Humanitas ne. Šlo o informace ohledně toho, jak postupovat při konzultacích a testování a klienty, kteří mají určitý druh postižení.

Máte nějaké informace o Neslyšících studentech na Vaší fakultě/fakultách? Jak funguje výuka, je zde přítomen tlumočnick, přepisovatel nebo je zde jiná forma bezbariérovosti?

Tuto zkušenost nemám, tedy nevím, jak přesně taková výuka může probíhat.

V dotazníku jste uvedla, že byste pro komunikaci využila český znakový jazyk/ASL, po tom, co byste se jej naučila. Máte to v plánu v blízké budoucnosti? Co Vás k tomu vede?

Vede mě k tomu vlastní přesvědčení, že pokud chce psycholog porozumět klientovi, musí ovládat jeho jazyk, to tedy platí i u toho znakového. Ráda bych pracovala se všemi možnými skupinami a nechci být limitována něčím, co lze relativně jednoduše překonat učením. Momentálně se ASL aktivně učím.

Kdyby za Vámi přišli rodiče s dítětem, kterému právě byla diagnostikována ztráta sluchu, a požádali Vás o pomoc, co byste jim doporučila, jak byste je podpořila?

To je těžké, pokusila bych se je citlivě připravit na to, že se změní směr, který doted' měli naplánovaný, ale že to bude nový směr, který přinese ovoce. Mít postižené dítě je něco, co člověk musí zpracovat - projevila bych jim empatii s náročností situace, chápu, že to je šokující zpráva, ale zároveň je pokusila aspirovat na flexibilitu, tyto obtíže mohou být překonány. Také záleží, zda je vada vrozená, či získaná - zvolila bych aktivnější přístup.

Kdyby se stala situace, že měl přijít Neslyšící s tlumočnickem, tlumočnick by z nějakého důvodu nemohl dorazit, ale Neslyšící by to sezení potřeboval, jak byste takovou situaci řešila?

Vždy bych měla pojistku - stát se může cokoliv a pokusila bych se mít dalšího překladatele po ruce, ale to také není vždy realistické. Pokud by šlo o urgentní situaci a neměla bych tlumočnicka, asi bych klienta vyzvala, aby vyhledal krizové centrum pro sluchově postižené, případně se tam vydala s ním a pokusila se využít služby tam.

Vyvinul se nějak Váš názor na problematiku Neslyšících, když porovnáte získané informace z přednášek/seminářů a konkrétní situaci, kdy jste se setkala s Neslyšícím?

Můj názor byl asi vždy pozitivní, nijak se nevyvinul kromě lepšího chápání problémů, které s postižením sluchu přichází.

Cítíte se dostatečně informován/a o komunitě Neslyšících, specifických komunikace ad.?

Určitě mám co dohánět, ale snažím se číst se číst například facebookové a nebo instagramové stránky, které jsou věnovány osvětě o potížích neslyšících, také sleduji několik YouTube kanálů, které učí znakovou řeč, konkrétně ASL.

Příloha 10: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R10

Věk: 72

Praxe: klinický psycholog, školní psycholog

Délka praxe: 42 let

Studium: FF UK

Dokážete si představit situace, které Neslyšící řeší každý den a které jsou pro nás běžné?

Např. jak se budí, jak ví, že někdo zvoní, jak získávají informace o okolním světě atd.

Ano, dokážu si to představit. Neslyšící lidé často používají vibrační budíky nebo světelné signály, aby se probudili. Místo zvonění dveří mají světelné indikátory nebo vibrační zařízení, které je upozorní, že někdo zvoní. Informace o okolním světě získávají prostřednictvím vizuálních médií, jako jsou titulky, textové zprávy, speciální aplikace nebo tlumočníci do znakového jazyka. Tyto každodenní výzvy ukazují, jak se technologie a inovace mohou přizpůsobit potřebám Neslyšících.

Získal jste během studia na univerzitě nějaké informace o specifikách komunikace s Neslyšícími či jejich kultuře? Byly tyto informace pro Vás užitečné nebo zajímavé?

Ne, během mého studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy jsme žádné takové kurzy zaměřené na komunikaci s Neslyšícími a jejich kulturu neměli. Vše jsem si v průběhu let musel zjišťovat sám, např. u své kolegyně, která se zaměřuje na dlouholetou spolupráci s Neslyšícími. Nebo v různých publikacích o speciální pedagogice.

Jaká je dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících v psychologii?

Obecně je dostupnost literatury v tomto ohledu omezená, oproti tomu v severských zemích je tato literatura mnohem dostupnější. Je velmi málo literatury, která by se zaměřovala na psychologické aspekty života Neslyšících. Mnoho dostupných studií se věnuje obecným psychologickým tématům a nespecifikuje problematiku Neslyšících.

Myslíte si, že kultura a komunita Neslyšících by mohla obohatit Váš život?

Rozhodně ano. Kultura a komunita Neslyšících mají bohatou historii a jedinečné perspektivy, které mohou obohatit život každého, kdo se s nimi setká. Učení se znakovému jazyku a

pochopení jejich kultury mě obohatilo nejen profesně, ale i osobně. Navázal jsem nové přátelství a získal hlubší porozumění různým způsobům komunikace a vnímání světa.

Jaké specifické kurzy nebo školení týkající se Neslyšících jsou součástí vzdělávání psychologů na univerzitách?

My jsme Filozofické fakultě Univerzity Karlovy žádné kurzy zaměřených na problematiku Neslyšících neměli. Ale co tak vím, situace se změnila a nějaké přednášky bývají součástí studijního plánu. Na některých fakultách mají studenti dokonce možnost se přihlásit na kurz českého znakového jazyka.

Jaká je dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících v psychologii?

Myslím si, že se dostupnost odborné literatury a výzkumů zaměřených na problematiku Neslyšících se v posledních letech výrazně zlepšila. Také výrazně díky internetu, díky kterému máme snadnější přístup i k zahraničním zdrojům. V zahraničí jsou na tom ale podstatně lépe, např. v severských zemích, máme se od nich ještě co učit.

Jakým způsobem může být zlepšena informovanost budoucích psychologů o specifických potřebách Neslyšících?

Informovanost budoucích psychologů může být zlepšena zahrnutím více kurzů a seminářů zaměřených na problematiku Neslyšících do kurikula psychologických programů. Praktické zkušenosti, jako jsou stáže a praxe v organizacích pracujících s Neslyšícími, jsou také klíčové. Podpora výzkumu a šíření jeho výsledků mezi odbornou veřejnost, stejně jako dostupnost informačních materiálů a příruček, může také významně přispět k lepší informovanosti.

Jaký máte názor na dostupnost supervizí nebo mentorských programů zaměřených na práci s Neslyšícími?

Dostupnost supervizí a mentorských programů zaměřených na práci s Neslyšícími je klíčová pro zajištění kvalitní péče. Bohužel o mnoho takových programech nevím. Já to mám jednoduché, v případě potřeby bych mohl požádat svou kolegyni.

Jaký máte názor na začlenění výuky znakového jazyka do jejich odborné přípravy?

Začlenění výuky znakového jazyka do odborné přípravy psychologů považuji za důležité. Znalost znakového jazyka zvyšuje schopnost komunikace s Neslyšícími klienty a zlepšuje efektivitu terapeutického procesu. Je to také projev respektu k této komunitě a jejich

potřebám. Myslím si, že základní úroveň znakového jazyka by měla být součástí každého psychologického programu.

Jaké zdroje nebo materiály považujete za užitečné pro přípravu na setkání s Neslyšícími klienty?

Asi nějaké publikace ze speciální pedagogiky by mohly být užitečné, případně nějaké články z prostředí severských zemí či Ameriky, tam je toto téma také rozsáhle zpracované.

Jsou současné diagnostické nástroje a terapeutické metody přizpůsobeny potřebám Neslyšících?

Některé standardizované testy a techniky nemusí být vhodné pro Neslyšící kvůli jazykovým a kulturním rozdílům. Je důležité vyvíjet metody, které zohledňují specifické potřeby Neslyšících klientů, například testy přizpůsobené pro použití se znakovým jazykem

Dokážete si představit, jaké mohou být nejčastější komunikační výzvy, kterým odborníci čelí při práci s Neslyšícími klienty?

Nejčastější komunikační výzvy zahrnují nejspíš nedorozumění kvůli rozdílům v jazyce, obtíže při vyjádření složitých emocionálních stavů ve znakovém jazyce a potřebu tlumočnicka, což může ovlivnit dynamiku terapeutického sezení. Důležité je také zajistit, aby odborník rozuměl kulturním specifikám komunity Neslyšících.

Jaký vliv má přítomnost tlumočnicka na dynamiku terapeutického sezení?

Přítomnost tlumočnicka může mít významný vliv na dynamiku sezení. Tlumočnick může pomoci překlenout jazykovou bariéru a umožnit přesnější a plynulejší komunikaci. Na druhé straně může přítomnost třetí osoby ovlivnit intimitu a důvěrnost terapeutického vztahu. Je důležité, aby tlumočnick byl profesionální a zkušený, aby minimalizoval potenciální rušení a zajistil důvěrnost informací.

Jaké techniky mohou odborníci použít pro usnadnění komunikace s Neslyšícími klienty?

Odborníci mohou použít několik technik, jako je naučení se základních znaků znakového jazyka, udržování očního kontaktu, používání vizuálních pomůcek a gest, mluvení pomalu a jasně, a zajištění dobrého osvětlení v místnosti. Je také užitečné používat písemné materiály a technologie, jako jsou textové zprávy nebo aplikace pro překlad znakového jazyka.

Jak odborníci zajišťují důvěrnost a soukromí, zejména když jsou přítomni tlumočnicki?

Třeba tím že vybírají kvalifikované a profesionální tlumočníky, kteří jsou vázáni etickými pravidly a mají povinnost zachovávat mlčenlivost. Před začátkem sezení je důležité stanovit pravidla týkající se důvěrnosti a vysvětlit klientovi, jak bude zacházeno s jeho informacemi. Může být také užitečné provádět sezení v soukromém a klidném prostředí, aby byla zajištěna maximální důvěrnost.

Tušíte, jak často se odborníci setkávají s problematikou Neslyšících v rámci své profesní praxe?

Tuším, že zas tak často ne. Sám mám jen jednu kolegyni, která pracuje s Neslyšícími. Samozřejmě je to dáno nějakou geografickou lokalitou, kdy ve větších městech může být tato pravděpodobnost vyšší.

Jaké jsou rozdíly v přístupu k psychologické péči mezi slyšícími a Neslyšícími klienty?

Rozdíly v přístupu k psychologické péči mezi slyšícími a Neslyšícími klienty zahrnují potřebu přizpůsobit komunikaci, například používáním znakového jazyka nebo tlumočníka. Neslyšící klienti mohou mít také odlišné kulturní a sociální kontexty, které je třeba brát v úvahu. Důležité je zajistit, aby terapeutické metody a diagnostické nástroje byly vhodné a přizpůsobené jejich potřebám.

Jak hodnotíte účinnost terapeutických metod u Neslyšících ve srovnání se slyšícími klienty?

Účinnost terapeutických metod u Neslyšících může být srovnatelná se slyšícími klienty, pokud jsou metody přizpůsobeny jejich specifickým potřebám. Je důležité používat vhodné komunikační techniky a zajistit, aby byly terapeutické nástroje a přístupy kulturně a jazykově přístupné. Když jsou tyto faktory zohledněny, může být terapie velmi účinná.

Tušíte, jaké speciální přípravy nebo úpravy jsou potřebné před začátkem sezení s Neslyšícím klientem?

Kvalifikovaný tlumočník, dobré osvětlení, minimalizování nějakých rušivých elementů. Případně příprava vizuálních pomůcek. Asi by bylo vhodné diskutovat s klientem o jeho očekávání a potřebách.

Jaký vliv má znalost znakového jazyka terapeuta na vztah s Neslyšícím klientem?

Znalost znakového jazyka terapeuta může mít velmi pozitivní vliv na vztah s Neslyšícím klientem. Přímá komunikace bez potřeby tlumočníka může zvýšit důvěru a intimitu

terapeutického vztahu. Klient se může cítit více pochopen a respektován, což může zlepšit efektivitu terapie. Navíc to umožňuje flexibilnější a rychlejší komunikaci během sezení.

Jaké jsou zkušenosti odborníků s hodnocením psychického stavu Neslyšících klientů?

Hodnocení psychického stavu Neslyšících klientů může být náročné kvůli jazykovým a kulturním rozdílům. Odborníci musí být citliví k těmto rozdílům a používat vhodné diagnostické nástroje. Je důležité zapojit vizuální a hmatové metody hodnocení a zajistit, aby byl tlumočnick kvalifikovaný a zkušený.

Jaké konkrétní výzvy mohou odborníci řešit při práci s Neslyšícími klienty?

Konkrétní výzvy zahrnují jazykové bariéry, kulturní rozdíly, potřebu tlumočnicka a přizpůsobení terapeutických metod. Odborníci se musí také vypořádat s nedostatečně přizpůsobenými diagnostickými nástroji a nedostatkem školení v této oblasti. Je důležité být flexibilní a kreativní při hledání způsobů, jak překonat tyto výzvy a zajistit efektivní komunikaci.

Jak byste řešila situace, kdy dojde k nedorozumění nebo komunikačnímu problému během sezení?

V případě nedorozumění nebo komunikačního problému je důležité zachovat klid a trpělivost. Můžete zkusit situaci vysvětlit pomocí jiných prostředků, například písemně nebo vizuálně. Je také užitečné mít po ruce papír a tužku pro rychlé poznámky. Pokud je přítomen tlumočnick, můžete se obrátit na něj pro objasnění. Důležité je také poskytnout klientovi prostor pro vyjádření a potvrdit, že jste správně pochopili jeho sdělení.

Jaký může být vliv kulturního povědomí o komunitě Neslyšících na průběh a výsledky terapie?

Kulturní povědomí o komunitě Neslyšících může výrazně ovlivnit průběh a výsledky terapie. Pochopení kulturních specifik, hodnot a způsobů komunikace této komunity umožňuje terapeutovi lépe porozumět klientovým potřebám a zkušenostem. To může zvýšit důvěru a spolupráci mezi terapeutem a klientem a zlepšit efektivitu terapeutického procesu.

Jaké postupy byste doporučil pro zlepšení kvality terapeutických sezení s Neslyšícími klienty?

Pro zlepšení kvality terapeutických sezení s Neslyšícími klienty bych doporučil několik postupů. Za prvé, naučit se základy znakového jazyka a neustále se v něm zlepšovat. Za

druhé, zajistit přítomnost kvalifikovaného tlumočnicka, pokud terapeut znakový jazyk neovládá. Dále je důležité vytvářet inkluzivní a respektující prostředí, používat vizuální pomůcky a technologie a neustále se vzdělávat o specifických potřebách Neslyšících.

Jaké znalosti a dovednosti považujete za klíčové pro efektivní práci s Neslyšícími klienty?

Klíčové znalosti a dovednosti určitě zahrnují znalost znakového jazyka, porozumění kulturním specifikám komunity Neslyšících, schopnost používat vizuální a hmatové komunikační techniky a citlivost k potřebám klienta. Důležité je také mít schopnost přizpůsobit terapeutické metody a diagnostické nástroje a být ochoten neustále se vzdělávat a zlepšovat své dovednosti.

Jaké jsou Vaše hlavní obavy při představě setkání s Neslyšícím klientem?

Moje hlavní obavy zahrnují možné komunikační bariéry a nedorozumění, zejména pokud bych neměl přístup k tlumočnickovi. Sám český znakový jazyk neovládám. Také mě znepokojuje, zda budu schopen efektivně přizpůsobit terapeutické metody a zajistit, aby se klient cítil pohodlně a pochopen. Důležité je být připravený a mít přístup k potřebným zdrojům a podpoře.

Jaké specifické etické otázky vyvstávají při práci s Neslyšícími klienty a jak jsou řešeny?

Specifické etické otázky zahrnují zajištění důvěrnosti a soukromí, zejména když je přítomen tlumočnick, a respektování kulturních a jazykových specifik klienta. Tyto otázky jsou řešeny tím, že se používají kvalifikovaní a profesionální tlumočnicki, kteří jsou vázáni etickými pravidly. Je také důležité, aby terapeut byl citlivý k potřebám klienta a zajišťoval, že všechny postupy jsou transparentní a respektující.

Jak byste plánoval získat podporu nebo konzultace v případě, že budete mít Neslyšícího klienta?

Určitě bych se obrátil na svou kolegyni.

Myslíte si, že psychologická intervence Neslyšících v České republice pokročila dopředu? Máte např. přehled či porovnání, jaká je situace v zahraničí?

Ano, myslím si, že psychologická intervence Neslyšících v České republice pokročila dopředu. Existuje více zdrojů a podpory, a psychologové jsou lépe informováni o specifických potřebách Neslyšících klientů. V zahraničí, například v USA a ve Skandinávii,

jsou často dostupné specializované služby a organizace, které poskytují komplexní péči Neslyšícím. Přestože jsme udělali pokrok, stále je prostor pro zlepšení a inspiraci ze zahraničních modelů péče.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výzkumný soubor46

Tabulka 2: Použitá komunikační platforma a délka rozhovorů46

Seznam obrázků

Obrázek 1: Podmínky členství v komunitě Neslyšících.....18

Seznam grafů

Graf 1: Respondenti.....	40
Graf 2: Věk studentů psychologie.....	41
Graf 3: Věk aktivních psychologů.....	41

Seznam příloh

Příloha 1: Rozhovor s respondentem – student psychologie R1

Příloha 2: Rozhovor s respondentem – student psychologie R2

Příloha 3: Rozhovor s respondentem – student psychologie R3

Příloha 4: Rozhovor s respondentem – student psychologie R4

Příloha 5: Rozhovor s respondentem – student psychologie R5

Příloha 6: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R6

Příloha 7: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R7

Příloha 8: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R8

Příloha 9: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R9

Příloha 10: Rozhovor s respondentem – aktivní psycholog R10